

00021

AT

ORGAAN

VAN DE

Christelijke Vereeniging van Natuur- en Geneeskundigen in Nederland.

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. L. BOUMAN, te Amsterdam, Voorzitter der Redactie
Dr. J. F. REITSMA, te Rotterdam, Secretaris der Redactie.

Dr. RIJK KRAMER, te Amsterdam,

Dr. J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN, te Utrecht,

Dr. D. SCHERMERS, te Zeist.

JAARGANG 1921.

Aflevering 1.

J. H. KOK — 1921 — KAMPEN.

R.L. Krans.

ORGaan

VAN DE

Christelijke Vereeniging van Natuur- en Geneeskundigen in Nederland.

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. L. BOUMAN, te Amsterdam, Voorzitter der Redactie

Dr. J. F. REITSMA, te Rotterdam, Secretaris der Redactie.

Dr. RIJK KRAMER, te Amsterdam,

Dr. J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN, te Utrecht,

Dr. D. SCHERMERS, te Zeist.

JAARGANG 1921.

J. H. KOK — 1921 — KAMPEN.

VERBODEN

Vereniging van Nederland
Geneeskundigen in Nederland

Wet van 1890

De I. HOOGHE is bevestigd, te weten de
Wet van 1890 in Nederland, te weten de
De Wet van 1890 in Nederland
De Wet van 1890 in Nederland
De Wet van 1890 in Nederland

VERBODEN

1890 - 1891 - 1892

ORGAAN VAN DE CHRISTELIJKE VEREENIGING VAN
NATUUR- EN GENEESKUNDIGEN IN NEDERLAND

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY OF THE DIVISION OF THE PHYSICAL SCIENCES
540 EAST 58TH STREET, CHICAGO, ILL. 60637

LEDENLIJST

VOOR 1921

VAN DE CHRISTELIJKE VEREENIGING VAN
NATUUR- EN GENEESKUNDIGEN IN NEDERLAND

BESTUUR:

DR D. SCHERMERS, <i>Voorzitter</i>	(aftr. 1922)
DR J. W. DE BRUIJNE, <i>Vice-voorzitter</i>	(„ 1924)
DR C. W. SCHEFFER, <i>Secretaris</i>	(„ 1923)
DR J. BRUIN, <i>Penningmeester</i>	(„ 1921)

LEDEN:

- J. VAN ANDEL, *Directeur der Chr. H. B. S.*, den Haag, Malakka-
straat 67.
- P. L. VAN ANDEL, *Offic. van gezondheid*, Fort de Kock, Sumatra's
Westkust N. O. I.
- J. A. AUDIER, *Arts*, Sexbierum.
- DR G. W. BAKKER, *Offic. van gezondheid*, Helder, Binnenhaven.
- DR B. J. F. BAVINCK, *Arts*, Rotterdam, Schiekade 122.
- F. VAN DEN BERGH, *Arts*, Amersfoort.
- H. BLANKEN JOH.ZN., *Geneesheer-directeur van het Sanatorium*
„Sonnevanck”, Harderwijk.
- A. J. DE BLINDE, *Geneesheer van „Bloemendaal”*, Loosduinen.
- A. BLOEMSMA, *Arts*, Geldermalsen.
- DR J. BOUMAN, *Arts*, Rotterdam, Voorschoterlaan 94.
- DR L. BOUMAN, *Hoogleraar aan de Vrije Universiteit*, Amsterdam,
Oranje Nassaulaan 39.
- DR L. BOUMAN, *Arts*, Groningen, Schoolholm.

- DR W. G. BOUMAN, *Arts*, Amsterdam, Singel 362.
 DR B. J. BROEKHUIZEN, *Arts*, Gouda.
 DR J. BRUIN, *Rector van het Chr. Lyceum*, Almelo.
 G. A. DE BRUIJNE, *Arts*, Leiderdorp.
 DR J. W. DE BRUIJNE, *Geneesheer-directeur der Geref. Zieken-
 verpl.* Amsterdam, Bilderdijkkade 15.
 DR K. J. BULT, *Arts*, Delft.
 DR F. J. J. BUIJTENDIJK, *Hoogleraar aan de Vrije Universiteit,
 Amsterdam*, Koninginneweg 179.
 J. H. A. VAN DALE, *Geneesheer-directeur van „Veldwijk”*, Ermelo.
 DR. A. DEENIK, *Geneesheer van „Bloemendaal”*, Loosduinen.
 W. K. DIKLAND, *Geneesheer-directeur van „Vrederust”*, Bergen
 op Zoom.
 D. J. VAN DER DRIFT, *Arts*, Bolnes.
 H. J. DUIJMAER VAN TWIST, *Arts*, Voorschoten.
 A. DUPONT, *Geneesheer-directeur van „Lozenoord”*, Ermelo.
 DR J. P. DE GAAIJ FORTMAN, *Leeraar aan de Chr. H. B. S. met
 5-jarige cursus*, den Haag, Schuijststraat 19.
 DR H. R. GERBRANDY, *Arts*, Leeuwarden.
 C. A. GEHRELS, *Geneesheer-directeur van het Zendings-hospitaal
 te Wonosobo*, Java.
 G. T. GEZELLE MEERBURG, *Arts*, Utrecht, Catharynesingel 100.
 DR. P. LE GRAND, *Arts*, Sassenheim.
 J. GRIJNS, *Arts*, Utrecht, Biltstraat 39.
 F. J. HAVERKATE, *Geneesheer van „Wolfheze”*, Wolfheze.
 J. H. HAVERKATE, *Geneesheer van „Veldwijk”* Ermelo.
 DR. S. T. HEIDEMA, *Geneesheer der Valeriuskliniek*, Amsterdam,
 Valeriusplein 9.
 DR J. C. HELDER, *Arts*, Ermelo.
 DR J. C. VAN DER HORST, *1e Assist. aan het Zoöl. Lab. der Ge-
 meente Universiteit*, Amsterdam, Jacob Obrechtstr. 76.
 DR J. HEKMAN, *Geneesheer-directeur van het Ziekenhuis a. d. Berg-
 weg*, Rotterdam, Bergweg 83.
 T. VAN DER HOORN, *Control. geneesheer b. d. gemeent. geneesk.
 dienst*, den Haag, Weteringkade 93.
 DR B. C. P. JANSSEN, *Chem. b. d. gen. dienst*, Weltevreden, Java.
 D. J. JONKHOF, *Arts*, Acad. Ziekenhuis, Groningen.
 MEJ. J. G. KLOMP, *Arts van het Chr. Sanat. voor Zenuwlijders*, Zeist.
 J. KNOL, *Civ. Ingen.*, Semarang, Groote Tomweg, N. O. I.

- DR C. H. KOK, *Arts*, Utrecht, Julianalaan 17.
- DR RIJK KRAMER, *Arts*, Amsterdam, Stadhouderskade 150.
- JOH. KRAP, *Civ. Ingen. Lid der Algem. Rekenkamer*, Den Haag,
v. Blankenburgstraat 56.
- DR. J. H. LANDWEHR, *Arts*, Rotterdam, Burgem. Meineszlaan 37b.
- MEJ. E. J. MANSON, *Scheik. Ingen., leerares aan de Chr. H. B. S.*
met 5 jarigen cursus, Amsterdam, Zeilstraat 18.
- C. J. MARCUS, *Arts*, Den Haag, Willem de Zwijgerlaan 47.
- DR F. G. VAN MARLE, *Arts*, Bussum, Gooilandscheweg 10.
- TH. MEINEMA, *Geneesheer van „Veldwijk”*, Ermelo.
- P. R. MICHAËL, *Arts, Assist. a. d. Heelk. Rijkskliniek*, Utrecht,
Justus v. Effenstraat.
- C. MOOLHUIZEN, *Geneesheer van „s Heerenloo”*, Ermelo.
- DR N. C. MULDER, *Arts*, Den Haag, Mauritskade 53.
- DR P. MULLER, *Scheikundige aan het Acad. Ziekenhuis*, Utrecht,
Maliebaan 111 bis.
- DR B. C. VAN DER NAGEL, *Arts*, Rotterdam, Noordsingel 206.
- L. NAVIS Hzn, *Arts*, Den Haag, Prinsegracht 53.
- E. VAN NIEKERKEN, *Leeraar a d Chr. H. B. S. met 5-jarigen cursus*,
Amsterdam, 1e Helmersstraat 263.
- DR J. OFFRINGA, *Geneesheer-Directeur van het Petronella-Hospitaal*,
Djocja, Java.
- DR R. P. OFFRINGA, *Arts*, Rotterdam, Stationsweg 17.
- H. G. OLDEBOOM, *Arts*, Hardenberg.
- DR C. OORTHUIJS, *Arts*, Scheveningen, Haringkade 119.
- DR E. OOSTERHUIS, *Physicus aan het lab. der Philipsfabriek*,
Eindhoven, Vrijstraat 30.
- DR W. S. OVINK, *Arts*, Wezep.
- DR H. S. PRUIJS, *Arts b/d Burgel. Geneesk. Dienst*, Wonosobo, Java.
- DR J. F. REITSMA, *Directeur der Chr. H. B. School*, Rotterdam,
Bergweg 113.
- J. RONDA, *Geneesheer-Directeur van „Wolfheze”*, Wolfheze.
- DR A. A. L. RUTGERS, *Directeur van het Algem. proefstation der*
A. V. R. O. S., Medan, Sumatra.
- H. SAP, *Geneesheer-Directeur van „Bloemendaal”*, Loosduinen.
- C. W. VAN SCHAICK, *Arts*, Klundert.
- DR P. T. SCHAT, *Districtsveearts*, Zwolle, Prins Hendrikstraat 17.
- DR C. W. SCHEFFER, *Geneesheer van „Veldwijk”*, Ermelo.
- E. SCHEPS, *Arts*, Middelburg.

- DR D. SCHERMERS, *Geneesheer-Directeur van het Chr. Sanat. voor Zenuwlijders*, Zeist.
- J. G. SCHEURER, *Geneesheer van „'s-Heerenloo"*, Ermelo.
- JOHS. P. SCHOUTEN, *Arts*, Apeldoorn, Marialaan 186.
- DR S. L. SCHOUTEN, *Directeur der Chr. H. B. School*, Utrecht,
Lange Nieuwstraat 52a.
- DR W. J. A. SCHOUTEN, *Leeraar aan het Geref. Gymnasium*,
Kampen, Oudestraat 59a.
- B. SCHUT, *Arts*, Barneveld.
- DR J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN, *Inspecteur voor het Staats-toezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten*,
Utrecht, Willem Barentzstraat 19.
- JOH. VAN DER SPEK, *Geneesheer van de „Willem Arentszhoeve"*,
Den Dolder, Doldersche weg 60.
- H. SPRINGER, *Arts*, Mussel-Kanaal.
- DR M. L. VAN DER STEMPEL, *Arts*, Amsterdam, Pieter de Hooghstr. 2.
- C. VAN DER TAS, *Tandarts*, Amsterdam, Weteringschans 48.
- J. H. TEUNISSE, *Arts*, Maasdam.
- DR P. J. TILMA, *Arts*, Kollum.
- DR E. C. TUINZING, *Arts*, Rotterdam, Haringvliet 26.
- DR R. TUMBELAKA, *Arts*, Dep. burgl. Geneesk. Dienst, Batavia N.O.I.
- DR H. UBBENS, *Veearts*, Amsterdam, Plantage Muidergrecht 139.
- DR C. A. VAN DER VELDE, *Veearts*, Oldebroek.
- W. VERDONK, *Arts*, Broek op Langendijk.
- KRIJN VERHOEVEN, *Tandarts*, Rotterdam, Haringvliet 72.
- DR J. H. VERLOOP, *M.-Ingen.*, Den Haag, Van Beverningkstraat 27.
- J. A. VAN DER VLIET, *Arts*, Scheveningen, Badhuiskade 23.
- DR L. W. VOGESANG, *Geneesh.-Direct. van het Zendingshospitaal*,
Solo, Java.
- DR J. N. VOORHOEVE, *Geneesh.-Directeur van het Homoeop.*
Ziekenhuis, Oudenrijn, Utrecht.
- DR N. A. J. VOORHOEVE, *Arts*, Den Haag, Stadhoudersplein 13.
- P. N. DE VRIES, *Arts*, Amsterdam, Nassaukade 136.
- DR M. J. WENTZEL, *Geneesh. b d Egypte-zending*, Calioub, Egypte.
- DR H. R. WOLTJER, *Conservator a/h Fysisch Lab. Leiden*,
Oegstgeest, Rhijngeesterstraatweg 4.
- DR P. WIERINGA, *Geneesh.-Directeur van „Dennenoord"*, Zuidlaren.
- B. J. WOLVIUS, *Arts*, Utrecht, Frans Halsstraat 16.

School en Beroep

DOOR

Prof. Dr L. BOUMAN

Zoodra men aan iemand de vraag stelt, wat zoudt ge verkieslijker achten, dat uw kind zonder eenige aanwijzing van den kant van de school een beroep kiest of wel dat het kind, voorzien van bepaalde door den onderwijzer opgeteekende of door het experiment gevonden kenmerken, dat beroep kiest, waarbij juist de gevonden kenmerken gewenscht zijn, dan zal het antwoord niet twijfelachtig zijn. Vraagt men aan kinderen, direct na den schoolplichtigen leeftijd, waarom zij juist dit of dat beroep gekozen hebben, (ik doe dit meermalen), dan krijgt men antwoorden, waarover men zich wel is waar niet verbaast, omdat men gewend is deze antwoorden te ontvangen, maar die dan toch ook meer dan merkwaardig zijn door het ontbreken van datgene, wat juist in de eerste plaats gewenscht zou moeten zijn n.l. dat de geschikte menschen op de geschikte plaatsen moeten komen.

Nu moet ter wille van de waarheid erkend worden, dat het in de praktijk nog al meevalt, dat de meeste jongens door de eenvoudige eischen, die het vak hun stelt, niet zooveel moeilijkheden ondervinden en mochten zij ze in het begin ondervonden hebben, deze door oefening wel te boven gekomen zijn. Want al mag in 't algemeen aangenomen worden, dat een bepaald type bestaat b.v. bij de verschillende reactie- en opmerkzaamheid vormen, een type, dat ondanks alle oefening blijft bestaan, bij vele lagere beroepen zal men daarmee geen rekening behoeven te houden en het benoodigde door oefening verkregen worden.

Toch mag niet verzwegen worden, dat men komende boven

de groep der landarbeiders of fabrieksarbeiders met zuiver mechanisch werk, dus in die der gespecialiseerde, om van de middel- en hogere beroepen te zwijgen, direct met disposities enz. te rekenen heeft, waarvan men wel mag aannemen, dat ze niet door oefening verkregen worden, indien ze onvoldoende aangelegd zijn. Stelt men tegenover elkaar, het voorbeeld is van PIORKOWSKI, de textielarbeidster en den machinezetter, dan vindt men ook bij de gespecialiseerde beroepen belangrijke verschillen. De textielarbeidster heeft enkele zeer speciale eigenschappen noodig. Deze bestaan hoofdzakelijk in reactie- en opmerkzaamheidsfuncties. Alle andere eigenschappen verliezen aan beteekenis tegenover deze beide functies, voor alles verliest het algemeene intelligentieniveau relatief aan beteekenis.

Een goede machinezetter is niet denkbaar, wanneer hij niet op een bepaald intelligentieniveau staat. Hij behoeft echter niet te bezitten een zelfstandig, organiseerend en onderzoekend denken, voor hem is voldoende een binnen zijn taak liggend „disponerings“- en aanpassingsvermogen. Een derde groep heeft juist noodig om zelfstandig te beslissen, te organiseren, disponeeren, het wezenlijke van het onwezenlijke te scheiden, te onderzoeken en te construeeren. De tweede en derde groep omvat dan de middel- en hogere beroepen.

Nu zal men direkt moeten toestemmen, dat men voor deze twee laatste categorieën, voor de gespecialiseerde beroepen, wel bijzondere eigenschappen noodig heeft en dat men tot nu toe zoo goed als niets of heel weinig gegevens bezit om te weten, of een kind, dat de lagere of middelbare school verlaat, al of niet aan de gestelde eischen voor een bepaald beroep voldoet. Schakelt ge, zoo zal men terecht vragen, nu niet een belangrijken factor uit, nl. de genegenheid en belangstelling voor een bepaald beroep en kan deze factor niet veel goedmaken, wat men eventueel aan de bijzondere eigenschappen, die voor het beroep geëischt worden, te kort komt? Ik schakel dezen factor volstrekt niet uit, ik meen zelfs, dat deze van zeer veel belang geacht moet worden, maar de genegenheid en de belangstelling zijn op zichzelf onvoldoende. Dit weten de directeurs van ziekenhuizen te vertellen, die vele kandidaten voor verpleegster krijgen met den genoemden factor, maar waarvan toch een deel ongeschikt blijkt voor haar taak. Er is meer noodig dan genegenheid

voor het vak; er is ook meer noodig dan de wensch van den candidaat. Vergelijk het beroemde voorbeeld van PARSONS „the would-be doctor”. Kan men het dan niet stellen met een gemoedelijke bespreking, zooals PARSONS dit deed in Boston met de leerlingen, die pas de school hadden verlaten? Ook hierin ligt veel goeds, vooral wanneer dit gepaard gaat met de toelichtingen over bepaalde beroepen, de kansen, die er bestaan, om juist in dit bepaalde beroep veel kans te maken, om vooruit te komen enz. Maar niet ieder is een menschenkenner als PARSONS en stel, dat er vele zoodanigen gevonden werden, die daaraan hun tijd wilden geven, dan zou men toch het voorgestelde doel niet bereikt hebben. Wel mag in dit opzicht toegegeven worden, dat men door den gemoedelijken toon en door het gemoedelijk onderzoek meer zal te weten komen van de zedelijke eigenschappen, waarvan men door een stelletje vragen, daarop betrekking hebbende, liefst nog volgens een schema, heel weinig of niets te weten komt. Ook zou men kunnen wijzen, maar dan nog meer dan anders, op de gevaren van zedelijken aard, aan verschillende beroepen verbonden, terwijl dan tevens de aandacht kan gevestigd worden op die beroepen, waarbij men met zijne godsdienstige opvattingen in conflict komt (o.a. zondagsheiliging) of op andere wijze moeilijkheden zou ondervinden.

Kan men niet sympathie opwekken voor bepaalde beroepen door deze in de lessen op school te behandelen en eventueel door kinematografische voorstellingen de leerlingen te laten inleven in de beroepen? Ik meen, dat we hiermede de kinderen wat dichter bij het werkelijke leven brengen en kan me ook wel indenken, dat op deze wijze enkelen voor bepaalde beroepen, die ze interessant of „leuk” vinden, terwijl later blijkt, dat ze in die beroepen goed geslaagd zijn. Maar, al kunnen we ook dezen factor niet missen, voldoende mag ook dit niet geacht worden. Zelfs de zoo nuttige handenarbeid en eventueel de werkschool schieten nog te kort, om voldoende gegevens te verstrekken.

„De rechte man op de rechte plaats” wordt van alle kanten gevraagd. Mislukkingen geven ellende en moeilijkheden voor het individu en zijn schadelijk voor de gemeenschap. De misère door den oorlog, de 8-urige arbeidsdag, het groote verlies aan jonge mannen stellen bijzondere eischen, waardoor men om een staande uitdrukking te gebruiken, niet verkwistend mag zijn.

Kan de school ons nu helpen op een of andere wijze? Deze vraag moet bevestigd beantwoord worden, al ben ik ook overtuigd, dat we voorloopig wel met zeer matige en geringe hulp tevreden moeten zijn en dat we wel jaren moeten wachten, voordat we een beteren toestand zullen bereiken.

De vraag, of er reeds genoeg voorarbeid verricht is geworden, waarop verder kan worden gebouwd, moet absoluut ontkennend beantwoord worden. Wie zich in de literatuur over deze materie inwerkt, kan zich niet aan den indruk onttrekken, dat de menschen aan het woord zijn, die bij zichzelf de volgende rede-neering hebben gehouden.

De quaestie van de beroepskeuze is van het hoogste gewicht, er moet coûte que coûte wat gedaan worden, laten we toch in vredesnaam niet stil blijven zitten, we moeten vooruit; de omstandigheden noodzaken ons, de geest des tijds wil het, voorloopig zal het nog wel gebrekkig zijn, maar geen nood, over die moeilijkheden komen we wel heen. Maar, vragen de bedachtzamen, beseft ge wel, dat ge op deze wijze meer kwaad dan goed doet en de nieuwe richting op mislukking zal doen uitloopen?

Ik zou me noch bij de enthousiasten noch bij de somberen willen aansluiten. Mij beperkend tot het vraagstuk: school en beroep en tot de eischen, die aan den onderwijzer gesteld moeten worden, mag ik nu wel zonder gevaar voor tegenspraak zeggen, dat hij voorloopig onmogelijk aan die eischen kan voldoen. Afgezien nog van den tijd, dien hij daaraan zou moeten besteden met de tegenwoordige regeling van de lesuren en van het aantal leerlingen voor een onderwijzer bestemd, waardoor het reeds niet mogelijk is deze opdracht te vervullen, is het mijn vaste overtuiging, dat hij, uitzonderingen nu daargelaten, daarvoor niet competent is.

We komen nu op de tweeërlei richting, waarin men zich de verbinding school en beroep denkt. De eerste zou deze zijn, dat de onderwijzer observeert, nauwkeurig observeert naar de psychologische eigenschappen van den leerling. (De details volgen later). Hij moet zoogenaamde psychogrammen leveren, die voor den leider van het beroepskantoor een leidraad moeten zijn voor het aanwijzen van een bepaald beroep voor een bepaalden leerling, zal hij het in 't algemeen verder brengen dan nu in zijn be-

roemde rapporten, waarbij de middelmaat, de bekende zevens, overwegen, terwijl een groepje wat hooger gaat en een ander daar beneden blijft. Men zal mij tegenwerpen, dat ik nu op een geheel ander terrein ben, dat juist niet betreden mag worden, niet op de doorsnee-paerstatie in een vak behoeft gelet te worden, maar juist op de individueele bijzonderheden van den leerling. Maar ik vraag mij af, zal hij ook hierbij niet dezelfde scheiding gaan maken in de excelleerenden, met reeksen van aanteekeeningen, waarom ze excelleeren en de minder begaafden, waar het dik op ligt, terwijl de antwoorden voor den middenmoot onderling weinig zullen verschillen?

Daarvan echter afgezien, moet toch in gemoede de vraag gesteld worden of de opleiding van den onderwijzer niet in geheel bijzondere richting zal moeten gaan, wil hij aan deze moeilijke taak kunnen beantwoorden en zal dan toch niet slechts bij een selectie-groep die gave aanwezig zijn, om zich zoo in te leven in de kinderen, als voor dit doel noodig is.

Misschien valt het mee en ik hoop van harte, dat ik in dezen aan onderschatting lijd. Zelfs indien men een groote groep van beroeps-psychologen heeft (we zijn hier te lande nog maar in 't begin) en deze hun invloed hebben doen gelden op de opleidingsinrichtingen voor den onderwijzer, dan nog vrees ik, dat we nog moeilijkheden hebben met de zoogenaamde begrippende psychologie, die toch wel op de eerste plaats moet gesteld worden, waar het geldt de ziel van het kind te leeren begripen.

Niet weinigen meenen, dat men om deze klippen te ontzeilen bij de experimenteele psychologie hulp moet vragen en door de zoogenaamde exacte methoden van onderzoek veel verder zal komen. Men kan immers door deze onderzoekingen in getal en maat uitdrukken, wat men wenscht en zou dan in staat zijn, eventueel toegerust met de experimenteel vastgestelde eischen voor bepaalde beroepen op veel zekerder basis dan subjectieve methoden ons kunnen geven, aanwijzingen te verschaffen voor den leider van het beroepskantoor. Al zijn we ook in dezen wat sceptisch, ik kom er straks op terug, niet gaarne zou ik deze taak aan den onderwijzer toevertrouwen, hier is misschien een taak weggelegd voor den experimenteelen schoolpsycholoog, indien ik dezen nieuwen functionaris zoo mag noemen.

Voor de experimenteel-psychologische methoden is het niet

ondienstig zich te spiegelen aan hetgeen ze gegeven hebben bv. voor de praktische psychiatrie. Niet gaarne zou men de resultaten dezer methoden willen missen, maar men moet toch wel steeds hun draagwijdte in het oog vatten. Tweeërlei is noodig zegt PETERS terecht, wil men de psychologie tot een toegepaste wetenschap tot ontwikkeling laten komen; men moet geduld hebben en niet verlangen, dat zij alle paar maanden de Praxis in den zin der „Verwertung” bevrucht. „Und man muss den Psychologen Gelegenheit geben, im weitesten Umfang an den Aufgaben der wirtschaftlichen, sozialen und pädagogischen Praxis mitzuarbeiten, nicht um die Praxis unmittelbar zu bereichern, sondern um die angewandte Wissenschaft zu fördern und damit in der Zukunft auf die Praxis zu wirken”.

In het uitsluitend refereerend deel van mijn voordracht vindt men de onderzoekingen, die verricht zijn om de begaafdheid der kinderen te kunnen toetsen. Daarbij wordt echter gemist, wat toch zeker van het hoogste gewicht moet geacht worden, waarom het eene kind goed in de talen en een ander b.v. slecht in rekenen is, terwijl men nu alleen vaststelt, dat we voor deze of geene bijzonderheid bij het kind komen te staan. Om te kunnen vaststellen, wat door de tests (als onderzoekingsmiddel en maat voor de phantasiewerkzaamheid, als maat der opmerkzaamheid, of van het oordeelsvermogen) gemeten wordt, moeten ze zelf aan psychologische analyse worden onderworpen (PETERS). Hier stooten we op dezelfde moeilijkheden als boven bedoeld werd, waar het gold de verschillende vragen door den onderwijzer te laten beantwoorden. Ook daarvoor moet als eisch worden gesteld, en dit geldt wel zeer in 't bijzonder voor de karaktereigenschappen, dat zij, die de vragen invullen, de begrijpende psychologie toepassen, terwijl juist de vraag, wat een eigenschap is, geheel en al van den voorarbeid der begrijpende psychologie afhangt (JASPERS).

Zouden we nu vanwege al de opgesomde moeilijkheden bij de pakken moeten gaan neerzitten en aan de conservatief aangelegde naturen voet geven, die bij al dat nieuwe met een glimlach van voldaanheid telkens met deze moeilijkheid voor den dag komen? Ik meen, dat daarvoor allerm minst reden is. Zoowel de onderwijzer, die zijn waarnemingen verricht, als de experimenteele psycholoog, die zijn proeven doet, kunnen waardevolle resul-

taten voor de psychologie en voor de paedagogiek en tevens belangrijke bijdragen voor de beroepskeuze leveren. Alle begin is moeilijk en het zal nog wel lang duren, eer men tot eenigszins gefundeerde meeningen in dit opzicht komt. In wat verder volgt, zal men reeds de neiging vinden, om het al te gecompliceerde bij de eerste vragenlijsten te vereenvoudigen, om ballast overboord te werpen. Misschien zou zelfs nog meer vereenvoudigd kunnen worden en als men de waarnemingen gedurende eenige jaren verricht heeft, zal men langzamerhand zich kunnen vrijmaken van een star schema. Bij het twistpunt, of men al of niet samensprekingen zal houden over de gedane waarnemingen, zou ik me beslist voor het onderling overleggen verklaren, terwijl vooral ook de band met de ouders niet verwaarloosd mag worden. In hooge mate is het gewenscht voor den onderwijzer, dat hij niet alleen spreekt voor het groote belang van de zielkunde, maar zich met hart en ziel toelegt op die studie, daarbij voor- gelicht door ter zake kundigen.

Wat de experimenteel-psychologische methoden betreft, zal het noodig zijn, dat deze met eenvoudige instrumenten worden verricht en door onderzoekers, die daarin geoefend zijn. Ook hier zal moeten gevarieerd worden en het dor schematische vermeden. Nog lang zal men in de literatuur door sceptici het voorbeeld van een bekenden Franschen vliegenier aangehaald vinden, die door de slecht uitgevallen reactieproeven geen brevet kon krijgen en later de bewijzen gaf een van de besten in zijn vak te zijn. Onvolkomenheden en teleurstellingen zullen wel steeds blijven voorkomen, en dat is ook niet erg, indien ze maar prikkelen om de fouten op te zoeken en tot verbeteringen en verfijningen van de methoden op te wekken.

Misschien is het wel goed nog eens aan te geven, dat experimenten bruikbare en waardevolle hulpmiddelen kunnen zijn, maar experimenteele resultaten te verkrijgen kan geen „Erkenntnisziel” zijn. Goede experimenten doen, kan alleen die psycholoog, die psychologisch geschoold is, die in staat is om te vragen en de antwoorden te waardeeren. Alleen experimenteele vorming geeft nog geen geschiktheid tot psychologischen arbeid (JASPERS).

Wel wil ik nog uitdrukkelijk de aandacht daarop vestigen, dat men experimenteel psychologisch vrij gemakkelijk de handigheid van de leerlingen kan vaststellen en al is het dan dwaasheid,

om aan te geven dat dit een handigheid voor dit of dat vak is, wel mag deze eigenschap voor verschillende vakken van groote beteekenis worden geacht. Ook hierbij zal de psycholoog letten op het al of niet gedisponeerd zijn, op het feit, dat de leerling aan een examen wordt onderworpen (z.g.n. examenstupor) op de noodzakelijkheid van herhaling der proeven, enz.

Na deze algemeene beschouwingen willen we overgaan tot het refereerend deel. Ik geef hier, wat in Duitschland in verband met ons onderwerp wenschelijk wordt geacht. Dat dit land in deze aan de spits staat, is gemakkelijk te begrijpen, als men rekening houdt met de moeilijkheden, waarmede het te kampen heeft.

In het bekende werk van PIORKOWSKI „die psychologische Methodologie der wirtschaftlichen Berufseignung” wordt de vraag beantwoord, in hoeverre de *Duitsche* school de taak van het systematisch letten op het probleem der beroepskeuze vervult. De schrijver wijst op het Mannheimer stelsel, waarbij eenerszijds de zwakke leerlingen afgezonderd worden en anderzijds, die welke een bijzonder goede begaafdheid bezitten. Deze laatsten krijgen dan cursussen in vreemde talen, om aan de jongens den weg te openen voor het beroep van koopman.

In de arbeidsschool van KERSCHENSTEINER wordt de selectie voor het beroep niet als zoodanig op den voorgrond gesteld, maar kan hoogstens als gelukkig neveneffect voor den dag komen.

Gewichtig is echter de vraag naar het vaststellen van de geschiktheid voor het beroep voor alles voor alle hogere beroepen. Daar deze een langen tijd van voorbereiding eischen moet men oppassen voor vergissingen in de keuze der personen. Het is daarom van belang reeds te ziften bij de toelating tot de hogere voorbereidende school.

Zoo richtte de stad Berlijn in het voorjaar 1917 twee scholen voor jongens en een voor meisjes op, waarop kinderen met bijzonderen aanleg moeten worden voorbereid om in de midden en hogere beroepen over te gaan. In deze nieuwe scholen waren 120 plaatsen beschikbaar en meer dan 300 scholen uit Berlijn hadden het recht voor het nieuwe instituut gegadigden aan te geven.

PIORKOWSKI en MOEDE hebben dat onderzoek verricht. De jongens, die onderzocht moesten worden, waren 13—14, de

meisjes 12—13 jaar oud, ze moesten dus naar den geregelden gang van zaken nog een jaar de school bezoeken. Men zocht nu de vermogens te analyseeren, die eenerzijds de school, anderzijds in het latere leven, speciaal in het beroep geëischt worden. Achtereenvolgens werden de volgende punten van belang geacht 1°. geheugen, 2°. concentratievermogen, 3°. zelfstandig denken, oordeelen en handelen, 4°. aanschouwingsvermogen en waarnemen.

De onderzoekingen werden nu op drie resp. vier namiddagen gedaan, waarbij groepen van 30 jongens of 30 meisjes samen geëxamineerd werden (voorn. schriftelijk). De onderzoekingen geschieden volgens experimenteel-psychologische methoden. Voor het geheugen werden zinlooze woorden op het bord geschreven, telkens twee bij elkaar en deze moesten nu in koor gelezen worden (optische en akustisch-motorische inprenting).

Onmiddellijk na het leeren en verder 2 uur later werd vastgesteld, wat men onthouden had, de eerste woorden van het paar worden aangegeven en dan werd gevraagd, welke de tweeden waren geweest.

Tweemaal voorgelezen werden (voor het akustisch type) zinvolle woorden waarbij het 2e begrip steeds het gevolg was van het eerste en het derde weder van het tweede bv. mes—wond=pijn. Nu werd weer het eerste woord aangegeven en dan gevraagd (direct en na eenige uren) de begrippen, die er bij behooren, op te schrijven.

Voor het concentratievermogen werd de proef van BOURDON genomen, alle a's en e's doorstrepen in een verhaal (letten op de letters, die men vergeten had). Voor het onderzoek der vermoeidheid werd deze proef nadat 4 uur gewerkt was, herhaald om de verschillen te kunnen waarnemen. Een moeilijker proef bestond daarin gedurende 15 minuten meer-lettergrepige zelfstandige naamwoorden op te schrijven waarbij geen a, e, m en n mochten voorkomen.

Een associatieproef werd gedaan, waarbij de reaktiewoorden aan bepaalde voorwaarden moesten voldoen (bv. gesupra- of gesubordineerd) terwijl met het oog op de distributieve opmerkzaamheid gevraagd werd, te letten op een verhaal, dat werd voorgelezen, terwijl men tegelijkertijd vermenigvuldigingen moest maken.

Voor het onderzoek naar combinatievermogen worden drie woorden genomen bv. spiegel — aansluitende moordenaar — redding, waarvan verschillende oplossingen gegeven moesten worden. Ook Ebbinghaus werd toegepast, het completeeren van van weggelaten stukken.

Een rechthoek werd in twee driehoeken, een vierhoek, een vijfhoek uiteengelegd. Men moest nu in den geest de stukken zoo lang tegen elkaar aanschuiven en zoo vaak met elkaar combineren, tot de oorspronkelijke vorm van den rechthoek klaar was, hier ging het dus om de aanschouwelijke combinatie. Om het oordeelsvermogen te onderzoeken, moest men bij hetgeen aangegeven was onder verschillende mogelijkheden de doelmatigste handeling in een bepaalde situatie uitzoeken of in gevallen, waarbij de oplossingen waren medegedeeld, laten beoordelen, welke van gegeven oplossingen op grond van de gegeven logische of psychologische feiten de meer waarschijnlijke of waarschijnlijkste was. Met vrucht werd ook gebruik gemaakt van de teksten met onwaarschijnlijkheden (de van het paard gevallen ruiter zegt: ik ben niet dood, maar geheel sprakeloos).

Voor het oordeelsvermogen gaf men nog een bepaald paar woorden, die in een zekere relatie tot elkaar staan bv. horlogeveer en gaf nu een 3e woord bv. mensch, waarbij het woord hart moest gevonden worden (Analogieschluss).

Om de helderheid, wijdte, scherpheid en rijpheid der begrippen na te gaan, moesten de kinderen bij gegeven woorden (of algemeene begrippen als mensch, huis, enz. of abstracta als gerechtigheid en vreugde) in een bepaalden tijd alle begrippen opschrijven, die daarmee in betrekking staan. Ook moesten concreta en abstracta (steeds moeilijker wordend) zoo nauwkeurig en uitgebreid mogelijk gedefiniëerd worden.

De geestelijke rijpheid werd volgens twee methoden onderzocht. Een vertelling werd meegedeeld, waarbij psychologisch maar op een manier vervolgd kon worden. Een grijsaard, heeft een moeilijk leven achter den rug vol ontgoochelingen en krijgt op den drempel van het graf de 100.000 uit de loterij, waarop hij van zijn jeugd af zijn gansche leven gewacht had, wat zal die man op dat oogenblik voelen en doen? Een plaat met personen in de meest verschillende stemmingen (verwondering, schrik, verwijfeling, trots enz.) moest worden beschreven, uitgelegd. Ten

slotte werd het goede aanschouwingsvermogen, de scherpte en nauwkeurigheid der waarneming nog vastgesteld door een aantal kleinere proeven, waarbij het aankwam op zoo nauwkeurig mogelijk waarnemen van een gebeurtenis of op een plaat of aan een model, waarbij gelijktijdig gelegenheid was een bijzonder goed geheugen (zoo aanwezig) voor technische processen resp. den aard en werkzaamheid van technische modellen te leeren kennen.

Met opzet werd dit onderzoek zoo uitvoerig meegedeeld, omdat het hier niet geldt een proef die nog genomen moet worden, maar die volgens de onderzoekers met veel succes gedaan is. Zij meenen dan ook, dat op deze wijze een systematisch en uitvoerig beeld verkregen werd van hetgeen de leerlingen, populair uitgedrukt, in hun mandje hadden. Niet alleen quantitatief zou men de hoogte van hun intelligentie leeren kennen, maar ook waardevolle uitkomsten verkrijgen, om na te gaan, welke vermogens bij hen speciaal op den voorgrond traden en tot welke beroepen zij alzoo met succes zouden kunnen aangenomen worden.

Wat nu dat onderzoek zelf betreft, zal men eventueel kunnen toegeven, dat men hiermede de begaafde leerlingen kan uitzoeken, maar zal men toch wel met eenig recht kunnen twijfelen aan de bruikbaarheid van deze methode voor de beroepskeuze. Het geldt hier, zooals gezegd is, de hoogere beroepen en dus ten slotte maar voor een klein gedeelte, dat de school bezoekt.

Voorzoover mij bekend is, is men ten opzichte van die veel grootere groep, die de lagere school bezoekt en later geen hooger beroep zal of kan kiezen, niet veel verder gekomen dan tot het maken van plannen. Telkens wordt het herhaald, dat men op dit nieuwe gebied nog in de periode van de proefnemingen verkeert. HYLLA, die in opdracht van de Zentralstelle für Volkswohlfart in Berlijn een ontwerp van een vragenlijst voor beroeps-psychologische waarnemingen in de school samenstelde, zegt uitdrukkelijk, dat zijn ontwerp noch in zijn geheel noch in zijn deelen aanspraak maakt op volledigheid. Het lijdt bij hem geen twijfel, dat zijn ontwerp, gegrond op theoretische overleggingen, voor alles op den weg der proefneming belangrijk verbeterd kan worden.

Dit laatste zal men kunnen toegeven, maar vooraf mag wel onderzocht worden, of de principes, waarop dit ontwerp berust, wel de juiste kunnen zijn.

HYLLA gaat uit van de opvatting, dat de waarneming op school

alleen geen voldoende onderlaag kan leveren voor den arbeid van een beroepskantoor (Beratungsarbeit). Noodig is een wisselwerking met het experimenteel-psychologisch onderzoek en daarom kan men het advies voor een beroep niet toevertrouwen aan de school en aan den onderwijzer en den schoolarts, maar is het noodzakelijk, dat de waarnemingen, op school gedaan, opgeteekend worden, deze moeten dan verzameld en geordend den raadgever voor het beroep in handen worden gesteld. De onderwijzer verricht dus, zij het ook zeer nuttige en gewaardeerde hand- en spandiensten. Bij het opstellen van de vragenlijst heeft HYLLA zich door de volgende gezichtspunten laten leiden, waarbij bijna uitsluitend met de zoogenaamde „gespecialiseerde industrieën” en voor een klein deel met de middelberoepen rekening werd gehouden.

Voorop mag gesteld, dat de lijst alleen vragen mag bevatten, die voor het doel, waarnaar men streeft, gewichtig zijn, dus, die in verband staan met de psychische bijzonderheden, die voor de geschiktheid van het beroep van betekenis zijn. Men moet eventueel niet letten op de eigenschappen, die in gemiddelden graad aanwezig zijn, dienstig voor de rapporten. Meeningen toch over de psychische geschiktheid voor bepaalde beroepen worden alleen als nevenresultaten van het schoolonderricht verkregen. Men moet den opvallend lagen of ongewoon hoogen graad van een „eigenschap” vaststellen. Behalve de gewone gegevens, die ingevuld moeten worden, moeten de rapporten en zoo mogelijk ook een bericht van den schoolarts ingeleverd worden. De lijst moet niet alleen een vragenlijst zijn, maar moet ook een impuls geven, om de geëischte waarnemingen te doen. daarom is het noodig voor het praktisch gebruik haar van toelichtingen te voorzien.

In de lijst moet opgenomen worden, wat men blijvend (niet een keer) heeft waargenomen. Doet men het maar eenmaal, dan zou de onderzoeker genoodzaakt worden bijzondere proeven te doen, die dan het karakter van zoogenaamde tests zouden aannemen en zoo zou het eigenlijke doel verloren gaan, men zou dan onbetrouwbare resultaten verkrijgen, daar de inrichting van de waarnemingen zonder plan en willekeurig zouden zijn. De lijst moet dienen voor waarneming door verschillende personen. Dit bereikt men het best, door de lijst voor elken leerling bv. in de laatste 3 schooljaren door den onderwijzer van de klasse te laten invullen. Minder aanbeveling verdient het de resultaten te

laten vaststellen door alle of verschillende onderwijzers, die daarvoor in aanmerking komen, men krijgt zoo een aanpassing der verschillende meeningen, wat niet goed is. Geen onderwijzer mag dus kunnen nemen van hetgeen vroeger werd opgeteekend, bovendien wordt de duur der waarneming belangrijk verlengd. Waarde en beteekenis van vele opgaven worden eerst daardoor duidelijk zoo bv. het vaststellen van bijzondere neiging, lievelingsbezigheden. Eerst een bepaalde bestendigheid in deze maakt, dat de beroepsraadgever beter oplet.

De vragenlijst door HYLLA opgesteld, bevat 3 kolommen, de eerste bevat 63 vragen naar opvallend goede of opvallend geringe eigenschappen van den leerling, de tweede geeft aan welk beroep deze eigenschappen noodig heeft, terwijl in de derde kolom aangegeven wordt, bij welken tak van onderwijs ze kunnen worden waargenomen. De vragen hebben betrekking op de functies der zintuigen, het associatief- en reproductievermogen, de geschiktheid voor bewegingen, de opmerkzaamheid, het kritisch vermogen, enz.

De beroepen, die in aanmerking komen, zijn o.a. letterzetter, telephonist, stenograaf, typist, automobielbestuurder, wagenbestuurder, scheepskapitein, beambte om inlichtingen te geven, enz. De onderwijzer moet opletten bij het turnen, het teekenen, het schrijven, den handenarbeid enz. enz. Nu is men in staat heel veel uit deze kolommen ridicuul te maken: b.v. na de vraag: „kan de leerling het onduidelijk gesprokene juist opvatten en begrijpen”, volgt, in de tweede kolom: „noodig voor een telefonist”, terwijl de onderwijzer dit zou kunnen ontdekken, wanneer de leerling wordt voorgezegd door andere leerlingen, die hem helpen willen. Of wel „kan men de richting herkennen waaruit een geruisch komt”, daarna in de tweede kolom „scheepskapitein” en in de derde: „observeeren bij bepaalde spelletjes met een doek voor de oogen (Jakob wo bist du?)” Daartegenover staat echter, afgezien van het feit, dat we hier nog maar aan 't begin staan, dat ongetwijfeld de onderwijzer in staat is verschillende eigenschappen bij de leerlingen te ontdekken in het gewone schoolleven, die practisch van gewicht kunnen zijn voor dengene, die later raad zal geven in de beroepskeuze. Daarvoor zal echter noodig zijn, dat de onderwijzer zich oefent in de gave van observeeren en eventueel, dat er inrichtingen zijn, die het hem mogelijk maken een beteren kijk te krijgen op de wetenschappelijke en practische

taak der beoordeeling van de geschiktheid voor het beroep. Terecht wijst HYLLA er op, dat de arbeid voor de „Berufsberatung” in de eerste plaats in aanmerking komt voor de groote steden en nog langen tijd alleen voor deze. Het zou volgens hem niet al te moeilijk zijn voor de onderwijzers dezer steden zulke inrichtingen te maken en reeksen voordrachten of cursussen over deze gebieden te geven. Dat daarbij aan den onderwijzer een moeilijke en gewichtige taak wordt opgelegd, zal iedereen moeten toestemmen, die gewoon is deze taak op andere wijze te vervullen, die dus krachtens zijn ambt en opleiding zich in de gave van waarnemen geoefend heeft en gewend is de gegevens in aantekeningen neer te leggen.

REBUHN heeft een psychographischer Beobachtungsbogen für begabte Volksschüler samengesteld, maar heeft ook daarbij de restrictie gemaakt, dat hij alleen een proeve, een ontwerp geeft, dat zeker nog in velerlei opzicht te verbeteren is. Hierin zijn naast vragen van het intellect ook die naar gevoelens en affecten en den wil opgenomen. Zoo wordt gevraagd (ik geef telkens maar enkele voorbeelden) naar het temperament van den leerling, naar zijn gevoel van eigenwaarde, eergevoel, meevoelen, enz., voorts naar de sterkte of zwakheid van den wil en naar zijn werk-paerstaties. In afzonderlijke rubrieken worden dan nog vragen gesteld naar zijn „Stellungnahme” (zelfstandig of onzelfstandig, neiging om te leiden, te organiseeren) zijn begaafdheden, zijn positie in de gemeenschap („geniet de leerling het bijzondere vertrouwen van zijn medeleerlingen of niet?”) zijn algemeen gedrag (ten opzichte van zedelijke eischen, ten opzichte van andere personen, van zijn omgeving). REBUHN vindt het gewenscht, dat de meeste vragen, het zijn er ongeveer 60, uitvoerig beantwoord en ook de gronden aangegeven worden, waarom het antwoord aldus luidt. Men mag dus geen vermoedens geven, maar alleen datgene invullen, wat werkelijk is waargenomen, zoo mogelijk ook voorbeelden bijbrengen uit het mondeling en schriftelijk werk. Alleen waarnemingen worden geëischt. Van experimenten moet men afzien. Voor alles is gewichtig het opvallend goede of gebrekkige op te geven, speciaal alles, waarop de onderwijzer zijn oordeel over bijzondere begaafdheid van den leerling grondt.

Om het invullen van de lijst gemakkelijk te maken heeft REBUHN nog toelichtingen gegeven, verklaringen, voorbeelden,

gelegenheden voor waarneming, die alleen als vingerwijzingen bedoeld zijn.

Ten slotte moet nog melding gemaakt worden van een plan, dat door vakkundigen, Berufsberater, onderwijzers en psychologen gezamenlijk is opgemaakt. De volgende maatregelen worden noodig geacht, om de „Berufsberatung” voor te bereiden.

1. Voor elken onderwijzer is het een ambtsplicht zijn leerlingen psychologisch te observeeren volgens een bepaalde aanwijzing (zie later).

2. Het aantal leerlingen moet zooveel mogelijk verminderd worden, opdat de onderwijzer individuele waarnemingen van elken leerling in 't bijzonder kan maken.

3. Om gelegenheden voor waarneming te maken en te vermeerderen, moet men het geheele onderricht naar de grondbeginselen van een arbeidsonderricht tot ontwikkeling brengen. Als een bijzonder vak van onderricht moet reeds van het eerste schooljaar of een werk-resp. algemeen vormend werkplaats-onderricht ingevoerd worden.

4. Aan elke school moet aan een onderwijzer de taak worden opgedragen de verbinding van de school met de „Berufsberatung” te maken.

Deze vertrouwensman verzamelt de berichten over de leerlingen van elken onderwijzer afzonderlijk. Hij moet de berichten bij verwisselen en bij het verlaten van de school tot eigen berichten bijeenbrengen. Hij wijst op het gewicht van de „Berufsberatung” (dit geldt voor leerlingen en opvoeders) en geeft de berichten aan het beroepskantoor, dat er voor in aanmerking komt.

De aanwijzing, waarvan boven sprake is, bevat de volgende regels.

1. Het psychologisch waarnemen van leerlingen dient om den bijzonderen aanleg en geschiktheid te leeren kennen en vormt een grondslag voor de „Berufs- und Schulbahnberatung”.

2. Iederen leerling moet van den eersten tot den laatsten dag, op school doorgebracht, geobserveerd worden.

3. Elke onderwijzer moet zich aan deze taak wijden.

4. Gelet moet worden op gewichtige eigenschappen (bezitten, ontbreken, graad).

5. Het onderwijs mag geen schade lijden door deze taak van den onderwijzer. Hij mag niet met opzet gelegenheden voor observaties scheppen, maar moet zich beperken tot die, welke

zich van zelf voordoen bv. bij het spel en schoolreisjes. Bijzonder geschikt is in dit opzicht ook het arbeidsonderricht en de werkzaamheid in schoolwerkplaatsen.

6. De onderwijzer krijgt een schema voor zijn aantekeningen (zie later).

7. Valt den onderwijzer iets bijzonders op van zijn leerling, dan moet hij dit direkt opteekenen met al de bijzonderheden, die er bij in aanmerking komen. Buitendien moet de onderwijzer van tijd tot tijd b.v. telkens wanneer de rapporten worden gegeven, het 'algemeen gedrag ten opzichte van de (straks te noemen) eigenschappen de revue laten passeeren en ook den dus gevormden, algemeenen indruk, in zoover deze iets karakteristieks biedt, noteeren.

8. Jaarlijks gaan er berichten over de leerling naar den vertrouwensman. Deze verwerkt ze en geeft ze af aan een andere school (bij overplaatsing), of aan het beroepskantoor (bij 't verlaten van de school).

9. Deze berichten staan ten allen tijde ter beschikking voor den opvoeder en ze moeten hem voorgelegd worden bij overplaatsing of verlaten van de school.

Elke onderwijzer heeft den plicht, zoodra hij door een waarneming bij een leerling een zedelijk gebrek meent te moeten aannemen, dit dadelijk aan den opvoeder mee te deelen, deze moet door onderteekening aangeven, dat het hem ter kennis gebracht is. Tegen den inhoud van een bericht kan de opvoeder in verzet komen.

10. De berichten blijven geheim. Ze mogen niet ten grondslag gelegd worden aan een ambtelijke beoordeeling van den onderwijzer. De berichten en aantekeningen moeten verzameld worden voor een onpersoonlijke wetenschappelijke bewerking bij een officieel bureau.

Behalve de 4 vragen, die meer speciaal voor den schoolarts bestemd zijn, zijn er nog 23 met toelichtingen voor den onderwijzer. Deze vragen en toelichtingen zijn wat eenvoudiger dan die, welke boven gememoreerd zijn.

Behalve naar de bijzondere begaafdheden moet een onderzoek ingesteld worden naar de bezigheden in de vrije uren, naar het al of niet wisselende in de neigingen van den leerling, zijn gevoelston. Door gebruik te maken van een opstel over beroepskeuze, kan men nagaan, hoe de leerling zich zijn toekomst indenkt, of hij en waarom hij een neiging heeft voor een bepaald beroep. Men moet nagaan of de leerling zonder bijzonderen

prikkel zijn beste beentje voorzet, dan wel of hij daarvoor krachtige prikkels noodig heeft, of hij neiging heeft moeilijkheden te overwinnen, of hij nauwkeurig of snel werkt. Belangrijk wordt ook geacht, hoe hij met personen en zaken omgaat, of hij meer voor werk met de handen of met het hoofd, voor präzise of voor freigestaltende, voor groven of voor fijnen, voor zelfstandigen of voor opgedragen, voor eentonigen of voor afwisselenden arbeid geschikt is. Ten slotte wil men weten, of de leerling meer geschikt is voor afzonderlijken arbeid of wel voor het zich voegen in een groep van medearbeiders, voor het alleen zijn of voor het samen zijn met meer of vele anderen, voor arbeid en verblijf in besloten ruimte of buiten. Heeft hij zin voor orde, vlijt, is hij al of niet betrouwbaar, eerlijk, gehoorzaam, terughoudend.

Op het genoemde is te letten bij het teekenen, handwerken, den handenarbeid, bij het spel, op schoolreisjes, de ruimteleer, het turnen, het opstel, terwijl ook door navraag bij de ouders op verschillende vragen een antwoord kan verkregen worden.

Gaat het den lezer zooals mij, dan zal hij met groote bewondering opzien tegen den onderwijzer, die in staat is, zelfs op de vragen uit het laatste schema, dat het eenvoudigste is, voldoende antwoorden te leveren. Daarvoor is noodig een gave van waarneming, een zich invoelen en inleven in de kinderen, wat aan slechts weinigen gegeven is.

Toch zou men m.i. verkeerd doen, nu ook al het nieuwe te verwerpen, want het moet erkend worden, dat veel te weinig meestal met de individualiteit van het kind rekening wordt gehouden. Maar bereikt men dit, zoo zal men vragen, met deze dorre schemata? Men kan zich in dit opzicht het best spiegelen aan een andere categorie van menschen, die zich eveneens met het onderzoek van het zieleleven, zij het dan ook met een ander doel, bezig houden, ik bedoel de psychiaters. Ook zij gebruiken hunne schemata en vragenlijsten, maar deze zijn voornamelijk van waarde voor de beginners, om er in te komen. Zoodra men wat meer gevorderd is in het onderzoek, laat men de dorre schemata schieten en komt bij een bepaald individu spoedig tot het kernpunt, waardoor men meer te weten komt dan met de antwoorden op de vragenlijst.

De keuze van het beroep. *)

DOOR

JOH. v. d. SPEK.

Van een keuze van het beroep kon in vroeger eeuwen, tot diep in de 19de eeuw geen sprake zijn.

De kinderen, de zoons, groeiden meestal in het beroep van hun vader, zooals zij in diens trouwpak groeiden. En 't ambacht werd dan ook als regel niet gekozen, maar het was door de geboorte bepaald; en met den naam ging ook het beroep over.

Daar staat tegenover, dat het beroep toen ook nog al wat beteekende. Niet alleen, dat de ambachtsgenooten — vaak woonden ze bij elkaar in eenzelfde straat — een vrij gesloten kaste vormden, met eigen gebruiken en gewoonten, het beroep had ook een eigen beroepstrouw, een eigen beroepsideaal, en een eigen beroepseer, waartegen overtredingen zwaar werden gestraft.

Eerst de Fransche revolutie met wat daaraan voorafging en daarop volgde opende nieuwe mogelijkheden, brak met bestaande klassen en standen, gaf ieder een kans op elk beroep. Ook daarin kwam de gepredikte gelijkheid tot geldigheid.

Wel was die gelijkheid in Rome's kerk de eeuwen door reeds in beginsel aanvaard, had ieder tot haar hoogste ambten toegang gehad; maar men kan betreffende haar ambten toch moeilijk van een keuze van een beroep spreken.

Sedert de principieele gelijkstelling van allen, waar het de mogelijkheid gold, een bepaald beroep te aanvaarden, was eerst een beroepskeuze mogelijk.

*) Lezing gehouden op de Vergadering der Christ. Vereen. van Natuur- en Geneeskundigen in Nederland op 18 November 1920 te Rotterdam.

Toch werd die keuze toen, en nog lang daarna niet als zoo moeilijk ondervonden.

Dat kon ook niet. 't Aantal verschillende beroepen bedroeg zeker nog niet een vierde van dat getal nu.

Vooreerst waren de beroepen nog niet zoo gespecialiseerd; bovendien waren toen ter tijde meerdere beroepen vaak nog in één hand; en als belangrijkste factor: een zeer groot aantal beroepen moest nog geboren worden uit de uitvindingen, waarmee de menschheid in de jongste tijden werd verrijkt, en — verarmd.

Daar kwam bij, dat de jeugd de beroepen op straat in het voorhuis en voor 't pothuis van dichtbij leerde kennen; voorzoover ze dus vader niet opvolgde, toch meestal een beroep koos, dat ze had zien beoefenen, en zoo van heel dicht bij had leeren kennen.

Ook dit is van gewicht: dat de beroepswisseling veel minder groot was. Eenerzijds, doordat de leertijd zich over een grooter aantal jaren uitstreckte; men had toen nog geen gecondenseerde wetenschap, die in enkele maanden moest worden verteerd; men leerde, wat nu in één enkel technisch handboek is bijééngebracht in lange jaren van gezel zijn, nu hier, dan daar vertoevend, beroemde meesters in hun woonstede opzoekend. Anderzijds, doordat de steden, waarin 't handwerk werd uitgeoefend, veel kleiner waren, en dus de wederzijdsche contrôle op de individueele beroepsgenooten grooter was, en 't gildewezen, of de gewoonte, die dit overleefde, het meestal ondoenlijk maakten, dat iemand, die een beroep had uitgeoefend, zich tot een ander begaf. Iets van die gebondenheid aan het eenmaal gekozen beroep keerde in de oorlogsjaren terug; ook in die jaren kon men zich — 't is waar, 't gold slechts voor zeer bepaalde beroepen — niet maar naar willekeur aan een ander begeven.

Ook had men spoediger bevrediging in een beroep, daar ieder handwerk iets van een kunsthandwerk behouden had, de individueele vermogens veel meer prikkelde en daardoor veel meer op de geheele persoonlijkheid beslag legde.

En de krisissen met haar werkeloosheid en gedwongen beroepswisseling kwamen nog niet voor.

Als laatste wil ik noemen, dat niet alleen de moeilijkheid, welk beroep de vrouw zou kiezen nog niet bestond; wat belangrijker is: de vrouwen bezetten ook nog niet die tal van plaatsen,

vanwaar ze den man sedert verdrongen: zodoende het afzet-gebied voor dezen beperkend.

Al te met redenen, die de keuze van het beroep toen tot een vrijwel onbewust blijvende handeling maakten en maar zelden een zaak van rijp overwegen.

Zeker, gevallen als van onzen Michiel Adriaanszoon de Ruijter kwamen voor. Ze bewijzen alleen, dat er toen heel veel kans was, dat het beroep, waarnaar het hart uitging, ook al kon 't niet dadelijk aanvaard, toch op den duur werd gevonden.

En ook hooger begaafden, al waren ze dan van lagen stand, vonden hun weg, werden op grond van hun uitmuntende begaafdheden tot studeeren in de gelegenheid gesteld; met beurzen waren onze vaders — beschamend voorbeeld — niet karig; de studeerende jongelingschap geniet nog dagelijks van de mildheid dier vaders.

Wel is 't alles veel veranderd. Maar toch werd de keuze van het beroep eerst in de latere jaren van de 19de eeuw zoo veel moeilijker gemaakt, als wij dit nu kennen.

Hoe dit gebeurde?

Daar is als veroorzakende factor de ver doorgevoerde specialiseering van tal van beroepen; daar is 't groote aantal nieuwe beroepen ontstaan door den bouw van stoommachines, van electromotoren, en de omwenteling in de bedrijven, die dit meebracht; ontstaan door de electriciteitswerken, door de moderne vervoermiddelen, door de grootindustrie, de tal van openbare diensten, en door 't groot getal van nieuwe fabrieken van allerlei producten. Het verlaten van den levenseenvoud, de veel hoogere eischen soms binnen korten tijd door heele lagen der samenleving aan kleeding en voeding gesteld, vroegen om een verhoogde productie, deden al evenzoo allerlei nieuwe beroepen ontstaan.

Ze maakten het kiezen van een beroep veel moeilijker, want eenerzijds vinden we dus een veel grootere keuze-mogelijkheid, anderzijds werd 't aantal van hen, die kiezen mochten en moesten veel talrijker, moest er dus veel vaker een keuze gedaan worden.

De landbevolking, die in vroeger eeuwen gemeenlijk van ouder op ouder 't boerenbedrijf uitoefende, trok naar de steden; ze kwamen 't aantal van hen die een beroep moesten kiezen vergrooten.

De vrouw verwierf zich een toegang tot allerlei ambten en

beroepen en verdubbelde in latere jaren voor bepaalde beroepen 't aantal van hen, die er naar streefden.

Krisissen in bepaalde bedrijven dwongen nu en dan groote massa's een ander beroep bij de hand te nemen, dan datgene, wat ze tot hiertoe hadden uitgeoefend.

Voeg daar nog bij, dat er in alle rangen en standen een sterk uitgesproken begeerte is om nu juist eens een ander beroep te kiezen dan dat door vader werd uitgeoefend; om hooger op te komen.

En ook dit, dat ons onderwijs georiënteerd is naar een te hooge waardeering van verstandskennis, en zeer tot schade der ambachten handenarbeid geheel verwaarloosde. Den kinderen wordt de minachting voor het ambacht, wel niet theoretisch, met woorden, maar toch praktisch, met feiten, aangewend; ze worden van het werken met de handen vervreemd, — zeg ik te veel?; waar leeren ze, zelfs midden in een landbouwende streek, in de dorpsschool de spa te handteeren, waar leeren ze hun handen te gebruiken —; en de dagelijksche onderschatting, zelfs tot minachting van den handwerksman, de overschatting van den bureau-ambtenaar, den kantoorbediende zorgden voor de rest. In die richting kunnen de volksuniversiteiten ongetwijfeld groot kwaad doen. De toch al groote toevloed naar de betrekkingen, die iemand tot „mijnheer” maken, kantoorbedienden, boekhouders, onderwijzers, meesters in de rechten, leeraren, zal er — is te vreezen — slechts door vermeerderd worden.

Beide factoren: meer beroepen, meer dingers naar het beroep vermeerderen de moeilijkheden, die de keuze van het beroep meebrengt.

Andere moeilijkheden ontspringen hieraan: voor reeksen beroepen ligt de theoretische voorbereiding en de praktische oefening zoover uit elkaar, dat degene, die theoretisch klaar is gekomen, soms na jaren voorbereiding, overgaand tot de practische beoefening, eerst dan, een soms wel heel zware, ontgoocheling doormaakt.

En al evenzoo van invloed is het feit, dat tal van beroepen wegens de moderne hygiënische eischen, of doordat in de latere jaren rumoer en lawaai zooveel mogelijk van uit het hart der steden naar de verre peripherie worden verbannen, daardoor aan de beroep-zoekenden absoluut onbekend blijven.

Ook dit nog: de specialiseering, tot in het zinnelooze, ontnam

aan vele beroepen — 'n naam, die men ten onrechte voor die enkele, uur aan uur herhaalde, handeling blijft gebruiken — alle bekoring, alle arbeidsvreugde, alle levensvreugde.

't Kon dus wel niet anders, of de „keuze” van menig beroep moest wel op een teleurstelling uitloopen; en wie zich teleurgesteld zag, was al spoedig geneigd dit toe te schrijven aan het feit, dat het beroep en hijzelf niet bij elkaar pasten.

De keuze van het beroep, moest wel op een teleurstelling uitloopen — maar mag hier wel van een keuze gesproken worden? Werd er door den jongen of het meisje, dat een beroep aanvaardde, voor een ambacht ging leeren, of zich als student liet inschrijven gekozen?

Ieder, die daaromtrent eenig ervaring opdeed, weet dat hier zonder voorbehoud met een „neen” moet worden geantwoord. Van een keuze is geen sprake. Het toeval, en allerwillekeurige protectie zijn in een zeer groot aantal gevallen, de beide factoren, die de keuze bepaalden. Zeker, daarnaast komen andere factoren voor, maar ook van deze rechtvaardigen de meeste, wat ik zei: van een keuze is geen sprake. Dit toch veronderstelt bekendheid met datgene, waaruit kan worden gekozen, en afwegen van het voor en tegen tegenover elkaar, waarbij ongetwijfeld niet alleen de persoonlijke neiging, maar ook de persoonlijke geschiktheid zou meespreken. Meer dan eens vroeg ik er de aankomende studenten naar, wat hen had bewogen de studie, waarvoor zij zich lieten inschrijven te kiezen. Ik hoorde wel allerlei motieven als deze: 't is in onze familie nu eenmaal gewoonte; vader is dokter, kon nooit haast thuis zijn, dat wilde ik dus in geen geval worden; als theoloog kun je zoo gemakkelijk een studiebeurs bekomen; een jurist kan zooveel kanten uit; zóó maar; ik had er nu eenmaal zin in; en meerdere dergelijke; maar nimmer, althans uiterst zelden, dat de keuze was bepaald door het weten van de persoonlijk sterke en zwakke zijden, en 't weten van de eigensoortigheid der gekozen studie.

Ook bij hen, die een ambacht kozen, is het meestal geen keuze in den straks genoemden zin geweest. Zekere mode vakken hebben, indien al eenige keuze plaats vindt, een buitengemeene attractie, zoo het vak van machine-bankwerker; daarnaast volgen velen vader in diens bedrijf.

Afgezien nu van deze beide kategoriën is er nog de groote

groep van jongens en meisjes, die zelve op het beroep, dat hun levenstaak zal worden, in het geheel geen invloed uitoefenen; kinderen met wier begaafdheden in 't geheel geen rekening wordt gehouden, vaak zelfs niet met hun neigingen. Moeder doet Piet bij den apotheker om flesschen te spoelen, omdat hij daar een kwartje meer verdient dan als loopjongen bij den kruidenier. In 't algemeen is er dus niet de minste zekerheid, dat de jongen of het meisje geschikt zal zijn voor het werk, waarin het kind lust had, of dat het werd opgedrongen; op zijn zachtst: aangeraden met klem van toch niet bevoegde autoriteit. En maar al te hardhandig, al te gevoelig werd het menigeen in zijn later leven duidelijk, dat niet iedereen voor ieder beroep geschikt is.

't Gevolg: tal van mannen en vrouwen, die zich in hun beroep teleurgesteld zagen.

Menigeen verwisselde daarom in later jaren van beroep, en nog meerderen zouden dit doen, als onoverkomelijke bezwaren het hun niet onmogelijk maakten tot een anderen staat des levens over te gaan.

Op de lagere beroepen geeft het volgende statistiekje een kijkje. Op grond van gegevens, ontleend aan onderzoekingen van de Verein für Socialpolitik berekende LIPMANN, dat van 1850 arbeiders uit verschillende takken der groot-industrie er 782 d.i. 42% reeds eerder een ander beroep uitoefenden. Onder de oudere arbeiders waren er 32%, die reeds tweemaal van beroep veranderden, en tot 7%, die dit reeds driemaal deden.

Van mijn jaargenooten aan de academie wisselden een groot percentage van studievak.

Die groote wisseling van 't eens aanvaarde beroep is dus wel heel algemeen. Zij die het kunnen doen tijdens hun voorbereiding zijn nog de gelukkigen; wie den moed ter rechtertijd miste, of niet in de gelegenheid was van beroep te wisselen, begint in later jaren iederen dag opnieuw aan een arbeid, die hem tegenstaat.

Eerst recht werden zich velen in bepaalde beroepen, zooal niet hun ongeschiktheid, dan toch de minderwaardigheid hunner praestaties tegenover die van anderen bewust, als in hun bedrijf de reorganisatie van den arbeid plaats vond naar het systeem door TAYLOR uitgedacht en in de praktijk ingevoerd; en zij tot de ontdekking kwamen, dat door anderen wel de hoogere productie kon worden geleverd, die TAYLOR beoogde, terwijl zij zelf daar ver beneden bleven.

In 't kort heb ik u allerlei factoren opgesomd, die ten slotte de keuze van het beroep, de rechte keuze van het beroep tot een probleem maakten, waar nu deze, dan die, maar zeker allen éénmaal in hun leven op stootten.

't Geheel ging gelijken op een letterslot: uit tal van mogelijkheden was er maar een zeer geringe kans, dat de juiste combinatie gekozen werd; en in dit geval dus zoo gekozen, dat de kiezer het beroep ter hand neemt, waarin hij zijn bestemming kan vinden en zijn persoonlijkheid met al haar gaven en talenten kan ontplooiën.

Op 'n systeem, dat telkens de juiste combinatie, die het slot zou doen openspringen, beproefden velen hun krachten; zoo ontstond in opvolgende vervolmaking de moderne leiding bij de keuze van het beroep.

Gaan wij nu even na welke factoren bij de beroepskeuze, als er werkelijk een keuze wordt gedaan, een rol kunnen spelen — hierbij afziende van de toevallige en niet ter zake dienstige, hoe groote rol zij ook spelen, als daar zijn: gewinzucht der ouders, protectie van kruiwagens, opvolging in een rendabel bedrijf, streven een stand hooger op te geraken, zoo even reeds genoemd — dan moet ik achtereenvolgens noemen:

- 1 de maatschappelijke omstandigheden en
- 2 het milieu, waarin de jonge man of vrouw groot wordt;
- 3 de neigingen van den jongen mensch;
- 4 zijn lichaamstoestand;
- 5 zijn intelligentie, wel te onderscheiden van de hem bijgebrachte kennis; en
- 6 zijn speciale vaardigheden, zijn bijzonderen aanleg.

Of samengevat:

- a* de mogelijkheden, die binnen iemands bereik vallen;
- b* de motieven, die hem leiden; en
- c* de aanleg van den persoon in kwestie.

1. De maatschappelijke omstandigheden kunnen van grooten invloed zijn, eenerzijds, doordat zij den kring van beroepen ter keuze vernauwen, daar, waar de opleiding er toe te kostbaar zou zijn, de financieele draagkrachten te boven zou gaan; anderzijds, doordat zij dien kring juist in tegendeel verwijden, daar waar het geld de middelen verschaft om met hoeveel kunst en vliegwerk

ook, een niet-gerechtigde te brengen op een plaats in een beroep, dat hem niet past. Beurzen, maar dan in verbinding met tehuizen, homes, die al de andere tekorten in manieren, omgang, beschaving, die het geld alleen niet aan kan brengen, door het scheppen van een omgangsmogelijkheid, een dagelijksch milieu, tegelijkertijd binnen het bereik van den begiftigde brengen, kunnen dit euvel voor het eene deel wegnemen; hoogere eischen aan hen te stellen, die nu door hun opleiding aan universiteiten en academies, van staatswege grootelijks bevoordeeld worden, het andere deel.

2. Het milieu, waarin de jonge man, of vrouw groot wordt!

Dit oefent zijn invloed op allerlei wijze. Het kan hem ongeschikt en juist uitmuntend toegerust maken voor allerlei beroepen.

Een jongen, groot geworden op de boerderij, moet geen ambtenaar op een bureau worden; de invloed van het milieu, waarin een domineeskind groot wordt, maakt hem, naar het volkswoord wil, ongeschikt voor eenig ander beroep dan het door zijn vader uitgeoefende.

Ook zal de reeks van beroepen, die overzien worden, waaruit een keus dus open staat, van milieu tot milieu wisselen, soms afhangen van heel toevallige omstandigheden: een neef in Amerika of een kennis in de Oost, — ik denk bijv. aan onze ambtenaren op de waarborgkantoren voor goud- en zilverwerken, een klein corps ambtenaren, onder aanlokkelijke arbeidsvoorwaarden hun zeer eigensoortigen arbeid verrichtend; hoe velen onzer is het bekend?

3. De neigingen van den jongen of het meisje! Gij weet allen, wat lust en liefde, wat wilskracht werkzaam in de richting van het nagejaagde vermogen. Demosthenes, ondanks zijn spraakgebrek, maakten zij tot Griekenlands grootsten redenaar. Wel altijd zullen zij factoren blijven van 't grootste gewicht.

4. De lichaamstoestand!

Dat de lichamelijke geschiktheid bij de keuze van het beroep een rol speelt is bekend; het werd reeds lang geaccepteerd. Menigeen zag zich den toegang tot een beroep, tot militaire academie of zeevaartschool op grond van lichamelijke ongeschiktheid ontzegd. Voor het beroep van steenhouwer deugt niet wie zwakke longen heeft, iemand met platvoeten moet liever geen winkelbediende worden om den geheelen dag achter de toonbank te staan; en dat iemand met beginnende larynx-tuberculose maar liever geen

leeraar moet worden, is zoo vanzelf sprekend, dat niemand zich daarover verwondert. Kleurenblinden kunnen geen stuurman of kapitein ter koopvaardij, noch machinist worden; ze kunnen immers geen groen van rood onderscheiden, zouden door onveilige seinen heenrijden, of stuurboord met bakboord verwisselen. Ik noem met opzet grof lichamelijke afwijkingen; 't geldt ook voor vele fijnere.

5 en 6. Bij de intelligentie en den bijzonderen aanleg sta ik hier nu niet stil; zij komen nog voortdurend ter sprake; want nog meer dan om de lichamelijke eigenschappen is het der leiding bij de beroepskeuze om hen te doen; al zal zij als zij goed wil werken ongetwijfeld met de hiervoor genoemde factoren rekening houden.

Wij keeren dus tot haar terug: de leiding bij de keuze van het beroep.

Deze maakte een ontwikkeling door, een ontwikkeling, die minder haar principe betrof, dat altijd weer beoogde den rechten man op de rechte plaats te brengen, liefst met zoo min mogelijk omwegen, dan wel de toepassing van het beginsel in de practijk van allen dag. Het principe ging uit van de vooronderstelling, dat ieder met een eigen onvervreembaar kapitaal geboren wordt, een kapitaal vast belegd in zijn persoonlijken aanleg, eigenschappen, geschiktheden, gaven, talenten; dat die eigenschappen, zij 't dan ook binnen engere of wijdere grenzen ontwikkelbaar, toch gedurende het geheele leven een zekere standvastigheid bezitten, en dat het er nu op aankomt een beroep te vinden, waarin dit kapitaal zoo productief mogelijk kan worden gemaakt, een beroep, dat bij de aanwezige eigenschappen past.

Over deze vooronderstellingen laat zich discussieeren; maar daarover straks.

De procesmatige ontwikkeling nu der praktische toepassing en doorvoering van dit principe maakte een drietal stadia door; verkeert nu in den overgang tot een vierde stadium. Intusschen is haar ontwikkeling niet overal evenver, en treft men de eerste stadia nog allerwegen aan.

Als het eerste stadium zou ik dat willen noemen, waarin praktische menschenkennis en levenservaring en bekendheid met meerdere beroepen met een zekere stelselmatigheid probeerde het principe der leiding bij de beroepskeuze den rechten man op de rechte plaats te brengen, door te voeren.

PARSONS', een Amerikaan uit Boston, PARSONS' boekje „Choosing

a vocation" (Boston 1920), een neerslag van zijn ervaringen, is een kristallisatieverschijnsel van dit stadium.

Treffend voor dit stadium is de gemoedelijkheid waarmee de leiding wordt gegeven. Men proeft er zoo uit, dat het op het adviesbureau nog niet druk loopt; dat er nog veel tijd tot praten is, en dat de nood tot geldverdienen nog niet zoo dringt, of er kunnen enkele weken af om te lezen en zichzelf te onderzoeken.

PARSONS begint zijn beschermelingen voor de ook door hen geaccepteerde waarheid te stellen, dat zij, wanneer zij eens een kapitaaltje van enkele honderden dollars bezaten, wel degelijk eens zouden gaan informeeren hier en daar, hoe zij dit kapitaal het best zouden kunnen uitzetten. Een dergelijk kapitaaltje bezaten zij nu wèrkelijk, zij het ook niet in klinkende munten of, tegenwoordig, plakkende papiertjes, dan toch in hun geschiktheid voor een beroep. En wat deden zij? Gingen zij er nu op uit om te weten te komen, hoe dit kapitaal het nuttigst te besteden? Zij bekommerden er zich amper om.

PARSONS trachtte daarom hen, die zijn hulp en voorlichting inriepen tot zelfanalyse en zelfkennis te brengen, wees hen uit de veelheid zijner ervaringen den weg naar een beroep, dat hij voor hen geschikt achtte.

In 1912 verscheen er van de hand van den door zijn psychologie en zijn waarde-philosophie bekenden Duitschen ruilprofessor MÜNSTERBERG, toen hoogleeraar aan de Harvard universiteit te Cambridge (Massachusetts) een boek: *Psychologie und Wirtschaftsleben*, waarvan ik het tweede hoofdstuk: *Die Auslese der geeigneten Persönlichkeiten als een typeering voor het tweede stadium*, waarin de leiding bij de keuze van het beroep na haar eerste verschijnen al spoedig overging, wil noemen.

Dat het tot een tweede stadium kon komen vindt zijn oorzaak hierin, dat de experimenteele psychologie, inmiddels grootgeworden, er op uit was haar bruikbaarheid in het volle leven aan te toonen en begreep, dat, wilde de leiding bij de beroepskeuze ooit iets van beteekenis worden, de gemoedelijk praktische raadgeving gegrond op levenservaring door een meer systematische, een meer bewuste leiding moest worden vervangen. Zij meenden, dat tal van beroepen zeer bepaalde scherp te begrenzen eischen stelden aan hen, die dat beroep uitoefenden; dat deze dus aan die eischen moesten voldoen, of althans de dispositie daartoe

moesten bezitten, die dan na oefening kon blijken te voldoen.

Zelve meende de experimenteele psychologie die meer systematische, die meer bewuste leiding wel te kunnen geven; en haar inauguratie op dit terrein bij dade van MÜNSTERBERGS onderzoek naar de geschiktheid der juffrouwen, die begeerden in dienst te treden bij de Bell Telephone Company, werd voor haar het begin van een reeks verstrekkende en gevolgenrijke proefnemingen.

Toch waren het niet uitsluitend en niet in eerste plaats theoretische overwegingen, die de experimenteele psychologie tot haar optreden naar buiten drongen. TAYLORS systeem, dat in den grond der zaak toch niet psychologisch was gedacht, had het physiologisch experiment binnen de fabriek gebracht; de doorvoering ervan riep tot reactie; en 't gevolg was het psychologisch experiment op den arbeider, niet in de eerste plaats in de fabriek, maar ook buiten de fabriek. De rechte man op de rechte plaats werd het parool.

Ik noemde straks MÜNSTERBERGS onderzoek op de aspirant-telephonisten. Ter illustreering wil ik er toch nog even wat uitvoeriger bij stilstaan.

De Bell Telephone Company in Amerika, die meer dan 1600 juffrouwen in haar dienst heeft, moest na een proeftijd van eenige maanden, ongeveer een derde der kandidaten wegens ongeschiktheid wegzenden. Ze was er dus opgespitst om dit verlies aan geld en tijd zoo mogelijk te voorkomen.

MÜNSTERBERG zou het probeeren. Na bestudeering van den arbeid der telephoon-juffrouwen, en concludeerde hij, dat een goede telephoon-bediener behalve vele andere een achttal zielkundige eigenschappen wel in de eerste plaats moest bezitten; zoo moest ze bijv. nauwkeurig een cijfer onmiddellijk kunnen nazeggen; ze moest haar aandacht voortdurend gespitst kunnen houden; ze moest op een bepaald signaal een bepaalde handeling zoo vlug mogelijk kunnen uitvoeren; ze moest een zekere snelheid van vingerbeweging hebben; enz. tot een achttal toe. Voor elk dezer acht vaardigheden werden de kandidaten nu aan een zielkundige proef onderworpen. En als de meest geschikte werden zij aangewezen, die na een bepaalde wijze van combinatie der acht cijfers, voor elk der proeven verkregen, de beste rangnummers behaalden. Al aanstonds bleek de praktische bruikbaarheid, door-

dat een paar geroutineerde telefoonjuffrouwen, zonder dat MÜNSTERBERG het wist onder de kandidaten opgenomen, op grond der cijfers tot de beste behoorden.

MÜNSTERBERGS boek verscheen voor den oorlog. Op de principes er in neergelegd zou in de oorlogsjaren verder gebouwd worden. Hoe vreemd het ook schijn, dat de leger-autoriteiten zich ook maar iets gelegen zouden laten liggen aan iemands bijzondere eigenschappen en talenten (hoorde je niet telkens weer tijdens onze mobilisatie de dwaaste staaltjes er van: hoe men gemobiliseerden juist niet gebruikte voor arbeid, waarmee ze volkomen vertrouwd waren en beter op de hoogte dan eenig ander), ten slotte won toch de overtuiging veld, dat het niet zonder betekenis was, als maar niet iedereen, die zich aanbood, als vlieger-officier, als dépêcherijder, als autobestuurder, als stormtroeper werd gebruikt.

Er werd zwaar psychologisch geëxperimenteerd, en de aanstaande vliegeniers, chauffeurs, stoottroepen werden aan een uitvoerig psychologisch onderzoek onderworpen, een onderzoek naar die eigenschappen, die het beroep aan hem, die het wilde beoefenen, stelde, wilde hij niet bij zijn tochten in de lucht, of zijn rit over land, zijn psychische ongeschiktheid met den dood van zichzelf en wie weet hoeveel anderen bekoopen. Vooral bij de uitrusting van het Amerikaansche expeditieleger is van de psychologische wetenschappen, haar methoden en resultaten, een ruim gebruik gemaakt; en men wil de enorme praestaties van dit uit den grond gestampte leger binnen zoo korten tijd verkregen aan deze psychologische leiding voor een zeer belangrijk deel toeschrijven.

Zoo werd in dit tweede stadium nu hier dan daar de mensch het experimenteel psychologisch laboratorium binnengeleid en werden daar de proefjes over het geheugen, over het memoreeren, over de zintuigen, vervangen door andere, die trachtten uit te vinden of de eigenschappen, die in het beroep tot benutting kwamen, bij hem, die zich aan dit beroep wilde geven ook werkelijk aanwezig waren. 't Was alleen mogelijk als de beroepsanalyse aan de persoonsanalyse was voorafgegaan. Al spoedig werden er pogingen aangewend om wat als 't ware accidenteel gebeurde meer systematisch te doen plaats vinden; liefst over de geheele breedte der bestaande beroepen.

Een eerste vereischte daartoe was wat orde te brengen in dien chaos van ontelbare beroepen.

PIORKOWSKI deed daartoe een poging. Hij — reeds vroeger was er een gangbare verdeeling der arbeiders in ongeschoolde, aangeleerde en geschoolde — verdeelde de beroepen in groepen, de groep der niet gespecialiseerde vakken, die der wel gespecialiseerde; verdeelde de laatste in lagere beroepen, middelvakken en hogere beroepen en stelde voor ieder dier groepen enkele kenmerkende eigenschappen op. Dit alles in zijn in 1915 verschenen: *Beiträge zur psychologischen Methodologie der wirtschaftlichen Berufseignung*. Voor de niet gespecialiseerde vakken, de ongeschoolde niet gequalificeerde arbeiders wordt — naar PIORKOWSKIS indeeling — verstandelijke ontwikkeling niet vereischt, worden ook geen bijzondere vaardigheden gevraagd; daartoe behooren sjouwers, landarbeiders, gewone fabrieksarbeiders.

De lagere beroepen vragen van de vakarbeiders — deze behooren er toe — speciale gaven en vaardigheden, al mag het verstand bij hen er ondergeschikte rol spelen.

De ambachtsslieden en andere, die tot de middelvakken gerekend moeten worden hebben naast een normaal verstand nog meerdere speciale psycho-physisch en psychische eigenschappen noodig.

Terwijl de hogere beroepen, de wetenschappelijke, die beroepen, die de leiding geven in staat en maatschappij het vermogen tot eigen spontaan denken moeten bezitten. De laatste groep is er zeer belangrijke, wier grenzen ruim genomen moeten worden: daartoe behooren naast artsen en meesters in de rechten, ook officieren en predikanten, ook onderwijzers en de kooplieden der groote handelshuizen.

Het ging er nu om van al deze beroepen een karakteristiek te ontwerpen, en van de gezamenlijke zoo iets van een beroeps-katalogus, met — 't belangrijkste — een duidelijke differentieel karakteristiek. Kwam dan de een of ander, die een bepaald beroep begeerde, of die noodgedwongen van beroep moest veranderen, om raad — men had hem slechts op zijn eigenschappen te onderzoeken om te zien, of de dinger deugde voor het beroep, dat hij wenschte; en zoo niet, dan kon de differentieel karakteristiek hem en dien anderen beroeps-zoeker, aangeven op welk beroep de gevonden eigenschappen dan wel zouden passen.

De niet gespecialiseerde beroepen behoeven zoo'n karakteristiek niet; die beroepen zijn als ik 't zoo zeggen mag karakterloos; of wilt ge haar karakteristiek is gegeven in de ontkenningen: geen verstandelijke ontwikkeling, geen bijzondere vaardigheden vereischt.

Bij de lagere vakken moet onderzoek worden gedaan naar de opmerkzaamheidstypen (PIORKOWSKI onderscheidt een constante, gelijkmatige, slechts op één ding gerichte; een constante, gelijkmatige distributieve; een rhythmische; een slechts bij oogenblikken sterk geconcentreerde en een labiele vorm der opmerkzaamheid) en naar de reactietypen. Aan de experimenteele vaststelling daarvan wijdt PIORKOWSKI een deel van zijn boek.

Bij de middelvakken moet het onderzoek dadelijk veel breeder worden. De differentiatie der ambachten moet onder de oogen gezien worden en voor ieder ambacht moet worden nagegaan welke speciale vaardigheden er voor worden vereischt.

Een eerste poging om tot een karakteristiek van de middelberoepen te geraken deed LIPMANN in zijn: *Zur psychologischen Charakteristik der „mittleren” Berufe*; *Zeitschrift für angewandte Psychologie* 12—1916.

In een vragenlijst van een honderd-en-vijftal nummers doet hij bij de arbeidersgevers en arbeidsnemers een onderzoek er naar of de eigenschappen in de verschillende vragen genoemd van het door hen beoefende beroep noodzakelijk of niet noodzakelijk zijn. In die vragenlijst wordt onderzoek gedaan naar allerlei eigenschappen, zintuigelijke waarnemingen, lichaamsbewegingen, aandachtsvermogen, enz.

Zoo: of het voor het bepaalde beroep nodig is kleine, onduidelijke of verwijderde dingen goed te kunnen zien en herkennen, ook in 't halfduister (noodzakelijk o.m. voor chauffeurs, electrische trambestuurders). Een fijn gevoel te hebben om kleine druk- of zwaarteverschillen gauw te merken (een vereischte o.m. voor postbeambten). De richting te erkennen, waar een geluid van daan komt (onmisbaar voor stuurli en brugwachters). Onduidelijk gesproken woorden goed te kunnen verstaan (zonder deze eigenschap kan men geen goede telefoonjuffrouw worden). Op deze wijze werd de karakteristiek verkregen voor het beroep van voorspinster, van electrische-trambestuurder, van telefoonjuffrouw, van boekbinder, en zilversmid, en van enkele andere beroepen.

MARTHA ULRICH probeerde het voor de hoogere beroepen, met haar vragenlijst en inleiding: Die psychologische Analyse der höheren Berufe als Grundlage einer künftigen Berufsberatung; Zeitschrift für angewandte Psychologie 13—1918.

In deze vragenlijsten worden stellige vragen gedaan, telkens naar een bepaalde eigenschap; algemeene vragen zijn uit den booze; vraagt men in het algemeen: welke eigenschappen zijn noodig, dan krijgt men ook algemeenheden ten antwoord, als ijver, nauwgezetheid, enz.

Intusschen werd het accidenteel onderzoek voortgezet en nu eens dit, dan weer dat beroep aan een analyseerende karakteristiek onderworpen.

Hieruit blijkt al, dat men de stadia niet moet opvatten als tijdruimten, die tot een afsluiting kwamen; 't is veel eer zoo, dat de verschillende stadia naast elkaar voorkomen.

Tot het vierde stadium bleven 't nog slechts aanloopen. Elders heb ik eens uiteengezet, hoe ik mij dit vierde stadium denk. Ik verwacht daarvan, dat de school met allen ernst haar toch feitelijk wel wat verlaten devies, om niet voor de school, maar voor het leven op te leiden, meer zal trachten na te komen. Dat zij dit ook zal doen door de karakters, de eigenschappen der kinderen meer dan tot heden te bestudeeren, door voor ieder ieder kind in den loop van een schooljaar, en dat meerdere jaren achtereen, een psychogram te ontwerpen.

Nu het te verwachten is, dat het aantal scholen enorm zal worden uitgebreid, groote klassen wellicht tot de zeldzaamheden zullen gaan behooren, zullen de heeren onderwijzers in hun kleinere klassen misschien wel wat tijd kunnen vinden tot dit wel niet inspannende, maar toch tijdroovende werk. De arbeid zal zijn loon in zichzelf meedragen.

Aan de hand van dit psychogram zal het dan — gesteld, dat intusschen de differentieel karakteristiek der beroepen en de beroepskatalogus in gereedheid gekomen is — gemakkelijk vallen, indien het kind dit wenscht, in overleg met de ouders natuurlijk een welgedocumenteerden raad te geven op het oogenblik der keuze van het beroep.

Ook hiertoe werden reeds pogingen gedaan. Wij op onze scholen, H. B. Sen en Gymnasia's bezitten niet veel meer dan staatjes, die van ieder der vakken de kennis en de daarvoor be-

toonde vlijt vermelden, en reeds op grond van deze, toch wel wat spaarzame, gegevens werd menig beroep gekozen. Wie zwak was in talen, volgens die rapporten, werd geen leeraar in 't Nederlandsch of Fransch, en aanleg voor de wiskundige vakken kwam al evenzeer in die rapporten tot uiting. Zóó is het bij ons. Anders is het in Duitschland. Beobachtungsbogen, Personalienbüchen waren daar reeds lang in gebruik. Ze konden met eenige uitbreiding geschikt gemaakt worden om tot een psychogram van den leerling te dienen.

Het ontbreekt in den laatsten tijd in de desbetreffende vaklitteratuur niet aan voorstellen, hoe zoo'n lijst in te vullen; er komt van dit goede misschien wel wat heel veel.

Bepaald dienstbaar gemaakt voor de leiding bij de beroepskeuze is een vragenlijst van HYLLA, die telkens tegenover een vraag naar een eigenschap de gelegenheden vermeldt, waarbij deze eigenschap kan worden waargenomen.

Zij laat enkele vragen omtrent de praestaties op school, en eenige algemeene vragen, voorafgaan; somt dan een drie-en-zestigstal vragen op, vrijwel parallel aan de vragen van LIPMANN om te komen tot een een karakteristiek der beroepen.

Deze drie-en-zestig vragen staan in een eerste kolom; in een tweede kolom worden dan de beroepen genoemd, waarvoor het bezit van de eigenschap in de vorige kolom vermeld noodzakelijk is, en een volgende kolom geeft aan bij welke gelegenheden op school kan worden waargenomen, of de leerling de eigenschap, waar 't omgaat, bezit.

We krijgen dus in de eerste kolom b.v. de vraag: bezit de leerling de eigenschap, ja dan neen, de richting te kunnen herkennen, waaruit een geruisch komt; een eigenschap van belang voor 't beroep van stuurman, en gemakkelijk waar te nemen, als de kinderen blinde-mannetje spelen. Kan hij onduidelijk schrift juist herkennen en begrijpen; noodzakelijk voor wie letterzetter wil worden, en na te gaan bij het wederzijds corrigeeren van schriftelijk werk en bij 't lezen van het bord uit de verte. Zelfs het voorzeggén door de klasgenooten, die willen helpen, wordt van beteekenis, daar een telephoniste immers onduidelijk gesproken woorden juist moet herkennen en verstaan, en een kind, dat bij 't voorzeggén blijk geeft dit niet te hooren, niet geschikt is voor telefoon-bedienster.

Eenerzijds wordt dus allerwegen gewerkt aan de karakteristieken der beroepen, anderzijds zoekt men te geraken tot psychogrammen der beroep-zoekenden.

Rest nog de vorming en scholing van een instituut intermediair tusschen beroep en dinger-naar-dat-beroep. Is ook dit gegeven, dan is alles aanwezig, wat de moderne leiding bij de keuze van het beroep mag verlangen.

Wellicht zal een vierde stadium straks zoover komen; voorloopig zijn wij nog in het derde; in afwachting; werkzaam, bezig dit vierde voor te bereiden.

Heb ik mij in wat ik tot hertoe zei vrijwel steeds georiënteerd naar onze Oostelijke bureu, ook in ons eigen landje vond de leiding bij de beroepskeuze voorstanders; ook bij ons komen de drie eerste stadia nog naast elkaar voor, bewegen wij ons in de richting van het vierde. Morks Beroepsbibliotheek, en tal van andere wegwijzertjes, vertellen allerlei wetenswaardigs uit de praktijk over tal van beroepen, maar niet: welke eischen het beroep stelt aan soma en psyche van hem of haar, die het begeert. 't Blijft bij: wat de verdiensten, wat de bezwaren en wat de geneugten van het beroep zijn, van weinig belang voor hem die een beroep zoekt zijner geschikt.

Op het belang eener weloverwogen en der-zakenkundig geleide keuze wezen SISSINGH, als een der eersten (1914), en FOLMER, GERHARD, DREWES.

Aandacht op de beteekenis der experimenteele psychologie bij de keuze vestigde Pater VAN GINNEKEN, die in zijn „De rechte man op de rechte plaats”, zich schrap zette tegenover het Taylorstelsel; oprichter werd van een — het eerste — centraal zielkundig beroepskantoor; en de vragenlijst van LIPMANN uitbreidde met een zes-en-twintigtal vragen — deze vragenlijst toch schoot tekort in het onderzoek naar de wilsakten, schonk geen aandacht aan de hoogere gevoelens — en haar hier bekend maakte en op ruime schaal verbreidde.

Het derde stadium diende zich bij ons dus al spoedig aan.

Dr. ROELS, privaat-docent in de experimenteele psychologie te Utrecht, en ik deden een poging ook voor de hoogere beroepen tot een karakteristiek te geraken; zonden een vragenlijst de wereld in naar het voorbeeld van MARTHA ULRICH, maar voorafgegaan

door eenige vragen: hoe de invuller zelf tot zijn beroep kwam, of hij in zijn beroep bevrediging vindt enz., en met een uitbreiding van 't vragental in de richting der activiteit, van den wil, der hoogere gevoelens, enz. Wij zijn nu bezig de ingekomen antwoorden uit te werken. Wij verwachten van die ingekomen antwoorden veel. Binnen niet te langen tijd zal de karakteristiek van het beroep van onderwijzer het licht zien; ook voor dat van arts kwam een schat van gegevens in, die een analyse mogelijk maken. Intusschen werden ook hier reeds enkele beroepen buiten die vragenlijst om en dus meer accidenteel bewerkt, de bediening van het instrumentarium in een schoenenfabriek werd bewerkt in een eerstdaags verschijnende dissertatie, het beroep van wever werd door Dr. BRUGMANS geanalyseerd, terwijl nog andere beroepen in bewerking zijn genomen.

Ook hier dus dat door elkaar der verschillende stadia; ook hier die aanloop tot het vierde stadium: de leiding bij de beroepskeuze als een wel gefundeerd beginsel allerwege aanvaard. Ook hiertoe zijn Dr. ROELS en ik bezig het onze bij te dragen. Reeds op het Philologen congres in de Paaschweek in 1919 te Amsterdam gehouden hadden wij de wenschelijkheid van de invoering van persoonsbeschrijvingen der leerlingen op de scholen ook de H. B. Sen en Gymnasia's betoogd; eerstdaags zal nu in aansluiting aan de vragenlijst, die wil komen tot een karakteristiek der hoogere beroepen, een boekje verschijnen, dat naast deze vragenlijst een uitvoerige reeks van vragen opneemt naar den leerling, naar zijn somatische, zijn psycho-physische, zijn psychologische eigenschappen; vraagt naar wils- en affectleven, naar activiteit en neigingen. Die vragen zijn op de bekende manier zoo gesteld, dat het antwoord meestal kan worden gegeven door onderstreping van een der mogelijkheden in de vraag opgenomen.

Een verdere kolom geeft een reeks van gelegenheden, waarbij de onderwijzer het kind op de gevraagde eigenschap kan observeren; terwijl een reeks van heel eenvoudige tests hem in de gelegenheid stelt experimenteel - psychologisch naar de eigenschap - in-quaestie onderzoek te doen.

Op deze manier kan, zonder dat het groote moeite zal meebrengen, van de leerlingen een psychogram worden ontworpen, dat straks, wanneer voor hen de keuze van een beroep het

eind hunner schooljaren besluit, zijn groot nut kan afwerpen.

Misschien, dat dan straks de onderwijzers, de paedagogen, wat meer zorg gaan besteden aan de vorming, aanwakking en activeering van eigenschappen, wier aanleg ze bij de jeugd, aan hen toevertrouwd, bespeuren. Zullen trachten andere tot ontluiking, andere tot volwerking te brengen.

Dat bij de invulling der vragenlijst, die het psychogram zal opleveren, ook de ouders mee zullen mogen, zelfs moeten spreken, spreekt vanzelf. Ik heb 't reeds meer gezegd, dat zeker de gymnastiekleeraar, zeker de teekenleeraar, en misschien zelfs wel eens de pedel een woordje mee zal moeten spreken, de laatste, omdat hij de eenige is, die over enkele eigenschappen uit ervaring kan oordeelen.

Er bleef nog een lacune; deze; wie, welk instituut zal nu al de gegevens in één hand verzamelen; zal ten laatste met den leerling en diens ouders overleg plegen over het te kiezen beroep? Wel zijn er meerdere personen, ook enkele instituten, die als vanzelf in aanmerking komen.

Onder die personen reken ik de onderwijzers, de paedagogen, de schoolartsen, de psychologen (waarvan er ons landje niet vele bezit) en misschien ook enkele sociaal-oeconomen.

En tot die instituten zou ik, ondanks de bezwaren, die men er terstond tegen in zou kunnen brengen, toch die bureaux willen rekenen, die zich reeds sedert jaren bezighouden met de plaatselijke arbeidsbemiddeling en zich daardoor als vanzelf ook gingen bemoeien met de voorlichting bij de beroepskeuze.

Zeker, die adviesbureaux — zij zijn niet uit psychologische overwegingen voortgekomen, en tot hiertoe waren zij niet psychologisch georiënteerd, en beschikten zij alleen over gegevens, die den zoeker van een beroep konden inlichten omtrent arbeidsvoorwaarden, oeconomische beteekenis, vraag en aanbod —, toch maak ik mij sterk, dat zij met opname van onderwijzers en schoolartsen en beroeps-psychologen in het-leiding-gevend-lichaam de aangewezen intermediairs zullen worden. Wenschelijk blijft vereeniging der bureaux tot één lichaam met een centraal bureau dat leiding kan geven aan de vele onderdeelen.

Pater VAN GINNEKEN heeft met zijn bekende voortvarendheid de zaak als 't ware van boven af aangepakt.

Hij werd oprichter van een Rooms-Katholiek centraal ziel-

kundig beroepskantoor. Van hieruit worden karakteristieken van beroepen gereed gemaakt, wordt nagegaan binnen welke grenzen de eigenschappen, die een bepaald beroep vordert, nog wisselen kunnen zonder dat een ding naar dat beroep, op grond van een onvoldoende, ongeschikt moet worden verklaard.

Anderzijds worden hier psychogrammen opgemaakt van de arbeiders, die den raad en voorlichting van het bureau inroepen; en is men druk bezig de tests die gebruikt worden te ijken, om te komen tot een waardeering in cijfers, die uniforme beteekenis heeft.

Dr. VAN GINNEKEN dacht zich annex aan het beroepskantoor een bedrijfskantoor, dat bijvoorbeeld, indien door den een of anderen werkgever een vakman met zeer bepaalde eigenschappen werd gewenscht, hem dezen zou kunnen verstrekken.

Ieder die in Utrecht komt raad ik aan dit kantoor op de Drift eens te gaan zien. Al blijven voorloopig door allerlei invloeden de resultaten beneden dat, wat er van gehoopt werd. Dit is trouwens de depressie, waaronder op dit oogenblik, naar 't schijnt, over 't geheel de leiding bij de beroepskeus gebukt gaat.

Te verwonderen is 't niet na 't enthousiaste beginnen en de groote verwachtingen, waarmee men aanving.

Terecht schreef echter Mr. VAN TOORENBURG een der Nederlandsche bezoekers van de bijeenkomst te Genève 27 en 28 Sept. 1920 in het Instituut J. J. ROUSSEAU gehouden — vertegenwoordigers uit verschillende landen van Europa, die zich bezighouden met de bestudeering van de wetenschappelijke grondslagen van de voorlichting bij de beroepskeuze, zouden daar met elkaar bespreken de: aptitudes natives en de: aptitudes acquises, een — bijeenkomst, waar die deceptie eveneens tot uitdrukking kwam: dat slechts hij teleurgesteld wordt, die verwachtingen moet opgeven; terwijl niemand der daar aanwezigen zijn verwachtingen opgaf.

Werkt Dr. VAN GINNEKENS bureau speciaal voor de Roomsche Katholieken, van Christelijk, niet Roomsche-Katholieke zijde, werden wel besprekingen gevoerd, kwam 't nog niet tot een resultaat.

Tegen dit confessioneel gekleurde pogen om tot een centraal georganiseerde leiding bij de beroepskeuze te geraken verklaarde zich de Permanente Commissie uit het Comité van voorbereiding inzake Centrale Organisatie voor beroepskeuze, bij monde van haar secretaris Dr. BRUGMANS.

M. i. ten onrechte. Wanneer het geheele leven wil staan onder de beademing van Gods geest, dan zal in deze vaak teere levenskwestie, de ethische gemeenschappelijke ondergrond, waarop raadgever en raadpleger hun standpunt kunnen nemen, van overwegend belang zijn; te meer voor het Christelijk bewustzijn, dat de ethiek als de andere zijde ziet van de religie, en waarvoor de uitoefening van het beroep slechts een deel is van het rijpingsproces van den mensch tot God. Dan zullen ongetwijfeld allerlei zuiver technische, zuiver psychologische, of psychotechnische vraagstukken hier en in neutrale centralen der beroepskeuze op dezelfde wijze onderzocht worden, maar de wijze, waarop de verworven kennis individueel gedistribueerd wordt aan ieder, die raad vraagt, zal daar en hier, in het Christelijk bureau, wijde uiteenloopen. Dáár zullen het episoden blijven in een leven vaak niet gedragen door een doorgaande idee; hier zal het een onderdeel worden van een welbewuste levensleiding; is het goed: van Christenen — raadgevers —, die met andere Christenen, die raad vragen, zich te zamen bewegen in eenzelfde richting, de richting van het Vaderhuis.

De commissie zoo juist genoemd was een commissie vrij verrassend ten tooneele verschenen. Zelfs de Bureaux van beroepskeuze wisten van haar geboorte niets af, zelfs niet, toen zij reeds eenige maanden oud was.

Gelukkig is aan dit verbrokkelde arbeiden aan eenzelfde doel een einde gekomen en is niet lang geleden een advies verschenen, waaraan beide Commissies, die Permanente Commissie en de Commissie van Bijstand voor de Arbeidsbemiddeling, die zich ook over haar „ebenbürtige” zuster: de voorlichtingsdienst had ontfermd, hebben samengewerkt; een rapport strekkende tot organisatie der voorlichting bij beroepskeuze. Ik noem, dit advies dat 10 Juni 1920 l.l. werd vastgesteld, om te laten zien, dat ook aan deze aangelegenheid door de regeering — de opdracht er toe ging uit van den Minister van Waterstaat — haar aandacht werd geschonken.

Correlaat met het vraagstuk der beroepskeuze is het vraagstuk: hoe worden de meer-begaafden gevrijwaard voor de remming, die zij door minder begaafden, die tegelijk met hen moeten worden opgewerkt, ondervinden. Hoe bereiken zij het beroep, waarvoor zij de gaven bezitten, zoo snel mogelijk, met zoo weinig mogelijk verspilling van energie.

Het psychologisch onderzoek, dat zich getraind had bij de voorlichting van de beroepskeuze, heeft in de handen der geroutineerde psychologen zich ook daarvoor methoden eigen gemaakt, analoog aan die bij 't intelligentie onderzoek bij de beroepskeuze in gebruik. Zoo worden de „Begabenschule” in Berlijn bevolkt. De waardeering dezer proefnemingen is niet eenstemmig, niet voor zoover het 't theoretisch deel betreft, en ook niet in zooverre de praktijk de juistheid der beginselen moest aantoonen.

Intelligentie laat zich moeilijk bepalen; al evenzoo, zoo niet nog moeilijker, hogere intelligentie, meerdere begaafdheid.

Niet alleen voor de meer-begaafden, ook voor de minder-begaafden is leiding bij de keuze van het beroep van belang. Zoo mogelijk is bij deze de behoefte aan goeden raad nog noodzakelijker, omdat voor hen het vinden van eenig levensgeluk meer nog dan bij anderen samenhangt met het vinden eener levensbestemming, en zij tot dit laatste zelve zonder hulp, zonder leiding niet in het minste in staat zijn. Toch hebben deze minder begaafden — men zou er de zwakzinnigen, de achterlijken, de onstandvastigen, prikkelbaren en antisocialen toe kunnen rekenen — aan leiding bij de keuze niet genoeg; hun geheele opvoeding moet gaan in de richting van het toekomstig beroep; als men 't zoo mag noemen: zij hebben behoefte aan beroepsopvoeding. De grootste bezwaren komen bij hen van den kant van het karakter, hun onrust, hun vaak emotioneele overgevoeligheid.

Ik heb u door het terrein der beroepskeuze rondgeleid, resten mij de bespreking van enkele bezwaren met dit probleem verbonden.

Een eerste bezwaar is dit: is het wel gerechtvaardigd, dat het persoonlijk initiatief en de persoonlijke vrijheid zoo wordt geknot. Grijpen deze bemoeiingen niet zoo diep in het persoonlijk leven in, dat ieder, die nog iets voelt voor persoonlijke vrijheid, daar wel tegen op moet komen en zich tot het uiterste verzetten? En moet niet voor den mensch het recht gehandhaafd blijven desnoods ook dat te mogen willen, waarvoor hij niet geschikt is?

Nu kan in de eerste plaats op dat persoonlijk initiatief veel worden afgedaan.

Als we ons nog even herinneren, welke factoren op de keuze van het beroep het meest van invloed waren, dan kunnen wij voor dit argument-tegen van uit het besnoeien van het persoonlijk

initiatief, het aan banden leggen der persoonlijke vrijheid, toch wel niet heel veel waardeering hebben. Is het veeleer juist andersom, en zullen bij een rationeel geleide beroepskeus persoonlijk initiatief, de neigingen en persoonlijke vrijheid veel meer tot hun recht komen; en eerst zoo zal die vrijheid, als het willekeurige, het anarchistisch kiezen van een beroep zal zijn uitgesloten, tot in hooge ouderdom genoten worden.

Maar zelfs wanneer de „staat” op de wijze, waarop PLATO dit zich dacht, ieder dat beroep aanwees, waartoe zijn bekwaamheden en gaven strekken, zonder zich te bekreunen om ieders neigingen, zelfs dan zou nog een poging kunnen worden gedaan dit beheerschen, dit beheerschen door den staat te rechtvaardigen.

Immers ieder heeft voor hij op den leeftijd komt, dat hij een beroep moet kiezen, de staat al heel wat gekost; deze heeft toch wel eenig recht rente van zijn geld te eischen en terwijl de staat wel moet zorgen voor het onderwijs en de opleiding in de jeugd, wel moet zorgen voor ouderdomsrente en staatspensioen, zou hij geen recht hebben voor dien tijd, dat de burger in staat zou zijn iets van wat hij aan den staat kostte, te vergoeden, een gedocumenteerden raad te geven, die wel met het belang van dien burger in overeenstemming is, al ging die raad somtijds dan ook in tegen zijn persoonlijke neigingen.

Ik geef toe, wij zouden er aan moeten wennen en zoolang de sociaal-oeconomische toestanden het niet hoogst noodzakelijk maken om ook op deze manier de menschenlijke energie tot zijn hoogst mogelijk nuttig effect op te voeren — zooals de orde der Jezuiten dit de eeuwen door met buitengewoon succes met haar leden wist te doen — moeten wij maar hopen, dat 't niet zal worden doorgevoerd. Het zou zich ongetwijfeld laten verdedigen; ook al zou ik voor mij wenschen dit nimmer meer te behoeven te doen.

Een volgend bezwaar brengt het begrip eigenschap mee, naar drie zijden:

1 hoe wil men ze vaststellen; zijn en blijven niet tal van eigenschappen verborgen, totdat ze bij bepaalde constellaties van omstandigheden te voorschijn komen en onder bepaalde voorwaarden zich tot een ongekende hoogte blijken te kunnen ontwikkelen?

2 zijn 't wel vrij constante grootheden, zoodat men mag ver-

onderstellen, dat deze in de jaren der puberteit reeds betrouwbaar en onveranderlijk vastliggen?

3 zijn ze ontwikkelbaar; hoever gaat dan die ontwikkelingsmogelijkheid der aanwezige eigenschappen en in hoeverre kunnen nieuwe eigenschappen verworven worden?

4 wat is de invloed van het milieu?

Blijven er ten slotte niet allerlei kleine invloeden — onnaspeurbaar, maar groot van gevolgen — die door geen persoonsbeschrijven kunnen worden vermeld, die door geen experiment kunnen worden te voorschijn gehaald, en die toch de persoonlijkheid, ondanks alle goede bedoelingen, in een zeer bepaalde, maar voor de omgeving verrassende richting drijven, waarin niet de uitstekende eigenschappen, niet de hoogste vaardigheden, niet de talenten, die persoonsbeschrijving en experiment vermeldde, het succes bepaalden; maar zeer middelmatige eigenschappen en vaardigheden, tezamen met die kleine onnaspeurbare invloeden, den drager dier middelmatige eigenschappen toch tot een in zijn milieu in zijn soort groot man maakten?

En vervolgens: veel beroepen kunnen zonder eenig bezwaar, als eenmaal een zekere routineering is ingetreden, als de dagelijksche gang van zaken is ingeloopt, ook door hen, die in geschiktheid feitelijk iets te kort kwamen, vervuld, en dat goed vervuld, worden. Routine kan gemis aan aanleg vergoeden, is meermalen zelfs van hooger waardij.

Er is gevaar, dat zekere bronnen van persoonlijke energie niet zullen worden aangeboord, als de strijd om zelf te komen, waar men zijn bestemming vermoedt, uit den weg wordt geruimd en 't alles gaat langs aangewezen wegen. Ook met het nemen en overwinnen der hindernissen groeit de energie; het heilig moeten is een machtige factor.

Evenmin mag het aanpassingsvermogen onderschat worden.

En veler blik kreeg ongetwijfeld eerst die wijde van inzicht, waardoor zij op rijperen leeftijd opvallen en om raad, om hun oordeel, gezocht worden, doordat zij 't eerst in een verkeerde richting zochten, maar van beroep veranderden, misschien zelfs meer dan eenmaal.

Terwijl er anderen zijn, wier aanleg zoo veelzijdig is, dat ze eerst later komen tot het beroep, waarin zij hun roeping, hun gewijde neiging vinden.

En ten slotte zijn er toch ook een aantal beroepen, zoowel hogere als lagere, die door iedereen, die zijn plicht wil betrachten, die twee oogen en twee handen wil gebruiken, behoorlijk vervuld kunnen worden.

Deze bezwaren niet niet ongegrond. Ze worden door de psychognostici en psychotechnici zelve ter dege gevoeld; zij weten er voor een groot deel zelve nog geen raad mee en 't onderwerp aptitudes natives et aptitudes acquises stond niet voor niemendal als hoofdschotel op 't program der bijeenkomst te Genève.

De voorlichting bij de beroepskeuze zal er rekening mee moeten houden, maar 't zijn moeilijkheden, die nooit zullen mogen afhouden door te gaan met het werk, dat werd opgevat; dat voorzag in een behoefte, die aan alle kanten werd gevoeld, en dat veler ten nutte is.

Vraagt ge me ten slotte nog even die voordeelen te recapituleeren.

Ze zijn deze: allereerst, dat de idee post zal vatten, dat niet iedereen geschikt is voor ieder beroep; dat voor de wel-geschikten voor een beroep de mogelijkheid om dat te bereiken meer dan vroeger open zal worden gesteld; en dat de gedachte, dat door ongeschikten geen plaatsen bezet mogen worden, waarop zij naar hun geschiktheid beoordeeld geen recht hebben, veld zal winnen.

De mogelijkheid, dat ieder komt op de plaats waar hij thuis behoort zal veel grooter worden; tot hiertoe ongebruikte energievoorraden zullen ontsloten worden; de arbeidsvreugde zal worden verhoogd; terwijl allerlei oorzaken van verminderde levensvreugde zullen zijn weggenomen.

De beroepswisseling zal worden teruggebracht tot kleinere afmetingen; minder energie worden verspild; hooger rendement van den arbeid verkregen. Het bedrijfsleven zal er dus in velerlei opzichten bij gebaat zijn; niet minder het individueele leven. En de eisch: „wat je doet, doe dat goed” zal kunnen worden aanvaard, omdat men, dank zij de voorlichting bij de beroepskeuze, ook werkelijk goed zal kunnen doen, wat men goed wil doen.

Te meer, wanneer hierdoor het beroep, het ambacht ook weer in hooger eer gebracht kon worden.

Nu wel haast allerwege electriciteit ter beschikking zal staan, waardoor de kosten van beweegkracht in het kleinbedrijf enorm verlaagd zullen worden, nu anderzijds de hooge loonen, die de ambachtsman kan verdienen, een ander beletsel uit den weg

hebben geruimd, en de maatschappij uit eigen belang zal gaan trachten de bezoldiging ook weer meer naar bekwaamheid te doen plaats hebben, zoodat de jonggezel, die pas begint niet meer evenveel zal kunnen eischen als de vakkundige ambachtsman, nu is het zaak te doen, wat in het vermogen is, om het ambacht weer in eere te herstellen door de daarvoor geschikten uit te kiezen, en in de richting van het ambacht te bewegen.

Als laatste: van uit Christelijk oogpunt kan dit alles niet anders dan toegejuicht worden. In de vorming van den mensch tot hooger bestemming vervult ook het beroep een plaats, en hoe meer de mensch in staat gesteld wordt aan zijn wezen te beantwoorden, hoe meer dit in overeenstemming zal komen met den adeldom zijner afkomst en bestemming.

In de harmonie, die wij in de schepping, ondanks alles, trachten te beluisteren, zal hierdoor een vaak schrijnende dissonant tot oplossing komen, en, niet waar, Christenen kunnen Gode daarvoor alleen dankbaar zijn.

Vergadering

op Donderdag 18 November 1920, des voormiddags te 11 uur,
in „Restaurant Electriche Spoor”, Hofplein te Rotterdam.

Aanwezig de leden: D. SCHERMERS, B. J. F. BAVINCK, J. VAN DER DRIFT, R. J. WOLVIUS, H. R. WOLTJER, J. H. LANDWEHR, JOH. VAN DER SPEK, H. SAP, J. HEKMAN, J. BRUIN, L. BOUMAN (Amsterdam), J. W. DE BRUYNE, G. A. DE BRUYNE, J. F. REITSMA, J. H. VERLOOP, J. BOUMAN, en de gasten: P. A. VAN TOORENBURG en J. TH. R. SCHREUDER.

Afwezig met kennisgeving: Mej. E. MANSON en de H.H. C. J. MARCUS, J. C. VAN DER VELDEN, J. P. DE GAAY FORTMAN, J. VAN ANDEL en J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN.

De Voorzitter opent met gebed en 't lezen van een gedeelte der H. Schrift, en wijdt daarna een woord van eerbiedige nagedachtenis aan Dr. KUYPER. Prof. L. BOUMAN wordt vervolgens, eveneens bij monde van den Voorzitter, gelukgewenscht met het feit, dat de onder zijn leiding staande Kliniek voor eenige dagen haar 10-jarig bestaan herdacht, en hij zelf 25 jaar was verbonden aan de Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen in Nederland.

De Secretaris leest hierop de notulen, die onveranderd worden goedgekeurd.

Ingekomen zijn berichten van bedanken voor 't lidmaatschap der Vereeniging van de heeren O. STADIG, H. KONING, D. C. J. IJLST, J. WESSELS en W. BRIËT, — terwijl de H.H. UBBENS, DUYMAER VAN TWIST, DE GAAY FORTMAN, J. VAN ANDEL en TEUNISSEN bericht hebben gezonden, dat zij genoodzaakt zullen zijn te bedanken, wanneer de contributie wordt verhoogd tot f 12.50 per jaar, en ook de heer SCHUURMANS STEKHOVEN mede-

deeling heeft gedaan, dat hij die voorgenomene verhooging dringend ontraadt.

De Voorzitter stelt hierop aan de orde de bespreking van den finantieelen toestand der Vereeniging.

De Redactie van 't *Orgaan* heeft als haar meening kenbaar gemaakt, dat, „zal het *Orgaan* zijn doel bereiken, dan moet het minstens 4 maal per jaar verschijnen en elke aflevering niet minder dan 2 vel druks beslaan; de inhoud moet niet enkel bestaan uit zware, theoretische, wetenschappelijke artikelen, maar ook uit lichter verteerbare artikelen van deskundigen over meer practische onderwerpen”.

Voor die 8 vel becijfert de Redactie een uitgave per jaar van f 1000.—. Het Bestuur schat bovendien, dat voor vergaderingen, reiskosten, Secretariaat, etc. minstens f 200.— benoodigd zijn, zoodat, wanneer 't *Orgaan* bestaan blijft, de jaarlijksche contributie, bij een getal van 100 leden, naar zijn meening behoort te worden gesteld op f 12.50 per jaar.

Er blijkt, dat in de vergadering groot verschil van meening bestaat, zoowel over 't karakter, dat 't *Orgaan* moet dragen, als over de wenschelijkheid der berekende contributieverhooging. Sommigen duchten dat tal van leden zullen bedanken, waardoor de contributie allicht op f 15.— à f 16.— zou moeten worden gebracht.

Anderen meenen, dat dit gevaar zoo groot niet is, en dat, bij krachtige propaganda, de Vereeniging zeer wel 150 leden kan gaan tellen.

Ook wordt weer 't denkbeeld geopperd voor de artikelen, die anders in 't *Orgaan* zouden verschijnen, gastvrijheid te vragen in andere tijdschriften en den leden afdrukjes toe te zenden. Mede omdat slechts een enkel lid — zooals in de convocatie van deze vergadering was verzocht — zijn meening over de zaak der contributieverhooging schriftelijk heeft kenbaar gemaakt, besluit de vergadering aan een aparte Commissie op te dragen, vóór 1 April 1921, rapport uit te brengen over de vraag of, en zoo ja, hoe de uitgave van 't *Orgaan* moet worden voortgezet, en voorstellen te doen inzake de propaganda voor de Vereeniging.

Tot leden dezer Commissie worden benoemd de H.H.: J. VAN ANDEL, J. F. REITSMA en H. SAP. De beide laatsten nemen de

benoeming tijdens de vergadering aan. Den heer VAN ANDEL zal schriftelijk verzocht worden in de Commissie zitting te nemen.

Voor 't volgend jaar wordt de contributie, zonder hoofdelijke stemming, vastgesteld op f 7.50, tegen welk bedrag men algemeen aanneemt, dat geen der leden bezwaar zal hebben.

Als plaats der volgende vergadering wordt Utrecht aangewezen. De vaststelling van den datum wordt aan 't Bestuur overgelaten. Als onderwerp wordt vastgesteld „het Wonder”, voor welk onderwerp zullen worden uitgenoodigd een theoloog, een natuurphilosooph en een medicus.

Na de pauze geeft de Voorzitter 't woord aan den heer VAN DER SPEK tot 't houden van zijn lezing over de keuze van het beroep.

Spreeker ontwikkelt zijn betoog — dat in extenso in 't *Orgaan* zal verschijnen — aan de hand der volgende stellingen :

Er kon eerst van een kiezen van het beroep sprake zijn, nadat de gelijkheid van allen, ook van mannen en vrouwen, tegenover de te kiezen beroepen in beginsel erkend was en de beroeps-klassen verdwenen waren.

Die keuze werd zooveel moeilijker door de grootere specialisatie van tal van beroepen, en het ontstaan van allerlei nieuwe beroepen, ook door de nu meer dan in vroeger jaren mogelijke en noodzakelijke wisseling van beroep.

Hierdoor werden eenerzijds 't aantal van hen, die kiezen moeten, anderzijds de reeksen van beroepen, waaruit gekozen kon worden, belangrijk uitgebreid.

De keuze van het beroep werd een probleem, onder meer door de vele teleurstellingen, die ontsproten aan onbekendheid met eigen kunnen en onbekendheid met de eischen door het gekozen beroep gesteld; door de ver doorgevoerde scheiding tusschen theoretische opleiding en practische uitoefening; door den roep om meer arbeidsvreugde bij de uitoefening van 't beroep; door 't aanheffen van de leuze „de rechte man op de rechte plaats” tegenover 't TAYLORstelsel; ook door de noodzakelijk geworden grootere zuinigheid met alle vormen van energie, niet 't minst de menschelijke.

Experimenteele psychologie en toegepaste, in samenwerking, openden vergezichten op een doelbewuste leiding bij de beroepskeuze, die de wetenschappen-in-wording: psychotechniek en psychognostiek deden ontstaan.

Het stadium der leiding bij de beroepskeuze op grond van practische menschenkennis en beroepskennis werd gevolgd door dat, waarin men bewust psychologisch te werk trachtte te gaan.

Het stadium, waarin dit streven accidenteel plaats vond, is onder onze oogen bezig over te gaan in een stadium, waarop over de geheele linie van lagere, middel- en hogere beroepen, een psychologische karakteristiek wordt ontworpen en psychogrammen van dingers naar die beroepen worden opgesteld. Een volgend stadium zal misschien bereikt zien, dat van ieder, die voor de keuze van een beroep staat, aan de hand van het psychogram gedurende de schooljaren opgemaakt, de beroepsmogelijkheden, die zich voor hem openen door de inmiddels gereedgekomen differentiëel-karakteristiek der beroepen, zich vrij nauwkeurig laten afteekenen.

Dat toekomstbeeld wordt voorhands nog tegen gehouden: door de bezwaren, die de afgrenzing en vaststelling der eigenschappen opleveren; doordat sluimerende of niet-ontwikkelde eigenschappen niet op hun eind-beteekenis kunnen worden geschat, de onderlinge waardeering der gegevens uiterst moeilijk is, en het instituut, dat tusschen de dingers naar een beroep en dat beroep het intermediair moet wezen, nog vrijwel geheel ontbreekt.

Discussie na de lezing van Dr. VAN DER SPEK.

Prof. BOUMAN dankt den spreker voor zijn doorwrocht stuk werk. Hij heeft echter enkele vragen:

De vraag is dikwijls gedaan of de experimenteele psychologie niet te snel gegroeid is en Prof. BOUMAN sousligneert dat. De klinische psychiatrie heeft ervaring van decepties met de experimenteele psychologie. Zullen die nog niet sterker zijn, als we de psychotechniek bij de beroepskeus toepassen. 't Aantal factoren bij experimenteel psychologisch werk is zoo groot. Zelfs bij eenvoudige proeven vatten we niet alle momenten in 't oog. MOEDE zegt: „ik begin practisch”.

Maar 't blijft eigenlijk physiologie. Vooral bij de hogere eigen-

schappen van de menschelijke ziel zouden we anders te werk moeten gaan. Wil en affekt zijn zoo zéér moeilijk te onderzoeken; zelfs in de verte kunnen we niet nagaan, wat er in de menschen zit.

In de tweede plaats heeft spreker groote bezwaren tegen de vragenlijsten, ook die van HEYMANS en WIERSMA. 't Is zoo lückenhaft — we moeten er vooral niet te ver reikende conclusies uit trekken.

En wat de psychogrammen door onderwijzers opgesteld betreft: daar moeten de onderwijzers eerst speciaal toe worden opgeleid. „Hoe zal ik leeren waarnemen”, is een zeer pregnante vraag. Daarom: voorzichtig en beginnen met enkele selectiescholen.

De heer VAN DER SPEK gevoelt de door Prof. BOUMAN genoemde bezwaren ook. Wij trachten echter, zegt spreker, 't experimenteel onderzoek niet zoo los te doen plaats hebben als WUNDT en streven er naar 't experimenteel onderzoek en de introspectie te combineeren.

Bovenal is van belang, dat de practijk *vroeg* hier iets te doen. En de experimenteele psychologen hebben gelijk gekregen, zooals MÜNSTERBERG met de Bell-telefoon, de vliegeniers en de tram-bestuurders.

Prof. BOUMAN: „Is dat niet physiologie?”

De heer VAN DER SPEK: „Neen, bij die personen zijn veel factoren, en daaronder naast physiologische zeker ook psychophysische en psychische als eenheid genomen. De werkelijkheid met al zijn X, Y en Z als complex wordt in die proeven zoo dicht mogelijk benaderd. 't Gevaar der psychogrammen erkent spreker. De vragenlijsten maakt men daarom ook zoo groot mogelijk en vraagt uitdrukkelijk de beantwoording serieus te doen. En ook in de wijze waarop de lijsten worden beantwoord, geven uitgebreide vragenlijsten wel inzicht.

Dan zou spreker ieder jaar een psychogram wenschen van 't zelfde kind, door veelal verschillende onderwijzers en die willen combineeren. Daarnaast een psychogram van de ouders en, als 't niet zoo tweesnijdend was, over sommige eigenschappen van leerlingen door medeleerlingen. 't Congres te Génève, dat pas gehouden is, stond ook in het teeken van bedachtzaamheid.

De heer J. F. REITSMA spreekt over 't advies, dat de leeraren kunnen geven bij de keuze van 't beroep. De leeraren kennen de kinderen, vooral van één kant, n.l. in welke richting hun

studie-aanleg gaat. Zij kunnen met name zeggen wat ze niet moeten kiezen. Dat advies wordt echter, als 't tegen de opinie der ouders ingaat, vaak niet gevolgd, maar iets is toch wel te bereiken, vooral als een kring van leeraren zijn ervaringen tezamen tracht te brengen. De leeraar in lichaamsoefening leert de leerlingen op het sportveld van een andere zijde kennen dan zijn collega's in de klasse.

Dàn, is er ook een soort leiddraad voor de ouders en leeraren over de vereischten voor de verschillende beroepen noodig. Voor zichzelf staat spreker vrij skeptisch tegenover de geheele beweging. Loopen, zoo vraagt hij, wanneer men voor een groep leerlingen curven van de verschillende eigenschappen maakt, die curven niet erg door elkaar, zoodat men niet verder komt dan nu, waar men de duidelijke gevallen er ook wel uitpikt? Hij verwacht er niet veel van voor de groote massa.

Tenslotte doet spreker een vraag naar aanleiding van het door door referent medegedeelde feit, dat zoovele studenten van zijn studietijd van richting veranderden. Pleit dat niet, vraagt spreker, er voor om alle faculteiten open te stellen voor elk einddiploma?

De heer VAN DER SPEK wijst op de deeltjes MORK'S bibliotheek, die tegemoet komen aan den door REITSMA geuiten wensch. Ook bepleit hij in dit verband ouderavonden, waar mannen, midden in het beroep, voorlichting zouden kunnen geven aan leerlingen en ouders over het beroep door hen zelf vervuld.

Wat 't bezwaar van REITSMA omtrent de gemiddelde curven betreft, daar gaat 't niet om; 't gaat om de eigenschappen van een bepaalden leerling. Overigens moeten de ouders en de leeraren elkaar aanvullen, echter ook de teeken- en de gymnastiek-leeraren, en niet te vergeten de amanuensis en de pedel. Ook de laatsten moeten nu en dan mee mogen praten, omdat zij de jongens zien van kanten, die anderen onbekend blijven. Natuurlijk heeft een psychogram van 1 leeraar over 1 jaar zeer geringe waarde; wel hebben de psychogrammen van de gezamenlijke leeraren veel waarde. Maar dat kost tijd, en daar zal 't wellicht op afstuiten.

Wat de laatste vraag van REITSMA betreft, meent ook spreker dat de noodzaak wel dringt in de richting van de gelijkstelling der verschillende diploma's.

De heer G. A. DE BRUYNE meent dat bij 't onderzoek naar de geschiktheid der telefoonjuffrouwen aan het ethisch deel te weinig

aandacht is geschonken. Sommigen, die 't bij de proeven best maakten, bleken later ongeschikt door babbelachtigheid.

Dan ook bleek 't onderzoek naar vliegeniers sommige personen ongeschikt te achten, die later uitblonken.

Ook vergoedt 't aanleeren veel, en verschillenden leeren 't dan goed; anderen echter nemen iets wel vlug op, maar laten 't weer los.

De heer VAN DER SPEK erkent 't bezwaar, dat de ethische eigenschappen zoo moeilijk zijn te onderzoeken. Wij trachten 't echter wel op te nemen in de psychogrammen. Hij is er evenwel van overtuigd, dat er nu veel meer misplaatsingen zijn dan 't geval zal zijn als het onderzoek algemeen geworden is. 'n Groote moeilijkheid is echter 't relatieve dat 't onderzoek op *verschillende plaatsen* meebrengt, de quaestie van de ijking der tests.

De heer VERLOOP sluit zich aan bij de woorden van Prof. BOUMAN maar meent, dat ook in deze lezing te weinig rekening is gehouden met 't christelijk karakter onzer vereeniging. Hij zal echter zijn kritiek — daar die nog al lang zou moeten worden — thans laten rusten en misschien aanbieden ter plaatsing in het Orgaan.

De heer J. W. DE BRUYNE vraagt of bij de beroepskeus niet 't passieve overweegt, n.l. de vraag wat *niet*, welk beroep *niet*?

De heer VAN DEN SPEK: Ongetwijfeld werd tot hertoe bij alle onderzoek veel meer gelet op de eigenschappen, die iemand van een bepaald beroep uitsloten, dan op die eigenschappen, die juist hem voor een ander bij uitstek geschikt maakten. In de toekomst zal men misschien aan de hand van het psychogram, den eigenaar op bepaalde beroepen, waarvoor hij de vereischte hoedanigheden bezit, kunnen wijzen.

De heer SAP vraagt of niet te weinig nadruk wordt gelegd op de neigingen, de wenschen, de begeerten van de jongelui, die raad vragen.

De heer VAN DER SPEK zegt, dat die niet worden voorbij gegaan. De menschen, die aan 't hoofd van een beroepskantoor staan, houden dat wel degelijk in 't oog en moeten menschen zijn met een rijpe levenservaring.

De heer J. BRUIN meent, dat, behalve met de neiging, ook rekening moet worden gehouden met de afkomst. Hij vraagt hoe men er mee aan moet wanneer b.v. 't beroepskantoor uitmaakt, dat een zoon van een putjesschepper alleen maar geschikt is voor diplomaat.

De heer VAN DER SPEK meent, dat elke jongen ook moet kunnen komen tot wat men noemt de hoogste bereeppen, mits hij er slechts de vereischte eigenschappen voor bezit. Zoo'n jongen moet dan maar subsidie hebben. Alleen zij die subsidie zoo groot, dat hij zijn milieu, zijn omgang gelijk op met zijn hoogere ontwikkeling kan verschuiven. Want met de ontwikkeling moet 't milieu veranderd worden. Als dat niet gebeurt, zooals spreker 't b.v. herhaaldelijk ziet bij verpleegsters, dan blijkt de meerdere kennis te botsen met de onvoldoende *savoir-vivre*, de onvoldoende maintien. En hij meent ter andere zijde, dat 't een onbillijke bevoorrechting is, wanneer een jongen alleen dáárom op dure scholen gaat, aan universiteiten kan studeeren, omdat hij uit gegoede kringen voortkomt. Zoo iemand wordt daardoor onbillijk bevoorrecht; want zijn straks niet naar verhouding rendable opleiding kost den Staat schatten, die de arme niet kan genieten.

De heer BRUIN vraagt verder: als nu hetzelfde beroepskantoor, aan welks uitspraken de geachte spreker *toch eenige bindende waarde meent te moeten toekennen*, uitmaakt, dat de zoon van een gevierd diplomaat precies past in het psychogram van den putjesschepper, moet de jongen daarom putjesschepper worden?

De heer VAN DER SPEK aanvaardt ook deze conclusie. Niemand behoeft bevoorrecht te worden, omdat zijn vader hoog staat.

De heer BRUIN meent, dat de consequentie in dien gedachten-gang is, dat bij een zoon, als zijn vader sterft, eerst eens onderzocht moet worden of hij wel waard is om te erven. Dat zou anders ook bevoorrechting zijn. Hij protesteert tegen dien gedachten-gang.

De heer SCHREUDER wil de voorlichting voor volwassenen en voor de jeugd uit elkaar houden. Bij volwassenen komen uitsluitend experimenteel onderzoek en gegevens van den persoon zelf in aanmerking. Daar is er veel teleurstelling, want bij het experimenteel onderzoek blijven de wil en 't gemoedsleven buiten beschouwing, voor gegevens omtrent deze belangrijkste deelen van het zielsbestaan is men uitsluitend aangewezen op mededeelingen van den persoon zelf; hierbij overweegt het subjectieve element, hetgeen aanleiding geeft tot velerlei vergissingen.

Bij kinderen gaat 't kiezen beter en kan aan verschillende groepen invloed op die keuze worden toegekend. En in 't bijzonder vestigt spreker dan allereerst de aandacht op de ouders, die hier

niet alleen een christenplicht, maar ook een *recht* hebben. En bij de ouders moet, meent spreker, 't aangrijpingspunt blijven, en hij meent dat de referent te ver gaat, wanneer hij zelfs de mogelijkheid toegeeft, dat de Staat in dezen iets zou te beslissen hebben. De ouders moeten echter door populaire geschriften worden ingelicht.

In de tweede plaats komen de onderwijzers. — Men moet daar wel voorzichtig mee te werk gaan, maar in elk geval toch beginnen. Spreker vraagt of van deze vereeniging niet 't initiatief kan uitgaan voor samenwerking in deze zaak met de chr. vereeniging voor paedagogiek.

De neutrale Commissie voor de beroepskeus schakelt principieel de ouders uit, terwijl wij juist de ouders in de eerste plaats moeten hebben.

De heer VAN DER SPEK wil niet de beslissing van den Staat inzake de beroepskeus verdedigen; dat zou een verarming van 't leven beteekenen. Hij wil alleen naar voren brengen wat extremisten à la PLATO ten gunste daarvan zouden kunnen aanvoeren.

Verder vestigt hij nog de aandacht er op, dat onderwijzers soms, b.v. bij gelegenheid van schoolreisjes, een deel spontaan leven te zien krijgen van de kinderen, dat aan de ouders ontgaat. Bovendien zien de laatsten 't spontane dikwerf niet, omdat ze er zich aan hebben aangepast.

Ook spreker bepleit verder nog de oprichting van chr. bureaux voor beroepskeus en arbeidsbemiddeling. Die centralen moeten gesteund worden door de christelijke arbeiders en onderwijzers. Evenals de heer SCHREUDER meent ook hij, dat op dit terrein voor onze vereeniging een taak ligt.

De heer J. H. LANDWEHR vraagt of er ook een onderzoek mogelijk is van die beroepen, die 'n sterk persoonlijk karakter dragen. Medici kunnen b.v. met zeer verschillend karakter toch geschikt zijn voor hun beroep. Hoe kan men daar een eenvoudige maatstaf gebruiken.

De heer VAN DER SPEK antwoordt, dat de vragenlijsten juist uitgaan van 't idee, dat die beroepen *niet* eenvormig zijn, en wijd verschillen al naar mate de beoefenaar theoretisch of practisch werkzaam is of misschien docent is.

De heer SCHERMERS betwijfelt of het op den weg van onze

vereeniging ligt practisch werkzaam te zijn met het oog op de beroepskeus. Hij vraagt nog of de groote beteekenis der methode niet speciaal negatief is.

De heer VAN DER SPEK antwoordt, dat dit voorloopig wel zoo is, echter later positief zal worden en dat men dan zal kunnen zeggen: die bepaalde richting moet die jongen uit.

De heer SCHEFFER vraagt of den spreker, bij de bestudeering der ingevulde vragenlijsten, ook iets gebleken is van 't feit, dat verschillende menschen — en hem zelf zijn verschillende medici bekend — door toevallige omstandigheden „zin” in hun vak krijgen en 't dan ook goed gaan doen.

En: of er ook iets uit blijkt van den invloed, dien de bekeering en 't daardoor in een ander licht bezien van een beroep heeft op de wijze van uitoefening ervan.

De heer VAN DER SPEK antwoordt, dat de vragenlijsten daaromtrent, voor zoover hem nu nog bekend, geen gegevens bevatten.

De Voorzitter brengt hierna den heer VAN DER SPEK den dank der vergadering voor zijn lezing, waarna deze met dankzegging sluit.

De Secretaris,
C. W. SCHEFFER.

Chr. Vereeniging van Natuur- en Geneeskundigen in Nederland.

Vergadering op 25 Mei 1921 in Hôtel Terminus te Utrecht.

Aanwezig de leden: D. SCHERMERS, J. BRUIN, L. BOUMAN (Amsterdam), H. SAP, F. J. J. BUYTENDIJK, H. BLANKEN, J. P. SCHOUTEN, A. DUPONT, J. v. D. SPEK, H. R. WOLTJER, J. KNOL, W. J. A. SCHOUTEN. Mej. E. J. MANSON, O. STADIG, G. F. GEZELLE MEERBURG, C. W. SCHEFFER, Rijk KRAMER, J. H. VERLOOP, P. MULLER en J. KRAP, en de gasten: J. SPREY, F. M. PENNING, Mej. C. VERNÈDE, Mevrouw. J. C. MIJNARENDS—KRUIGER, G. M. DE JONGE, J. J. BURKE, G. J. HARMSSEN, J. H. DRIFT, C. W. E. VAN VOORST VAN BEEST en A. J. DE WILDE.

Met kennisgeving zijn afwezig de leden: S. T. HEIDEMA, C. J. MARCUS, J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN, J. P. DE GAAY FORTMAN, J. W. DE BRUYNE en J. HEKMAN.

De Voorzitter opent de vergadering met het lezen van een gedeelte van Markus 8 en gebed.

De notulen, die in 't laatste nummer van 't Orgaan zijn afgedrukt, worden daarna onveranderd goedgekeurd.

De Heer BUYTENDIJK deelt mede, dat, naar aanleiding van de lezing, die hij in Mei 1920 in dezen kring hield over „evolutie-theoriën”, er allerlei onjuiste praatjes zijn verspreid over het standpunt dat hij ten opzichte van de schepping van den mensch inneemt. In 't kort rectificeert spreker die onjuiste voorstellingen. Hij meent bovendien, dat 't verspreiden van allerlei geruchten omtrent wat in onze vergaderingen verhandeld wordt in strijd is met het besloten karakter, dat die vergaderingen z. i. hebben.

Hiertegen wordt opgemerkt, dat voordrachten en discussies in
Orgaan 1921

ons „Orgaan”, dat publiek is, verschijnen en de uitdrukking waaraan bovenal aanstoot werd genomen, daar in staat.

Medegedeeld wordt, dat de heer H. UBBENS heeft bedankt als lid der Vereeniging.

Herkozen wordt als penningmeester de heer J. BRUIN, die deze herbenoeming aanneemt, en als lid der redactie van 't Orgaan, inplaats van Dr. J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN, die bericht heeft gezonden niet weder in aanmerking te willen komen, de heer J. VAN ANDEL.

Den laatste zal bericht van zijn verkiezing worden gezonden.

Als nieuwe leden der vereeniging worden daarop met algemeene stemmen toegelaten de H.H. Dr. J. C. MOM te Ginniken, J. SPREY te Hillegom, Dr. J. H. SCHEPERS te den Haag, E. RUTGERS te Vriezenveen, F. M. PENNING te Leiden, H. PRINS te Nieuw-Buinen, A. J. KLAASSEN te Terneuzen, Dr. S. TONKENS te Groningen, J. NOORDTJIZ te Zwolle, Dr. TH. G. DEN HOUTER te den Haag, C. VAN LEEUWEN te Schiedam, A. J. J. FISCHER te Loosduinen, J. EKELMANS te Zwijndrecht, A. BROUWER te Zuidlaren en W. G. SILLEVIS SMITT te Amsterdam.

Uit het verslag van den penningmeester blijkt, dat op 18 Mei 1920 in kas was	f	413.11
dat sedert dien datum is ontvangen	„	737.64
Totaal	f	1150.75

De uitgaven bedroegen	„	951.19
zoodat op 25 Mei 1921 in kas was	f	199.56

„Hiervan moet, aldus de penningmeester, nog f 43.— aan honoraria voor het Orgaan worden betaald, zoodat de penningmeester beschikt over pl.min. f 150.—.

Eenigszins afgerond zijn de uitgaven aldus :

Onkosten abactiaat	f	110.—
Zaalhuur en vertering	„	30.—
Vergoeding sprekers	„	30.—
Vergoeding bestuursleden	„	80.—
Honoraria Orgaan	„	100.—
Prijs Orgaan 1920 5½ vel	„	600.—
Samen	f	950.—
plus wat kleinigheden is	f	1000.—

In verband met de mij nog onbekende voorstellen van de Commissie inzake het Orgaan en de contributie, wil ik liever geen begrooting opstellen; wel wil ik nog mededeelen, dat de secretaris der Redactie mij schreef, dat in 1921 ongeveer $6\frac{1}{2}$ á 7 vel zou gebruikt worden als we deze vergadering met voordracht en notulen in het Orgaan plaatsen en dan niet meer."

De H.H. WOLTJER en DUPONT rapporteeren later, dat zij de rekening van den penningmeester hebben nagezien en accoord bevonden.

De Commissie ter vorige vergadering benoemd inzake 't Orgaan en de propaganda brengt thans bij monde van den heer SAP verslag uit van hare werkzaamheden.

De meerderheid van de Commissie adviseert 't Orgaan te laten blijven bestaan, als zijnde een levensbelang van onze vereeniging en stelt voor de contributie niet te verhoogen maar met een goedkooperen, met name genoemden, drukker te contracteeren.

Na langdurige bespreking besluit de vergadering het Orgaan te laten voortbestaan en de quaestie van den drukker — omtrent welke zaak nog nadere inlichtingen moeten ingewonnen — aan het bestuur en de Commissie ad hoc ter beslissing over te laten.

Inzake de propaganda heeft de Commissie door haar bemoeiingen bereikt, dat een 10-tal nieuwe leden toetraden en meent dat „de propaganda kan geschieden door bestuur en redactie of door een blijvende propaganda-commissie. Van groot belang blijft echter, dat de leden individueel hun vrienden en kennissen bewerken.

Tevens zou in overweging genomen kunnen worden, of de Vereeniging, naast de wetenschappelijke belangen ook sociale zal behartigen, b.v. trachten invloed uit te oefenen bij de Regeering door adviezen over aanhangige wetsontwerpen, die de belangen der leden raken."

Bij de bespreking van dit rapport worden allerlei denkbeelden ter overweging gegeven.

In 't algemeen is men het wel eens met den gedurende de laatste jaren door 't bestuur gevolgden koers om naast wetenschappelijke ook sociale vraagstukken te doen behandelen.

Getracht zal worden de volgende vergadering te verbinden met 't bezoeken van een of andere wetenschappelijke instelling en een gemeenschappelijken maaltijd te houden.

Op voorstel van den Voorzitter wordt besloten de Commissie,

onder dankbetuiging voor haren arbeid, te verzoeken de propaganda voor den tijd van één jaar nog voort te zetten.

Als plaats voor de volgende vergadering wordt Amsterdam aangewezen.

De Secretaris,
C. W. SCHEFFER.

Namiddagvergadering.

De Voorzitter heropent de vergadering, heet met de leden vele gasten welkom en geeft daarna achtereenvolgens het woord aan Prof. GROSHEIDE, Dr. WOLTJER en Dr. SCHEFFER, om hunne referaten¹⁾ over „het wonder” te houden.

De volgende stellingen worden daarbij ontwikkeld:

Van Prof. GROSHEIDE: (onder voorbehoud van eenige wijziging)

I. Het wonder is een daad Gods, opgenomen in Zijn raadsplan, waarbij Hij werkt op een andere wijze, dan Hij gewoon is te werken.

II. Uit dit karakter van het wonder vloeit voort, dat het zoowel rechtstreeks als door middelen kan tot stand komen.

III. De genezingswonderen van Jezus dragen een zeer bijzonder karakter, omdat ze niet in de eerste plaats de genezing van een bepaald persoon bedoelen, doch willen afbeelden de geestelijke verlossing die Jezus brengt. Hetzelfde geldt mutatis mutandis van verschillende natuurwonderen, voorgevallen in de geschiedenis van Israël.

IV. Uit het karakter van het wonder volgt, dat er in den tegenwoordigen tijd nog wonderen kunnen gebeuren. Het staat ons echter niet vrij er op te rekenen, of uit een bepaald geval conclusies te trekken op een ander.

Van Dr. WOLTJER:

Allereerst wordt de vraag besproken of een natuurkundige anders staat tegenover het vraagstuk van het wonder als een

¹⁾ De referaten van Dr. WOLTJER en Dr. SCHEFFER zijn in dit nummer opgenomen.

ander. Het antwoord is: principieel kan hij de mogelijkheid van een wonder niet ontkennen, niet omdat het begrip natuurwet „onttroond” zou wezen, maar omdat het wonder tot het „einmalige” behoort. De historische gegevens voor het wonder aan de natuurwetten te toetsen, zou slechts een cirkelgang zijn. Practisch zal de natuurkundige door zijn training niet zoo licht geneigd zijn, om aan een wonder te gelooven. Verder komen voor den physicus de vragen op den voorgrond: Is er aanleiding, om te meenen, dat er nog wonderen geschieden? Hoe zal men uitmaken, of men met een echt wonder te doen heeft? Hoever kan en mag men gaan met voor een wonder een physische verklaring te zoeken? Wat de laatste vraag betreft: het wonder onttrekt zich aan alle physische verklaring. Het antwoord op de tweede vraag kan niet door physisch-wetenschappelijk onderzoek gegeven worden. Hier treden andere criteria op. Terecht zegt JOHN DRISCOLL in de *Catholic Encyclopedia*: „a miracle is a manifestation of God's power; so long as this is not clear, we should reject it as such”. Op de eerste vraag kan slechts een non-liquet het antwoord zijn.

Van Dr. SCHEFFER:

I. Vragen omtrent mogelijkheid en verklaring van geneeswonderen liggen buiten het eigenlijke medisch terrein.

II. Het is niet mogelijk bij genezingen de grenzen aan te wijzen, waar ophoudt het gebied van het op natuurlijke wijze verklaarbare.

III. De vraag of, afgezien van de eigenlijke miracula, genezing op gebed nog voorkomt, is medisch niet te beantwoorden.

IV. Ofschoon de mogelijkheid niet is te ontkennen, dat heden nog wondergenezingen geschieden, is bij de beoordeeling van wat als zoodanig wordt meegedeeld een zoo scherp mogelijke critiek noodig en wordt een positieve overtuiging slechts verkregen door factoren van niet-medischen aard.

De discussie wordt geopend door Dr. P. MULLER; deze zegt, dat het wonder *Physici* en *Medici* interesseert door hun studie, doch dat ze er overigens niet meer dan andere menschen mee hebben te maken. Ze blijven geheel bij de negatieve criteria. Alleen de theologen kunnen er over spreken met positieve criteria.

De Voorzitter merkt op, dat het spreken van een Physicus en een Medicus erover wel practische resultaten opleverde — trouwens, 't bestuur heeft 't zoo eens willen probeeren.

Dr. MULLER vindt het ook wel aangenaam dat het besproken is, ook vanwege de practische resultaten, die hij gehoord heeft.

Dr. BRUIN, daarna sprekende, wenscht de referenten te danken voor 't geen hij gehoord heeft, in 't bijzonder Prof. GROSHEIDE, waar deze zegt, dat de geneeswonderen van Jezus een zeer bijzonder karakter dragen, en ook de verschillende natuurwonderen, voorgevallen in de geschiedenis van Israël. Deze uitspraak is hem min of meer een openbaring geweest. Onweerstandelijk toch had zich reeds lang de gedachte aan hem opgedrongen, dat we de wonderen in den Bijbel altijd toch maar weer met andere oogen beschouwen dan alles wat zich daarbuiten als wonder aan ons aandient. Daarom doet het een mensch goed ook eens een ander te hooren zeggen, dat die wonderen een bijzonder karakter dragen. Voorts heeft hij analoge gevoelens als de heer MULLER: alleen de theologen kunnen hier met iets positiefs komen. Naslaande in een bekend handwoordenboek van philosophische termen, vond hij zelfs het heele titelwoord „wonder” niet. Het blijft dus maar zóó, dat elk die van „wonder” spreekt, daarbij zich óf iets buitengewoon vaags voorstelt, om niet te zeggen niets, óf concrete wonderen uit den Bijbel. Hij vraagt of er onder de talrijke aanwezigen niet iemand is, die nu eens uit den modernen tijd een tastbaar „wonder” weet te noemen, om dan daarover tenminste eens wat te kunnen vaststellen.

Dr. VAN DER SPEK wenscht Prof. GROSHEIDE te vragen of er meer is dan christelijke of religieuze waardeering die de grenslijn kan geven tusschen de wonderen van het N. T. (het dragen der gordeldoeken op kranken) en de latere, in de eerste twee eeuwen der jaartelling.

Prof. GROSHEIDE zegt aan den heer BRUIN, dat hij hem te veel eer gegeven heeft in vergelijking met de andere sprekers. Zijn terrein toch was het gemakkelijkst; trouwens, in zijn 4e stelling heeft hij 't zelfde gezegd als de andere sprekers. Het „openbaringswonder” is wel op positieve wijze te bespreken, „nieuwe” wonderen zijn niet te bespreken, als we maar niet zeggen: „'t kan niet”. De lijn, die Gods Woord ons wijst, zegt, dat ze wel kunnen.

Aan den heer VAN DER SPEK zegt spreker, dat ook bij de oude volkeren wonderen zijn gebeurd: b.v. de Egyptische priesters deden wonderen.

Dit rationalistisch te verwerpen is te gemakkelijk. Al is de helft onwaar, de rest is wel waar. Verwonderen behoeft ons dit niet. Volgens openbaring gebeuren er wonderen van satanischen aard. Spreker gelooft, dat de Satan deze soort wonderen doet; de Schrift leert uitdrukkelijk, dat hij dit doen kan.

Ook de Roomsche wonderen dragen een ander karakter dan die van Christus. Steeds gebeurt het feit niet om een algemeene prediking te bevestigen, maar de persoon treedt zelf op als wonderdoener. Dit doet Jezus niet: Hij wil niet maar wat vreemds doen, maar een feit in relatie brengen met het persoonlijk geloof der getuigen: Hij kon niet veel krachten doen vanwege hun ongelooft. In de woestijn weigert Hij wonderen te doen.

Dr. WOLTJER roert aan het slot van Marcus, waar staat, dat dengen die gelooven, deze teekenen zullen volgen, enz. Sommigen schrijven dit slot niet aan Marcus toe, daar er geen wonderen meer gebeuren. Spreker hoopt, dat de discussie hierover nog iets zal brengen.

De heer VAN DER SPEK vraagt of toch niet de wonderen der zweetdoeken der apostelen op één lijn staan met die der roomsche heiligen kort daarop.

Prof. GROSHEIDE bevestigt ook, dat bij de oudste kerkvaders verhalen voorkomen tot zelfs over het opwekken van dooden in dien bewusten tijd, o.a. bij Ireneüs. Deze verhalen liggen in dezelfde lijn als die der Handelingen. Omstreeks 200 houden deze wonderen op, alsook de glossolalie. Omstreeks dien tijd is het N. T. als bundel een geheel geworden. Alle wonderen nu die daarin staan, hebben voor ons een normatieve beteekenis; de andere kan men wel gelooven — meer niet.

Wat de heer WOLTJER vroeg over Marcus, het slot: alles wat daar staat, staat op andere plaatsen in den Bijbel zakelijk ook. Jezus spreekt bepaaldelijk tot de Apostelen. Op grond van vers 17 zou men denken, dat elk geloovige die wonderen doen kan, maar op grond van het verdere toch weer niet.

De Voorzitter zou nog wel graag hebben gezien, dat Dr. WOLTJER iets gezegd had over het wonder van het stilstaan der zon op Jozua's bevel. Ook over het pinksterwonder had hij

gaarne hooren spreken. Aan Dr. SCHEFFER brengt hij bijzonderen dank voor de vele belangrijke dingen, die hij meedeelde over de zoogenaamde genezingswonderen te Lourdes. Inderdaad zijn alle verhalen dienaangaande te vaag om conclusies daaruit te trekken.

De Voorzitter dankt ten slotte op hartelijke wijze de drie sprekers voor hun arbeid en hun moeite en verzekert hun, dat zij ook op den dank der gansche vergadering aanspraak kunnen maken door hun referaten voor het Orgaan af te staan.

Na dankzegging door den heer BRUIN, wordt deze zeer geslaagde jaarvergadering gesloten.

De l. Secretaris,
J. BRUIN.

Het Wonder.

M. H. Het feit, dat het aanstonds de bedoeling is geweest het onderwerp, waarover wij het heden zullen hebben, door *meerdere* sprekers, waaronder ook een *natuurkundige*, te doen inleiden, lijkt mij zeer veelzeggend. Het wekt aanstonds de gedachte op, dat een natuurkundige ten opzichte van dit onderwerp in bijzondere omstandigheden verkeert. En ik zal niet beweren, dat dit geheel onjuist is. Wie toch houdt zich, zoozeer als hij, bezig met de allereenvoudigste natuurverschijnselen? In vrijwillige zelfbeperking beschouwt hij slechts de levenloze natuur. Zijn arbeidsveld krimpt hij dus zeer in, terwijl hij aan den anderen kant zijn onderzoekingsmethoden uitbreidt, doordat hij — dit geldt tenminste van den physicus in engeren zin — zich beperkt tot dat deel der natuur, waarover hij niet alleen *waarnemingen* kan verrichten, maar ook kan *experimenteeren*: waarnemingen verrichten onder zorgvuldig gekozen experimenteele omstandigheden. Deze beperking nu brengt den natuurkundige ten opzichte van het onderhavige onderwerp inderdaad in bijzondere omstandigheden. De vereenvoudiging van zijn taak opent hem de *mogelijkheid* van *wetten* te vinden en aan den anderen kant is zijn onderzoek zóó gericht op het *vinden* van *wetten*, dat hij moeilijk bereid gevonden zal worden een *verbreking* der natuurwetten te aanvaarden.

Zoo denk ik dus, dat de natuurkundige hier optreedt als degene, die met de erkenning van het wonder zeer groote moeilijkheden zal hebben en slechts, geleid door zeer dwingende motieven, het zal aanvaarden.

Maar kan deze opvatting stand houden, als wij haar nauwkeuriger bezien? Voordat we hier op ingaan, moeten we eerst nader aangeven, wat we onder een wonder zullen verstaan. Het woord wordt zeer vaak in een vrij vagen zin gebezigd, b.v. als

er gezegd wordt, dat er dagelijks wonderen gebeuren, dat de wereld vol is van wonderen enz. Ik denk er niet aan te kort te willen doen aan den eerbied en schroom, aan de diepe bewondering, waarmede wij tegenover de levende en levenlooze natuur, als schepselen Gods, vervuld moeten zijn, maar daarmede is toch niet gezegd, dat wij geen onderscheid moeten maken tusschen natuurlijk en buiten-natuurlijk gebeuren en ik zou het woord wonder willen reserveeren voor die buiten-natuurlijke gebeurtenissen in de zinnelijke wereld (deze laatste beperking, om op het terrein van den physicus te blijven), die ingaan tegen alle bekende natuurwetten en ook geen hoop bieden, daarmede in overeenstemming gebracht te kunnen worden.

Keeren we nu terug tot de vraag: Verkeert inderdaad de natuurkundige in andere omstandigheden ten opzichte van het wonder als een ander mensch? Ik meen te mogen beweren, dat, al is er inderdaad *eenig* verschil, dit toch lang niet zoo diepgaande is, als het op het eerste gezicht lijkt. *Principieel* kan hij de *mogelijkheid* van een wonder niet ontkennen, *practisch* zal hij er *meestal sceptisch tegenover* staan en dit gemeen hebben met iedere niet al te licht geloovige, maar eenigszins critisch aangelegde natuur.

Principieel kan de mogelijkheid van een wonder niet ontkend worden, omdat het tot het *einmalige* behoort. Hoe zal ik als natuurkundige ooit kunnen onderzoeken of een wonder werkelijk heeft plaats gevonden? Mijn methode van onderzoek laat me hier ten eenenmale in de steek. Het eenige wat ik als natuurkundige doen kan, is: trachten de gebeurtenis in kwestie te reproduceeren. Maar als dit nu eens niet gelukt? Dan blijven er twee mogelijkheden over: of er zijn mij onbekende omstandigheden in het spel geweest, of er is een wonder gebeurd. Nu zal het eerste zoo vaak het geval zijn, dat ik meestal aan ernstige overweging van de tweede mogelijkheid niet toe zal komen. Zoo b.v. gebeuren er bijna altijd wonderlijke dingen, als men zich op een nieuw onderzoeksterrein begeeft. Zooals een bekwaam natuurkundige het eens tegenover mij uitdrukte: in het begin gebeurt juist, wat je niet verwachten zoudt en wat je wel zoudt verwachten, blijft uit.

Daar men nu nooit weten kan, of men alle essentiele omstandigheden gereproduceerd heeft, weet men nooit, als een ge-

beurtenis niet voor herhaling vatbaar is, of men met een wonder te doen gehad heeft of niet. Men kan dus ook nooit de mogelijkheid ontkennen, *dat* er een wonder heeft plaats gehad. Als de zaak zoo wordt opgevat, is het constateeren van een wonder eigenlijk voor een physcus een onmogelijkheid. In dien zin zegt RENAN (Vie de Jésus p. L1) m.i. terecht: „nous ne disons pas, le miracle est impossible, nous disons, il n'y a pas eu jusqu'ici de miracle constaté”, maar dan is ook ongemotiveerd zijn weigering „aan een wonder te gelooven, zoolang niet een commissie van allerlei wetenschappelijke mannen, physiologen, chemici enz. een zoodanig feit hebbe onderzocht en na herhaalde proefneming als een wonder hebben geconstateerd”. (BAVINCK, Dogmatiek I p. 389).

Er is een tweede reden, waarom principieel de physicus moeilijk de *mogelijkheid* van een wonder ontkennen kan; die is daarin gelegen, dat hij niet in staat is de mogelijkheid te ontkennen van wat ik voor een oogenblik een *pseudo-wonder* zou willen noemen. Daarmede bedoel ik een gebeurtenis, die schijnbaar tegen alles wat we op grond van onze kennis van de natuur verwachten zouden, ingaat. Ik zeide, dat de mogelijkheid van dergelijke gebeurtenissen niet ontkend kan worden en denk dan aan de onderscheiding in macroscopische en microscopische natuurwetten. De laatstgenoemden, de microscopische, gelden voor de bewegingen der kleinste deeltjes, de moleculen, atomen of electronen en mogen voorshands, niet principieel, maar de facto, als onverbrekkelijk beschouwd worden; de macroscopische worden uit deze eerste afgeleid door waarschijnlijkheids-beschouwingen en statistiek-berekeningen en laten dus altijd de mogelijkheid van afwijkingen open. Gebeurtenissen, die geheel indruischen tegen alles wat wij gewend zijn, mogen dus niet als onmogelijk beschouwd worden. Deed zich een dergelijke gebeurtenis voor, wij zouden geneigd kunnen zijn het voor een wonder te houden; een wonder in eigenlijken zin zou ik het echter niet willen noemen, omdat de microscopische, de fundamenteele, natuurwetten nog niet verbroken behoeven te zijn. De „onttroning van het begrip natuurwet”, waarover Prof. KOHNSTAMM's bekende brochure handelt, is hier m. i. slechts een schijnbare. Zoolang de microscopische wetten nog niet verbroken zijn, is er, dunkt mij, geen reden, om van een eigenlijk wonder te spreken. Maar principieel moge men onder-

scheid maken tusschen een eigenlijk en een pseudo-wonder, — een criterium om te beslissen, waarmede men in een bepaald geval te doen heeft, lijkt mij niet aan te geven. Een afwijking van de macroscopische natuurwetten, b.v. een spontane ontmenging van twee gassen, laat zich evenmin reproduceeren als een echt wonder. We hebben bij zoo'n pseudo-wonder wel de overtuiging, dat, als we de omstandigheden weer zóó konden kiezen als ze bij de gebeurtenis waren, de gebeurtenis zich ook herhalen zoude, maar we zullen die overtuiging nooit experimenteel kunnen toetsen, omdat we niet bij machte zijn de omstandigheden microscopisch nauwkeurig te reproduceeren. Zoo moet de physicus dus principieel de mogelijkheid toegeven van buitengewone natuurverschijnselen, die tegen alle hem bekende regels ingaan en die krachtens hun aard niet reproduceerbaar zijn, die den schijn hebben van een verbreking der natuurwetten. Als nu echter de mogelijkheid van dergelijke pseudo-wonderen niet ontkend kan worden, hoe zou dan de mogelijkheid van een echt wonder geloofchend kunnen worden?

De slotsom van de voorafgaande overwegingen is dus, dat een physicus tegenover het wonder principieel niet anders staat dan een ander mensch. Aan zijn wetenschap kan hij geen gronden ontleenen, om de mogelijkheid te ontkennen. De experimenteele methode laat hem in den steek en de mogelijkheid van gebeurtenissen, die minstens zoo wonderlijk zijn, als eenig bekend wonder, moet theoretisch worden toegegeven.

Op zich zelf nu kan ik dit resultaat niet bevredigend noemen en wij kunnen hierbij dan ook niet blijven staan, maar moeten toch ook andere zijden van het probleem van het wonder beschouwen. De slotsom waartoe we kwamen, doet maar al te veel denken aan die populair-wetenschappelijke apologetische beschouwingen, die maar een al te ruim gebruik maken van de onzekerheid van alle wetenschappelijke resultaat en hun kracht zoeken in de moeilijk betwistbare stelling, dat men van geen een gebeurtenis de mogelijkheid ontkennen kan. Al vlei ik mij met de hoop, dat het voorafgaande toch nog wel wat meer is dan enkel illustratie van de zooeven genoemde stelling, zoo voel ik ook dat dergelijke beschouwingen niet in staat zijn het geloof in wonderen te wekken, want practisch zal de physicus, evemin als ieder ander wetenschappelijk ontwikkeld of ook nuchter en critisch aangelegd mensch, geneigd zijn het eerste het beste wonderverhaal

te gelooven. We mogen ons duizend malen voorhouden, dat we geen recht hebben de mogelijkheid te ontkennen, dat b.v. een steen, dien we opgeworpen hebben, na zijn hoogste punt bereikt te hebben, niet gaat vallen, maar blijft zweven, — toch zouden we, als iemand ons vertelde dat gezien te hebben, allerlei onderstellingen opperen, die ons zouden kunnen helpen, om het verhaal niet als feit te aanvaarden, maar, tenzij zeer bijzondere geloofwaardigheid en ernst van den verhaler een tegenwicht tegen de onwaarschijnlijkheid van de gebeurtenis vormden, zouden we het niet gelooven of we nu physicus zijn of niet. Er komt nog bij, dat een physicus door zijn heele training er toe geleid wordt voor vreemde gebeurtenissen natuurlijke oorzaken te zoeken. Hij heeft zoo vaak gezien, dat, naarmate zijn kennis en inzicht vermeerderde, allerlei wonderlijke verschijnselen verdwenen. Nog in de tweede helft der vorige eeuw zei een beroemd physicus als KIRCHHOFF schertsenderwijze, dat de electriciteit zoo haar bepaalde dagen had, waarop ze niet wou en allerlei grillige en wispelturige verschijnselen op dat gebied, zijn we nu gaan beheerschen.

Wat voor den physicus even goed als voor een ander beslissend is, bij het aanvaarden van het wonder, kan niet anders zijn dan de innerlijke overtuiging omtrent de betrouwbaarheid en objectiviteit van dengene, die een wonder verhaalt. Door wat voor oorzaken nu die innerlijke overtuiging gewerkt wordt, zij hier buiten beschouwing gelaten.

Behalve de vraag naar de principieele mogelijkheid van het wonder, blijven er nog genoeg vragen over, die met de bijzondere denk- en onderzoekingswijze van den natuurkundige in verband staan. Ik noem daarvan slechts een drietal, dat mij meer bijzonder heeft beziggehouden: 1. Is er aanleiding om te meenen, dat er nog wonderen geschieden? 2. Hoe zal men uitmaken, of men met een echt wonder te doen? 3. En wat de wonderen in het verleden betreft, waarvan ons in de Bijbel verhaald wordt, hoever mag en kan en moet men gaan met daarvoor een physische verklaring te zoeken?

Om met de laatste vraag te beginnen: voorop sta, dat men m. i. niet en nooit van een verklaring van een wonder zal kunnen spreken, omdat we het niet met andere dingen in verband kunnen brengen. Laat ik een concreet voorbeeld nemen: het wonder van

de vermenigvuldiging der brooden. Het is een betrekkelijk eenvoudig voorbeeld. We hebben hier met de anorganische natuur te maken en zijn dus min of meer op het terrein van den natuurkundige. Beproeven we ons nu eens in te denken, hoe we hier een verklaring zouden moeten zoeken: onze gewone analogieën en beelden laten ons hier geheel in den steek, juist, omdat we met een wonder te doen hebben. We kunnen eigenlijk niet eens ons een nadere voorstelling van het gebeurde maken. En niet alleen, dat het niet *kan*, maar ik voel er ook iets tegen, om het te *trachten*. Het lijkt op een „curieuselijk indringen” en niet op een aandacht wijden aan de hoofdzaak van het wonder: de geestelijke beteekenis. Zouden we den Heere Jezus precies op zijn vingers hebben willen zien, om ons vooral maar niet te laten ontsnappen, wat er toch eigenlijk gebeurde en hoe het wel in zijn werk ging? Ik denk, dat onze aandacht toch wel door heel andere dingen in beslag genomen zou zijn en dat we meer verkeerd zouden hebben in de stemming, waarin Petrus, bij gelegenheid van de wonderbare vischvangst uitriep: „Heere, ga uit van mij, want ik ben een zondig mensch”. Trouwens, het is de vraag of we wat bijzonders gezien zouden hebben.

Alleen moeten we ons er natuurlijk voor hoeden, dat we de wonderen zóó zeer buiten onze voorstelling zouden houden, dat we het wonder er ternauwernood meer in zouden zien. We zouden ze gaan aanvaarden zonder al te veel moeite, omdat we er verder niet bij dachten; maar een waar geloof zou dat allerm minst zijn.

In deze lijn zou het eenigszins liggen, om te meenen, dat er ook nu nog wonderen geschieden, en daarmee kom ik op de tweede der genoemde vragen. We zouden aldus kunnen redeneeren: als de wonderen alleen maar in het verleden plaats vonden, is het zooveel gemakkelijker om er aan te gelooven. Ze staan dan meer buiten ons. Laten we om dit te voorkomen aannemen, dat ook nu nog wonderen verricht worden. Maar aanstonds voelen we, dat dit toch bezwaarlijk als argument kan gelden. Of er nu nog wonderen gebeuren, is een quaestie van feitelijkheid. Onze wensch, om ook nu nog wonderen te laten plaats vinden, kan daarover moeilijk beslissen. Hoogstens kan ze ons er toe leiden, om een bepaalde gebeurtenis eerder als een wonder te aanvaarden, dan we anders gedaan zouden hebben. De vraag blijft dus: gebeuren

er nu nog wonderen? Uitdrukkelijk moet er nog eens gewezen worden op wat vroeger reeds gezegd is: dat het hier gaat om wonder in den strengen zin van het woord; gebeurtenissen, die wij niet verwacht zouden hebben, b.v. een plotselinge omkeer in een gevreesde ziekte of iets dergelijks, worden hier dus niet bedoeld. Nog veel minder is er sprake van buitengewone, indrukwekkende gebeurtenissen. De vraag is gewichtig, niet alleen om haar theoretisch belang voor wie de wetenschap beoefenen, maar ook, omdat er zeer nauw een ander vraagstuk, dat van de gebedsverhooring, mede samenhangt. Zeer veel gebeden zullen er zijn, die voor verhooring zeker geen wonder verlangen, die, als het zoo gezegd mag worden, tegelijk met hun verhooring opgenomen zijn in den natuurlijken gang der dingen; maar er zullen ook vele gebeden worden opgezonden, die voor hun vervulling wel een wonder eischen en al sluiten we daarbij al degenen uit, die niet de kenmerken van een waar gebed dragen, maar gericht zijn op andere dingen dan Gods eer, toch zal dit zeker niet met alle het geval zijn. En wie zou nu durven beweren, dat die gebeden niet verhoord zijn? Als ik mij zelven de vraag voorleg, gebeuren er nog wonderen?, dan kan ik niet anders antwoorden dan met een „non liquet”. Maar één ding lijkt mij wel zeker. De natuuronderzoeker moet zich aan zijn taak geven, *alsof* er geen wonderen meer gebeuren. Hij moet doordrongen zijn van Gods almacht, om ook nu nog wonderen te kunnen werken, maar in zijn studie kan hij niet anders dan te werk gaan, alsof er geen wonderen meer geschieden. Hoe zou hij ook anders kunnen? Met verschijnselen, die krachtens hun aard niet onder een regel te brengen zijn, kan de natuuronderzoeker niets aanvangen. Maar reden tot ongerustheid, alsof de aanvaarding van wonderen de mogelijkheid van wetenschappelijk natuuronderzoek buiten zou sluiten, behoeft er niet te bestaan. Wonderen gebeuren toch nooit, om zoo te zeggen, stiekem. De natuur-onderzoeker behoeft, als ik het plat zeggen mag, nooit bang te zijn, dat hem bij zijn streven wetten te ontdekken, door een wonder een poets gebakken wordt. Dat mag zich voordoen bij de producten van toovenarij, de aard van het wonder is een heel andere. De opvatting van den schrijver van het artikel „Miracle” in de Catholic Encyclopedia: „A miracle is a manifestation of God's power; so long as this is not clear, we should reject it as such” lijkt mij

zeer juist, indien we het woord „manifestation” mogen opvatten als een bijzonder klaarblijkelijke openbaring van Gods macht.

Zoo kom ik vanzelf tot de beantwoording van de tweede der genoemde vragen: hoe zullen we uitmaken of we met een wonder te doen hebben?

Uit het vorige volgt al, dat er, physisch gesproken, geen middel voor is. We kunnen niet experimenteeren en trachten te reproduceeren, zoolang totdat het ons lukt. Een wonder is niet te reproduceeren. Maar dat zegt niet genoeg. Er zijn meer verschijnselen, die we niet kunnen reproduceeren en die we toch geen wonderen noemen, zoo b.v. alle astronomische verschijnselen. De wetmatigheid vertoont zich hier in een anderen vorm: we kunnen berekenen en op grond van onze berekeningen voorspellingen doen: b.v. bepaalde constellaties van de hemellichamen, zonsverduisteringen enz. En gebeurtenissen, die we niet hadden kunnen voorspellen, zooals b.v. het opduiken van een nieuwe komeet, leenen zich tot nieuwe berekeningen en verwachtingen omtrent tijd en omstandigheden van wederverschijnen. Maar ook hiervan is bij een wonder geen sprake. Ik kan een wonder niet reproduceeren en evenmin aangeven, onder welke omstandigheden het zich weer zou voordoen, al zou ik dan die omstandigheden zelve ook niet in mijn macht hebben. Deze beide negatieve criteria kunnen echter uiteraard niet volstaan, om uit te maken, of een bepaalde gebeurtenis een wonder is of niet en zoo lijkt het mij van physisch standpunt niet uit te maken, of we met een wonder te doen hebben. Toch zijn er nog wel andere criteria, al zijn ze dan niet van physischen aard. Niemand zal er aan twijfelen, of de vermenigvuldiging der brooden een wonder geweest is. Indien iemand betwijfelt of deze gebeurtenis heeft plaats gehad, zooals beschreven is, zal hij dat m. i. juist doen, omdat er anders een wonder gebeurd zou zijn. Waarom zien we nu in deze gebeurtenis een wonder? Toch niet op physische gronden, omdat men vergeefs getracht zou hebben deze gebeurtenis te reproduceeren of aan te geven, onder welke omstandigheden ze gereproduceerd zou kunnen worden? Wij voelen, dat hier een ander element dan het zuiver natuurkundige ons dwingt tot de erkenning, dat we met een wonder te maken hebben. We bespeuren hier het boven-natuurlijke. We voelen intuïtief, dat we hier met een andere orde van zaken te doen hebben; dat er geen uitzicht is, dat we dit

feit ooit langs natuurkundigen weg zullen kunnen verklaren en ofschoon we dit nooit zullen kunnen bewijzen, denk ik, dat de felste wonderbestrijders het hierin met ons eens zullen zijn, dat deze gebeurtenis terecht een wonder genoemd wordt. Maar het is niet op fysisch-wetenschappelijke gronden, dat dit aldus geconstateerd wordt.

Onwillekeurig vraagt men zich af wat toch het standpunt van vooraanstaande natuurkundigen of natuurphilosophen ten opzichte van deze vraagstukken is en geweest is. Als men in deze richting eenig onderzoek doet, krijgt men al spoedig den indruk, dat men in het algemeen, buiten de Roomschen, niet aan wonderen gelooft en het niet de moeite waard vindt, daaraan veel belangstelling te wijden. WUNDT b.v. spreekt in het 2e deel van zijn „Logik”: „Logik der exakten Wissenschaften” (1907) slechts met een enkel woord van het wonder, als hij, zonder schijn van toelichting een „gewichtig” principe decreeteert: „das Prinzip der Ausschaltung des Wunders” (p. 606). Bij positieve Protestantsch-Christelijke natuurkundigen als FARADAY en MAXWELL heb ik ook geen antwoord op de boven besproken vragen kunnen vinden. FARADAY schijnt zijn geloof en zijn wetenschap streng gescheiden gehouden te hebben. En ofschoon dat bij MAXWELL geenszins het geval was, heb ik toch ook bij hem geen besliste uitlatingen over de vragen, die ons bezighouden, kunnen vinden. PASCAL laat zich in vele opzichten wel zeer beslist uit over de wonderen. hij gelooft niet alleen aan de Bijbelsche wonderen, maar ook aan wonderen, door de kerk verricht, aan genezing door reliquiën b.v. De vraag echter, hoever we b.v. kunnen gaan met een fysische verklaring voor de wonderen te zoeken, laat hij onbesproken.

Voordat ik met een korte samenvatting eindig, moet ik nog het voorbehoud maken, dat de in het vorige uitgesproken meeningen zich nog kunnen wijzigen, inzonderheid door de inleidingen mijner co-referenten en door eventueele discussies. Van heel veel slechts even aangeraakte onderwerpen zou ook zoo veel meer te zeggen zijn en rijper hadenken zou misschien tot ander inzicht leiden. Met dat voorbehoud is echter mijne meening de volgende:

Moge een physicus subjectief ook geneigd zijn een andere houding ten opzichte van het wonder aan te nemen, als een niet-physicus, objectief beschouwd, is daartoe geen reden. De physica kan de mogelijkheid van het wonder niet ontkennen. Ze kan

echter een wonder ook niet aan nader onderzoek onderwerpen. Bij alle natuurkundig onderzoek moet men de mogelijkheid van een wonder buiten rekening laten. Men moet leeren in de gewone verschijnselen ook openbaring van Gods macht te zien en niet alleen Gods macht op te merken in die bijzonder klaarblijkelijke openbaringen, die door de wonderen gevormd worden.

Dr H. R. WOLTJER.

Over „het wonder”, uit geneeskundig oogpunt bezien.¹⁾

Wanneer thans, m. de voorz. ná den theoloog en ná den natuurphilosoof door mij als medicus het woord zal worden gevoerd om te spreken over „het wonder”, dan is die volgorde in de rij der sprekers voor mijn besef niet willekeurig, maar mede bepaald door de meer of minder nauwe relatie van de 3 verschillende studiegebieden met het onderwerp.

Wanneer wij een wonder. in den zin van miraculum, met T. PESCH definiëren als „eine ungewöhnliche, sinnlich wahrnehmbare Wirkung, welche die Kräfte der Natur übersteigt und Gott zum Urheber hat”²⁾, dan is zonder meer duidelijk, dat zoowel theoloog als natuurphilosoof op vragen omtrent mogelijkheid en verklaring van wonderen een antwoord zullen moeten trachten te vinden.

Voor de medische studiën geldt echter nog steeds de klacht van Dr. KUYPER, dat „de medische wetenschap nog altoos hare hoogere eenheid derft en niet kan worden geacht reeds tot een helder zelfbewustzijn te zijn gekomen.

Iets wat haar dan eerst mogelijk zou worden, zoo ze tot de diepere oorzaak van het verderf, waaruit alle ziekten opkomen, kon doordringen; omgekeerd het verband tusschen deze oorzaak en de reagentia kon blootleggen en zoo haar arbeid kronen kon door het leveren van een medische filosofie.”³⁾

Die toekomstige medische filosofie trouwens kan ik mij, evenals zoovelen, moeilijk anders voorstellen dan als een combinatie van theologie en natuurphilosophie.

¹⁾ Dit artikel is de vrijwel ongewijzigde voordracht, gehouden op de vergadering van 25 Mei i.l.

²⁾ T. PESCH. Die grossen Welträtsel 3e A. II pag. 591.

³⁾ KUYPER. Enc. der Heil. Godgel. II pag. 148.

Maar zoolang die medische filosofie er niet is geldt van wat in mijn eerste stelling is aangeduid als de eigenlijke medische wetenschap — welke de sornatische zijde van den mensch bestrijkt en zich als exacte wetenschap aandient — toch stellig 't woord van VISSCHER datzij als exacte wetenschap „niet van God” — en we mogen er wel bijvoegen — van bovennatuurlijke zaken, „kan weten omdat het orgaan voor die kennis haar ontbreekt.” ¹⁾

En wat de verklaring betreft, komt daar nog een andere overweging bij.

Wanneer een Christen-medicus de mogelijkheid van wonderen aanneemt dan kan hij toch als medicus, wiens studie 't driedig object heeft van 't gezonde en 't zieke lichaam en van wegen die tot genezing voeren, zich alleen bepalen tot dat deel der verschijnselen op zijn gebied, waarvan hij mag aannemen dat het door God aan door Hem vastgestelde regelen is gebonden en kan hij nimmer de goddelijke willekeur, die in de wonderen tot uiting komt, tot studiedoel nemen.

De goddelijke geneeskunde is zijn terrein niet.

Wanneer hij de mogelijkheid van wonderen aanneemt, kan hij hoogstens constateeren dat de eene of andere genezing valt buiten het terrein van de krachten der natuur maar zegt daarmee dan meteen, dat zulk een voorval buiten het terrein der menschelijke geneeskundige studie valt.

Hetzelfde geldt niet van alles, wat tot het wonder in den anderen, den ruimeren zin behoort, n.l. in den zin, van „al datgene wat aan den rechtstreekschen invloed der creatio continua moet worden toegeschreven.” ²⁾

Medisch onderzoek daarvan stuit echter — zooals ik bij de 3e stelling nader hoop aan te geven — af op 't feit dat de schijnbaar meest eenvoudige processen in 't menschelijk lichaam van een ons onbekende samengesteldheid zijn en wij bij lange na niet alle factoren, die in een bepaald geval den toestand bepalen, kennen.

Ik kan dus niet tot titel van mijn inleiding nemen: „de wonderen der geneeskunst”, zooals Prof. NOLEN voor zijn bekende rede in 1919 deed. Wat NOLEN beschreef zijn mirabilia, wonderbaarlijke

¹⁾ Dr. H. VISSCHER: Van den eeuwigen vrede tusschen religie en wetenschap pg. 15.

²⁾ Dr. H. W. SMIT: De natuurphil. en het theïsme pg. 155.

genezingen — die hij echter af en toe dooreen mengde met miracula. —

Waar ik U van spreek zijn *wondergenezingen*.

De mogelijkheid van wondergenezingen staat voor mij als Christen vast. Waar ik echter als medicus allereerst een antwoord op moet trachten te geven, dat is de vraag: hoe kunnen wij weten, dat een wondergenezing is geschied? Die vaag sluit 2 andere in n.l. 1. die naar de grenzen van de krachten der natuur bij genezings-processen in 't algemeen en 2. hoe zullen wij in een bepaald geval 't onderzoek naar den aard en den omvang der veranderingen, die hebben plaats gevonden moeten inrichten om voldoende grond te hebben tot 't aannemen van een wondergenezing in verband met onze opvatting van de grenzen van 't natuurlijk-gebeurlijke.

Wat betreft de grenzen van het natuurlijk-gebeurlijke bij genezings-processen, is er allereerst één groep — niet van eigenlijke genezingen, maar van gebeurtenissen die naar algemeene overtuiging stellig buiten die grenzen vallen n.l. de opwekkingswonderen.

Terwijl wij nimmer zien dan den overgang van leven in dood, gebeurt daar 't omgekeerde.

Een kwalitatief verschil dus — het sterven als geheel genomen — met wat wij steeds zien.

De opwekkingswonderen zouden daarom ook kwalitatieve wonderen genoemd kunnen worden.

Die opwekkingswonderen kan men of aannemen of verwerpen maar men kan niet doen wat prof. NOLEN ¹⁾ deed, die ze eerst in één adem noemde met andere z.g. wonderen der geneeskunst en ze later niet meer aanroerde.

Neemt men ze aan, dan eischen ze een verklaring buiten de sfeer van het ons bekende kunnen.

Met een enkel woord zou ik er echter hier even op willen wijzen, dat de vraag naar de diagnose van schijndood zéér moeilijk te beantwoorden kan zijn.

Zóó b.v. in het bekende geval, dat eenige jaren geleden in Berlijn plaats vond ²⁾ waar een verpleegster na door een arts te zijn geschouwd, op 't punt stond gekist te worden. Wanneer dit

¹⁾ De wonderen der geneeskunst. Ned. T. voor Geneesk. 1919 I pag. 1468.

²⁾ Deutsche Med. W. Schrift 1919 pag. 1277.

voorval in Lourdes hadde plaats gevonden, dan komt 't mij zéér waarschijnlijk voor dat daar van een opwekking zou zijn gesproken.

Afgezien van die opwekkingen echter, komt 't mij voor dat er geen grenzen zijn aan te wijzen waar het natuurlijk-gebeurlijke ophoudt.

Wonderbaarlijke genezingen, die zich in 't geheel niet storen aan wat wij als vaststaande meenen te mogen aannemen, ziet elk medicus met ruime ervaring.

Ik verwijs U slechts naar wat iemand met de ervaring van PEL ¹⁾ meedeelt over genezingen die hij bij lijders aan levercirrhose zag en waarvan hij getuigt dat ze aan 't ongelooflijke grenzen.

Hij beschrijft daar voor hem totaal onbegrijpelijke veranderingen in als hopeloos geoordeelde toestanden, zonder dat eenige therapie daarvoor ook maar uit de verte verantwoordelijk kon worden gesteld.

Dàn zijn er b.v. de spontane genezingen van authentieke kanker-gezwellen. ²⁾

En bij de bovenbeschreven gevallen heeft waarschijnlijk niemand aan een wonder gedacht. Natuurlijk zal iemand, die aan de wonderen te Lourdes gelooft, aanvoeren dat daar oogenblikkelijke genezingen voorkomen. Nog daargelaten dat dit slechts van een deel der gevallen beweerd wordt, is de quaestie van genezing in een kort of in een langer tijdsverloop niet een die een kwalitatief verschil aanduidt maar slechts een quantitatief onderscheid.

In bovenbedoelde gevallen was geen sprake van therapie, van doelbewust invloed uitoefenen op het ziekelijk proces. Hoever gaat echter de invloed van den menschelijken geest op allerlei processen in ons lichaam?

Dat deze verstrekkend is, staat wel vast.

Een man met 't gezag van FOREL schrijft: „Die vasomotorischen, sekretorischen und exsudatorischen Wirkungen gehören zu den wunderbarsten Erscheinungen der Suggestion. Man kan die Menstruation der Frauen durch einfache Prophezeiung in der Hypnose hervorrufen oder zum aufhören zwingen, ihre Dauer und Intensität regulieren und zwar habe ich bereits bei einigen Personen die Pünktlichkeit ihres Gehorsams bis auf die angesagte Minute mit Sicherheit erzielt, sowohl für den Beginn als für das Ende.

¹⁾ PEL: Ziekten der lever.

²⁾ Zie o.m. BUTLIN: Remarks on spiritual healing. Brit. Med. Journal 1910 pag. 1466.

Erröten und Erblassen können erzielt werden. Ebenso Rötung bestimmter Körperteile oder Hautstellen, Nasenbluten, ja sogar blutende Stigmata.

Das sind allerdings sehr seltene Erfolge."

En verder: „Ich habe hartnäckige, jahrelang dauernde Verstopfungen mit wenigen Suggestionen komplett geheilt".¹⁾

Dan ook wordt b.v. niet alleen algemeen aangenomen dat vrees en angst de vatbaarheid voor infectieziekten verhoogden, maar neigt men er ook toe om aan te nemen dat een, zij 't al niet directe, dan toch een indirecte invloed der psyche bestaat op genezingsprocessen bij die ziekten.

Zou iemand staande tegenover de door FOREL meegedeelde feiten er aan durven denken om de grenzen van de psyche op somatische processen aan te geven?

Echter, ook zonder dat er bepaalde grenzen zijn aan te geven voor 't natuurlijk-gebeurlijke zouden de meesten onzer toch stellig wel oordeelen die grenzen te zijn gepasseerd, wanneer wij b.v. voor onze oogen in enkele oogenblikken een beenbreuk zagen genezen.

Niemand onzer echter zou kunnen aangeven waarom dat tempo nu eens niet een enkele maal mogelijk zou zijn of zou aan een scepticus — die dat voorval zou willen rekenen tot de mirabilia, tot de wellicht eens verklaarbare genezingen, iets principiëels kunnen voorhouden ter bestrijding van die meening.

Waarom zou het b.v. ook niet *mogelijk* zijn dat een oog, dat door een ontsteking vernield was, zich herstelde uit overgebleven resten?

Onze meening over 't al of niet mogelijke bij genezingsprocessen is immers niet gebaseerd op logische wetten, maar is slechts uitdrukking van wat wij meenen dat de ervaring ons leert.

De onmogelijkheid van welke genezing ook is nimmer te bewijzen op grond van medische kennis.

Wanneer wij eene overtuiging hebben dat dit of dat medisch onmogelijk is, dan is die overtuiging geen logisch postulaat.

Voor een medisch onderzoeker bestaat de quaestie van 't wonder als medicus niet.

Gesteld echter dat wij de overtuiging hebben dat bepaalde

¹⁾ FOREL. „der Hypnotismus" VI pag. 92 vgl.

genezingen vallen buiten 't gebied van het natuurlijk-mogelijke, dan staan wij voor de vraag, hoe wij zullen onderzoeken of een bepaalde genezing, die ons als zoodanig wordt aangediend, werkelijk behoort tot de wonder-categorie.

En dan meen ik in 't algemeen dat om te kunnen beoordeelen wat er werkelijk geschied is, wij mogen vragen een onderzoek kort vóór en kort nà de wondergenezing, door onderzoekers geschoold in het waarnemen van gevallen als die, waarbij de wondergenezing heeft plaats gehad en met alle hulpmiddelen, die 'n scherpe critiek van 't geval noodig mocht achten.

De eisch, dat het onderzoek moet geschieden kort vóór en kort nà de genezing spreekt voor zichzelf.

Zelfs bij aandoeningen van groote uitgebreidheid, zooals diepe etterende wonden kan een verschil van eenige dagen of een dag, wanneer in dien tijd b.v. een sequester, die tot nu toe de ettering onderhield, wordt uitgestooten, aan zulk een genezing alle wonderbaarlijke kanten zelfs ontnemen.

Hetzelfde geldt voor het opzettelijk onderhouden van een wond.

Wat de vraag betreft door wie het onderzoek moet worden ingesteld meen ik principiëel alle leekengetuigenissen omtrent beslissende punten te moeten uitschakelen, waar 't hier om zulke gewichtige vragen gaat.

Ieder medicus weet bij ervaring hoe totaal misleidend leekengetuigenissen omtrent ons eenvoudig voorkomende afwijkingen veelal zijn.

En vooral wanneer die leeken onder emotioneelen invloed staan tijdens hun waarneming.

De verhalen omtrent wonden b.v., dus aandoeningen die betrekkelijk gemakkelijk zijn te onderzoeken, zijn vaak van een bizarre onnauwkeurigheid. Er zijn natuurlijk afwijkingen, die een leek evengoed kan zien als de meest geschoolde onderzoeker, b.v. het ontbreken van een arm of een been. En wanneer familieleden zouden verklaren, dat iemand slechts met één arm of één been in 't badwater te Lourdes was gegaan en er met twee uitgekomen, dan zou zulk een getuigenis — van opzettelijk bedrog en geestesstoornis bij de getuigen afgezien — dezelfde waarde hebben als dat van den bekwaamsten medicus.

Die genezingen geschieden echter ook te Lourdes niet, en wat betreft de wonderen, die ons in werkelijkheid worden voorgehouden,

daar meen ik, zooals gezegd, alle leekengetuigenis op beslissende punten te moeten afsnijden.

Maar niet alleen dat van leeken — ook dat van verschillende medici kan zonder meer niet aanvaard.

Wanneer ik b.v. van den geneesheer-directeur van een onzer Sanatoria voor longlijders verneem, dat de medische attesten, die de patienten bij hun komst meebrengen, dikwerf kant noch wal raken, dan ben ik huiverig, zéér huiverig om al de verhalen die Dr. BOISSARIE in zijn groote werk over „les grandes guérisons de Lourdes” ons meedeelt over het bestaan en het verdwijnen van cavernes als juist aan te nemen en kan allerm minst meegaan met zijn meening dat „l'oreille du médecin le moins exercé en détermine aisément l'étendu; il se produit là des phénomènes physiques d'une appréciation facile”.¹⁾

Een getuigenis van een willekeurigen arts is dan ook allerm minst in staat om twijfel aan een diagnose te doen ophouden — vooral niet wanneer het mogelijk blijft om allerlei verschijnselen als functioneel te duiden.

Hoe dikwerf durven echter ook zij, die zich in 't bijzonder aan een onderdeel der geneeskunde wijden, geen stellig oordeel uitspreken.

Waar ik mij herinner door een onzer bekende oogartsen te hebben hooren zeggen, dat hij bij een dame, waar hij eerst met stelligheid een witte papilla nervi optici had gediagnostiseerd, die witte papilla later niet weer waarnam maar dacht aan een foutieve diagnose, daar kan ik geen beslissende waarde toekennen aan diagnoses, zooals Dr. BOISSARIE ze aanhaalt van papillitis en ablatio retinae en zou daar toch de kans willen openlaten dat er een niet juiste diagnose was gesteld.

En tenslotte meen ik in 1921 te moeten vragen een onderzoek met de hulpmiddelen die in 1921 in een bepaald geval voor de diagnose noodig mochten worden geacht.

Zoo kan ik mij thans niet neerleggen bij een diagnose van allerlei buiktumoren buiten narcose en evenmin bij de diagnose van paraplegie bij een meisje, waar alleen gemeld staat dat de arts „crut reconnaître une maladie de la moëlle”.²⁾

¹⁾ BOISSARIE Les grandes guerisons de Lourdes” pag. 77

²⁾ BOISSARIE t. a. p.

Wanneer men mij toevoegt, dat ik op die manier het constateeren van een wonder vrijwel tot een onmogelijkheid maak, dan zou ik willen antwoorden, dat ik ook geen behoefte heb aan wonderen, als men ons zegt dat te Lourdes b.v. geschieden.

De vraag, hoe men een wonder constateert is voor Lourdes, dat wel in onzen tijd 't allermeeest de pretentie maakt van wondergenezingen te zien geschieden, van groot belang en Dr. BOISARIE wijdt er in zijn meergenoemd werk een apart hoofdstuk aan.

Voor ik echter tot een korte nadere bespreking daarvan overga, moet eerst nog stilgestaan bij de vraag naar gebedsgenezing buiten de miracula.

'n Scherpe grens met wat gezegd wordt te Lourdes te gebeuren is er natuurlijk niet bij de gebedsgenezingen, die ook in de Prot. Kerk worden aangenomen.

't Meest in 't oog springende punt is m. i. wel dit, dat Lourdes het plotselinge der genezing meer op den voorgrond schuift en dit, dat dààr gebeurtenissen zouden plaats vinden die de krachten der natuur te boven gaan, terwijl gebedsgenezing, zooals hier bedoeld zich niet uitsluitend daarmee bezig houdt, maar ook met genezingen, die in 't algemeen in potentie wel mogelijk zijn, maar in een *bepaald geval* niet zonder goddelijk ingrijpen zouden zijn geschied. Bij de gebedsgenezing stelt men zich dan voor of dat God de werking der middelen bijzonderlijk bestuurt, zoodat zij in een bepaald geval een werking ontvouwen, die zij anders niet zouden hebben ontvouwd of dat een ziekelijk proces ook zonder geneesmiddelen anders verloopt dan het zonder Zijn goddelijk ingrijpen zou hebben gedaan zoodat er b.v. in een toestand, dien wij hopeloos achtten, een kentering komt.

Ik kan in dezen niet geheel het standpunt innemen dat onze eerste voorzitter, Dr. HERMANIDES, blijkens een artikel in 't *Orgaan* van 1904 innam.

Hij zag in gebedsgenezingen niets anders dan gewone genezingen volgens den natuurlijke physiologischen weg, precies zooals genezingen zonder gebed tot stand komen — niet omdat hij eenige natuurwet aanbad, maar omdat hij niets zag gebeuren wat niet langs natuurlijke weg te verklaren was of geen recht gaf eenmaal langs dien weg verklaard te kunnen worden.

Nu kan dat moeilijk hier een medisch argument zijn, omdat 1e zooals HERMANIDES dat ook zelve in 't bedoelde artikel op

een andere plaats betoogt — „het leven zulk een samengesteld proces is, dat wij ons niet mogen verbeelden al de momenten, die dit leven beheerschen, te kennen” en 2^e omdat de gebedsgenezing in ruimeren zin m.i. ook niet onderstelt, dat veel van wat er op 't gebed geschiedt ook niet in potentie zou kunnen zijn teweeggebracht door de natuurlijke krachten, maar alleen in een bepaald geval, niet.

Om dit echter te kunnen beoordeelen, zouden wij — gesteld wij hadden de overtuiging dat de natuurwetten geen uitzondering toelieten — alle factoren die den toestand van een proces bepalen, moeten kennen.

Eerst dan zouden wij kunnen uitmaken, wat van de natuurlijke krachten alléén zou mogen verwacht, zonder ingrijpen van God.

Hoe zullen wij echter weten of b.v. een perityphlitisch absces, dat na gebed naar den darm doorbreekt, en zoo geneest, zonder gebed naar den buikholte zou zijn doorgebroken en zoo waar-schijnlijk tot den dood zou hebben geleid.

Een ander argument, dat tegen gebedsgenezing zou kunnen pleiten is dit, dat wij niet den indruk hebben dat wonderbaarlijke genezingen in kringen, die den naam van Christus belijden, zoo-veel frequenter zijn dan in de kringen, die Hem niet als den almachtigen bestierder van hun lot eeren.

Dat is echter niet meer dan een zeer globalen indruk, waaraan wij moeilijk eenige kracht van bewijs kunnen toekennen.

En de beslissing inzake de gebedsgenezing is niet aan de medische wetenschap maar aan het geloof, waaraan het vrij staat de gebedsgenezing zich te denken, zóó als HERMANIDES dat met vele anderen doet n.l. dat scheppingsplan en gebed in hun werking samenvallen of zooals anderen het zich voorstellen dat God wel degelijk reguleerend optreedt bij het spel der natuurkrachten en dat er op 't gebed dingen geschieden, die anders niet zouden zijn geschied.

Waar ik tenslotte kom tot de bespreking van wat ons als wondergenezing wordt aangediend, zou ik mij willen bepalen tot eene bespreking der gebeurtenissen te Lourdes, omdat Lourdes van alle richtingen, die aanspraak maken op wondergenezingen, de meeste waarborgen geeft en de meeste aanhoudingspunten dus biedt voor eene bespreking.

Nu moet er allereerst de aandacht op gevestigd worden dat, hoewel er een „bureau des constatations” is sedert tientallen van jaren, de zieken niet bij aankomst gezien worden door de medici van genoemd bureau maar bijna zonder uitzondering eerst na 't feit der genezing en alleen in zeer enkele gevallen wanneer de genezing wel aan den gang is, maar nog niet afgeloopen.

Daar kan niemand dien medici een verwijt van maken — een onderzoek van alle zieken bij aankomst te Lourdes behoort practisch tot de onmogelijkheden — maar dat maakt toch, dat het overtuigen van iemand op medische gronden te Lourdes zeer moeilijk wordt.

De vraag „comment on constate un miracle” is dan ook voor Lourdes van 't allergrootste belang en 't is niet ondienstig U van de meening van Dr. BOISSARIE iets daaromtrent woordelijk weer te geven.

Hij zegt o. m.: „Avec des éléments de contrôle aussi nombreux, aussi bien coordonnés que ceux que nous possédons à Lourdes, il devrait être facile d'interpréter les nombreuses guérisons qui se produisent autour de nous; il devrait être facile de constater un miracle”.

„On devrait pouvoir retenir un exemple au dessus de toute incertitude et de toute objection.

Il n'est pas ainsi”.

En: „un miracle ne se voit pas comme un tableau, comme un décor; nous ne sommes pas dans un théâtre et nous ne pouvons mettre sous les yeux des spectateurs les changements à vue qu'ils nous réclament.

Un miracle ne peut se voir ainsi.

Il résulte de l'opposition qui existe entre deux états différents, la maladie et la santé.

Ce n'est pas l'oeil qui voit cette opposition, c'est l'intelligence qui compare ces deux états différents”.

En verder: „C'est un problème à étudier, à résoudre.

Un miracle est souvent très difficile à constater”.¹⁾

„Dans les questions qui relèvent du témoignage”, erkent BOISSARIE in een der slothoofdstukken, „on ne peut prétendre à l'absolu mathématique. Mais en multipliant les exemples, en mettant toutes les épreuves en faisceau, on touche à la certitude”.

¹⁾ l.c. pag. 159 vlg.

Dr. B. erkent dus dat Lourdes met zijn bewijsvoering, waar elk wonder een probleem is dat moet worden opgelost, geen certitude kan geven, maar „on touche à la certitude”.

De bewijsvoering brengt het dus alleen tot een waarschijnlijkheid, meer of minder groot, maar niet tot een dwingend bewijs.

Op medische gronden blijft dan ook in elk geval twijfel mogelijk of aan het vaststellen of aan de interpretatie van wat er gebeurde.

BOISSARIE neemt het o. m. ZOLA zeer kwalijk dat deze photographiën vroeg van wonden. Dat zijn geen eischen meent hij.

En menschen die gaarne te Lourdes een wonder wilden zien gebeuren, houdt hij voor dat men op die manier 't wonder op de vlucht jaagt.

„Sous prétexte de chercher le surnaturel, on voudrait l'écarter, l'effacer ou le détruire.” Maar ik meen dat BOISSARIE tegenover hen die niet op zijn standpunt staan onbillijk is. Is het kwalijk te nemen dat ieder naar Lourdes komt met vóóroordeelen?

„Lourdes est devenu la plus grande manifestation de la foi catholique dans notre siècle” oordeelt hij zelf.

Lourdes is niet los te maken van de verschijning der moeder-maagd, van het dogma der onbevleete ontvangenis, van de leer der Roomsche Kerk.

Ik meen, dat wanneer ik overtuigd was of werd van de juistheid van de interpretatie van Dr. BOISSARIE omtrent de gebeurtenissen te Lourdes, er weinig anders voor mij zou openstaan dan Roomsche te worden.

Zoolang ik dat echter niet ben kan niemand het mij euvel duiden, wanneer ik *bewijs*, *dwingend bewijs*, certitude vraag, wanneer ik de zwakke plekken in de bewijsvoering opzoek. Tot scherpe critiek heb ik reeds 't recht, daar gevoel ik mij reeds toe gedrongen als medicus bij elke wonderlijk uitzijnde genezing, hoeveel te meer dan hier waar aan de genezing zulke groote religieuse en ethische waarden worden verbonden.

En wanneer wij zoo staan tegenover Lourdes, dan mag 't volle gewicht gelegd worden op al de momenten die o. m. Dr. BORST¹⁾ in een kort bestek in de brochurereeks „Pro en Contra” aanvoerde, die ook HERMANIDES²⁾ tegen een der meest bekende genezingen van lupus te berde bracht en die allen af te leiden

¹⁾ Pro en Contra. Serie III no. 1.

²⁾ „Orgaan” 1904.

zijn uit onze onbekendheid, vooral in omstandigheden als te Lourdes gelden, met de grenzen van psychischen invloed op somatische processen, in 't bijzonder langs den weg van het vasomotorium, uit de eischen die ik zoo juist formuleerde om vast te kunnen stellen wat er werkelijk gebeurd is en uit de mogelijkheid om verschillende veranderingen verschillend te verklaren.

Dat er te Lourdes buitengewone dingen gebeuren staat wel vast, 't bewijs dat er wonderen gebeuren is mij echter door het boek van Dr. BOISSARIE niet gebracht.

In elk geval blijft twijfel m. i. gerechtvaardigd. Dat de omstandigheden, waaronder de wonderen heeten te gebeuren, buitengewoon zijn is ook zeker.

Aan de enorme suggestie van Lourdes onttrekt niemand der bezoekers zich, werd mij ook door Roomsche medici verzekerd.

Dat is trouwens ieder die het boek van Dr. B. leest, ook wel duidelijk.

En hoever de invloed van de visie op Lourdes bij de doktoren van het bureau des constatations gaat (welke doktoren ik natuurlijk allerminst van kwade trouw verdenk) blijkt m. i. duidelijk uit een enkel voorbeeld.

Als wondergenezing van een „poitrinaire” wordt verhaald een geval, waar een Amerikaansche jonge dame zelf beschrijft haar genezing.

Een medisch attest is er niet bijgevoegd, zij zegt alleen dat 3 medici van Brooklyn, waaronder haar vader die reeds meer dan 50 jaar de practijk uitoefende, hadden gezegd dat „la médecine ne pouvait plus rien pour moi”.

Men houde 't mij ten goede, maar wanneer Dr. B. meent dat hij één medicus met een dergelijk briefje van de jongedame zelve overtuigt of denkt de wondergenezing ook maar plausibel te hebben gemaakt, dan vergist hij zich toch zeker.

Naast dit geval staan natuurlijk andere, die er heel anders uitzien.

Een van de meest overtuigend er uitzierende verhalen is dat van de bekende genezing van DE RUDDER, die plotseling zou zijn genezen van een gecompliceerde beenbreuk.

Daar ontbreekt echter elk medisch onderzoek gedurende ongeveer 3 maanden aan de genezing voorafgaande. Zoodat daar alleen op de op beslissende punten niet toelaatbare leekengetuigenissen moet worden afgegaan.

Daarom, hoewel ik allerminst wondergenezingen te Lourdes voor onmogelijk zou willen verklaren, heb ik mij toch na aandachtige bestudeering van het standaardwerk van Dr. BOISSARIE niet kunnen overtuigen van de juistheid van zijne opvattingen.

Het is mij ook niet mogen gelukken zelf met een door een wonder genezene in aanraking te komen. Ik betwijfel echter toch ook zeer of mij bij een dan ingesteld onderzoek alle reden tot rechtmatigen twijfel zoude zijn gaan ontbreken.

Statistische argumenten vóór Lourdes tenslotte zijn zeer moeilijk te leveren.

Omtrent de frequentie van wonderlijk uitzierende genezingen buiten Lourdes is niets bekend. Nog ervan afgezien dat men, mocht de frequentie te Lourdes grooter zijn, in aanmerking zou moeten nemen het buitengewone milieu daar.

Wanneer ik dan, M. de V., gekomen ben aan 't einde van mijn inleiding, dan spijt het mij eensdeels, dat ik U niet anders dan negatieve conclusies kon aanbieden.

Voor mijzelfen echter gevoel ik geen behoefte aan wondergenezingen, maar is 't mij ook zónder die goed, met den Catechismus te belijden dat gezondheid en krankheid en alle dingen, niet bij geval, maar van Zijne vaderlijke hand ons toekomen.

Dr. C. W. SCHEFFER.

INHOUD.

	Bladz.
PROF. DR. L. BOUMAN, School en Beroep	1
JOH. V. D. SPEK, De keuze van het beroep	18
Vergadering, op Donderdag 18 November 1920, des voormid- dags te 11 uur, in „Restaurant Electriche Spoor”, Hof- pléin te Rotterdam	44
Vergadering op 25 Mei 1921 in Hotel Terminus te Utrecht	55
DR. H. R. WOLTJER, Het Wonder	63
DR. C. W. SCHEFFER, Over „het wonder”, uit geneeskundig oogpunt gezien	73

ORGAN

OF THE

AMERICAN ASSOCIATION OF
UNIVERSITY AND COLLEGE TEACHERS

OF THE

UNITED STATES OF AMERICA

